

Länsstyrelserna

Blekinge, Gotlands, Hallands, Jönköpings, Kalmar, Kronobergs, Skåne, Värmlands, Västra
Götalands, Örebro, Östergötlands län

Foto: Per Cornelid

Foto: Daniel Bergdahl

Så gick det! Vägen framåt?

Kulturmiljö och vattenförvaltning. Dokumentation av
slutkonferens 2016-11-18 för två projekt i södra Sverige

**Så gick det! Vägen framåt? Kulturmiljö och vattenförvaltning.
Dokumentation av slutkonferens 2016-11-18 för två projekt i södra Sverige.
Projektet Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt och
VaKul i Västerhavets vattendistrikt.**

Länsstyrelsen Kalmar län: Meddelande 2017:08, ISSN: 0348-8748.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län: Rapport 2017:40, ISSN: 1403-168X.

Rapportansvariga: Coco Dederling, Länsstyrelsen Kalmar län, Ann-Katrin Larsson, Länsstyrelsen Västra Götalands län. Rapporten utgår från Powerpoints, diskussioner och föredrag från medverkande. Dessutom ingår som särskilda bilagor det utställningsmaterial som medverkande länsstyrelser tagit fram inför konferensen.

Omslagsbild: Per Connelid, Daniel Bergdahl, med flera.

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Samhällsavdelningen, Kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen i Kalmar län, Avdelningen för Tillväxt och miljö, Kulturmiljöenheten.

Rapporten finns tillgänglig digitalt på Länsstyrelsen Västra Götalands hemsida och Länsstyrelsen Kalmar läns hemsida under Publikationer 2017.

Projektet har finansierats av Riksantikvarieämbetet anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård, Havs- och vattenmyndigheten anslag 1:12 Åtgärder för havs- och vattenmiljö, Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt och Vattenmyndigheten i Västerhavets vattendistrikt samt de elva medverkande länsstyrelserna.

Innehåll

Inledning och allmän information om konferensen.....	5
Sammanfattning.....	6
Konferensens bakgrund, syfte, målgrupper och upplägg	7
Program för konferensen	10
RESULTAT – SÅ GICK DET!	11
Välkomsthälsning och inledning.....	11
Maria Jansén och Niklas Cserhalmi, moderatorer	11
Irene Boman, Vattenmyndigheten i SÖVD.....	11
”Sju svåra år”? Så gick det!, Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson.....	13
Fotografier från ”Många bäckar små....” – Mingel i länens utställningar	22
VÄGEN FRAMÅT!? Detta gör, kan och vill vi!	28
Slutsatser och frågeställningar från projekten, Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson.....	28
Jörgen Peters, Länsstyrelsen Halland, Vägen framåt!?.....	30
Avvägningar mellan olika intressen vid vattendragen, statssekreterare Per Ängquist, Miljö- och energidepartementet.....	33
Frågor till Statssekreteraren.....	36
Lars Amréus, RAÄ, och Jakob Granit, HaV, om Vägen framåt!?.....	38
Lars Amréus, GD och riksantikvarie, Riksantikvarieämbetet	38
Jakob Granit, GD Havs- och vattenmyndigheten	39
Frågor från moderator och publiken.....	41
Vägen framåt, fler anföranden.....	43
Helena Törnqvist, Arbetets museum	43
Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund.....	44
Christer Borg, Älvräddarna	45
Christina Lindhagen, Sportfiskarna	47
Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening.....	49
Jan-Olof Sundby, LRF	52
Vägen framåt? Diskussion i plenum	54
Avslutning och reflektion	62
Reflektion, Dea Carlsson, tidigare vattenvårdsdirektör	62
Fler avslutande ord.....	63
Deltagarförteckning.....	65
Pressmeddelande	68
Vill du veta mer?	69

Sidan 71 - Föredragshållarnas powerpointpresentationer, i följande ordning...

Sju svåra år? Så gick det! Ann-Katrin Larsson och Coco Dederling.....	71
Slutsatser och frågeställningar från projekten. Coco Dederling.....	115
Arbetslivsmuseer och vattenverksamhet, Helena Törnqvist, Arbetets museum. Älvräddarna, Christer Borg.....	128
Sportfiskarna och restaurering av vattendrag i kulturmiljö, Christina Lindhagen.....	132
Kulturmiljö och vattenförvaltning, vägen framåt ur vårt perspektiv. Svensk Vattenkraftförening, SVAF, Johan Lind.....	142
Kulturmiljö och småskalig vattenkraft. LRF, Jan-Olof Sundby.....	148
Biologisk återställning och socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling. Sveriges Hembygdsförbund, SHF, Michal Lehorst (deltog ej).....	155

Länsstyrelsernas utställningar i bilder, se separata bilagor

Södra Östersjöns vattendistrikt, Bilaga 1

Västerhavets vattendistrikt, Bilaga 2

Inledning och allmän information om konferensen

Det här är en dokumentation av Så gick det! Vägen framåt? Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige. Slutkonferens för projekten ”Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt” och ”Vattenförvaltning och kulturmiljö (VaKul) i Västerhavets vattendistrikt” – elva länsstyrelser i samverkan. Den hölls den 18 november 2016 på Historiska museet i Stockholm.

Projekten bedrevs 2010–2016 och har finansierats av medverkande elva länsstyrelser, Riksantikvarieämbetet, Havs- och vattenmyndigheten, Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt och Vattenmyndigheten i Västerhavets vattendistrikt.

I de båda projekten medverkade följande länsstyrelser; Östergötland, Jönköping, Kalmar, Gotland (t.o.m. 2015), Blekinge, Skåne, Kronoberg, Halland, Västra Götaland, Örebro och Värmland.

Konferensen genomfördes på uppdrag av projektens gemensamma styrgrupp som vid tillfället bestod av; vattenvårdsdirektör Irene Bohman, Södra Östersjöns vattendistrikt; vattenvårdsdirektör Hanna Tornevall, Västerhavets vattendistrikt; länsråd Jörgen Peters, Halland; miljövårdsdirektör Per Hallerstig, Jönköping; länsantikvarie Birgitta Eriksson, Kalmar; länsantikvarie Lars Jacobzon, Västra Götaland.

För samordningen av konferensen liksom för denna konferensdokumentation ansvarade projektledarna Coco Dederling, projektledare för Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt, och Ann-Katrin Larsson, projektledare för VaKul i Västerhavets vattendistrikt.

Arbetsgruppen, bestående av projektmedarbetare från de elva länsstyrelserna, har deltagit i planering av konferensen, framtagande av presentationer av resultat och gjort de utställningar som visades på konferensen. Även annan personal från länen medverkade under konferensdagen.

Moderatorer under dagen var Maria Jansén, överintendent och museichef Historiska museet och Niklas Cserhalmi museidirektör för Arbetets museum.

Sammanfattning

Den 18 november 2016 bjöd elva länsstyrelser och två vattenmyndigheter in till en slutkonferens för projekten "Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt" och "Vattenförvaltning och kulturmiljö (VaKul) i Västerhavets vattendistrikt".

Syftet med konferensen var att redovisa vad länsstyrelserna åstadkommit under projekttiden och att gemensamt diskutera hur stat och samhälle på olika sätt kan arbeta vidare med frågor som rör kulturmiljöers bevarande, en förbättrad vattenkvalitet och biologisk mångfald i och vid vattendrag.

Inom projekten har länsstyrelserna jobbat med att förbättra tvärssektoriella arbetssätt och med att ta fram kunskapsunderlag för kulturmiljöerna vid vattendragen. Elva län i södra Sverige har under sju år inventerat och dokumenterat över 3 000 kulturmiljöer och lämningar efter historiska verksamheter, vid sjöar och vattendrag. Det är till exempel flottninglämningar, kvarnar, sågar, dammar och kraftverk. Vid konferensen presenterades resultaten, både genom föredrag och bemannade utställningar som de medverkande länsstyrelserna tagit fram. På konferensen diskuterades också hur målen om bättre vattenkvalitet, rikare biologisk mångfald och bevarade kulturmiljöerna vid våra vattendrag kan nås.

Per Ångquist, miljöministerns statssekreterare, berättade om hur regeringen arbetar tvärssektoriellt. Lars Amréus och Jakob Granit, generaldirektörer för Riksantikvarieämbetet respektive Havs- och vattenmyndigheten delgav sina tankar om "Vägen framåt". Dessutom medverkade flera företrädare från föreningar och förbund i programmet; Helena Törnqvist, Arbetets museum och ArbetsSam, Christer Borg, Älvräddarna, Christina Lindhagen, Sportfiskarna, Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening och Jan-Olof Sundby, LRF. (Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund, fick förhinder).

Länen presenterade sina resultat och av utställningarna framgick bland annat att det finns många värdefulla kulturmiljöer vid våra sjöar och vattendrag. Det finns rester efter skvaltkvarnar och andra anläggningar, och det finns dammar med kvarn- och sågmiljöer som kan vara anlagda redan på medeltiden. Det är också belagt att det har flottats i nästan alla vattendrag i södra Sverige!

- Vi ska inte glömma bort vattenkraftens betydelse för industri- och samhällsutvecklingen. Det måste gå att hitta lösningar för att både förbättra vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden samtidigt som kulturmiljöns värden bevaras, var ett budskap som framfördes av projektledarna Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson på Länsstyrelserna i Kalmar resp. Västra Götaland.

Inom projekten har länsstyrelserna också utvecklat samarbetet både mellan och inom länen. Olika samverkansmodeller presenterades och dessa kommer förhoppningsvis att underlätta förståelsen för de olika intressen som finns vad gäller vatten- och kulturmiljövårdens mål.

Konferensen gav inget direkt svar på hur samhället ska klara målen om bättre vattenkvalitet, en rikare biologisk mångfald och bevarade och levande kulturmiljöer vid vattendragen. Det finns flera utmaningar för framtiden som inte länsstyrelserna själva kan lösa.

Konferens hölls i positiv anda och deltagarna var överens om att bevarande och utveckling av kulturmiljöerna, biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet m.m. var viktiga mål att uppfylla. Arbetet med att förbättra det tvärssektoriella samarbetet måste därför fortsätta även när projekten avslutats. Under eftermiddagens diskussioner blev det också mycket synpunkter om vilka styrmedel som finns eller saknas eller skulle behövas för att nå alla mål.

Konferensen hölls på Historiska museet i Stockholm under ledning av moderatorerna Maria Jansén, överintendent och museichef på Historiska museet och Niklas Cserhalmi, museidirektör på Arbetets museum. Konferensen var välbesökt och 130 deltagare från departement, nationella myndigheter, länsstyrelser, konsultfirmor och ideella organisationer deltog.

Ett stort tack till alla medverkande och deltagare!

Konferensens bakgrund, syfte, målgrupper och upplägg

Bakgrund

Riksdag och regering har bestämt att vi både måste få en bättre vattenkvalitet, rikare biologisk mångfald men också bevarade och levande kulturmiljöer. Det framgår av EU:s vattendirektiv, det tvärssektoriella miljömålet Levande sjöar och vattendrag och de nationella kulturmiljömålen.

Många åtgärder för att förbättra ekologi och biologi i våra vattendrag berör kulturmiljövärden, och oftast i negativ bemärkelse. Hantering av intresse- och målkonflikter kräver kompromisser och avvägningar mellan olika intressen. Ofta går det att hitta lösningar! För att nå dit behövs bl.a. likvärdiga kunskapsunderlag för de olika intressen som berörs, och bra tvärssektoriella arbetsätt.

Projekten har fokuserat på att ta fram kunskapsunderlag även för kulturmiljövärdena och att förbättra tvärssektoriella arbetsätt på länsstyrelserna, i syfte att effektivisera och kvalitetssäkra åtgärdsarbetet vid vattendragen. Staten har ett stort ansvar för att jobba tvärssektoriellt, utifrån en helhetssyn.

Projekten startade 2010 och avslutades 2016. Totalt har elva länsstyrelser i södra Sverige medverkat, samverkat och samarbetat kring ovanstående. Det är troligen ett av de större (tillsammans elva län och två vattenmyndigheter) och längsta (sju år) projekt som länsstyrelserna har bedrivit i samverkan. Genom konferensen ville vi dela med oss av resultat och erfarenheter och diskutera viktiga frågor för framtiden.

Syfte och mål

Syftet med konferensen var att redovisa vad länsstyrelserna åstadkommit under projektiden; ”Vi ska gemensamt diskutera hur stat och samhälle på olika sätt kan arbeta vidare med frågor som rör kulturmiljöers bevarande, en förbättrad vattenkvalitet och biologisk mångfald i och vid vattendrag. Det finns flera utmaningar!”

Målet var bland annat:

- Redovisa resultat, erfarenheter och slutsatser från projekten. Vilka problem och möjligheter finns? Vad har vi gjort? Hur har det gått? Vad återstår?

- Lyfta fram vilka frågor som återstår att lösa, som att få fram nödvändiga kunskapsunderlag för kulturmiljöerna, samt bättre ekonomiska och juridiska förutsättningar.
- Genom diskussion få förslag på hur arbetet med ett ökat tvärsektorielt syn- och arbetssätt kan fortsätta så att alla intressen tas tillvara.

Målgrupper och deltagande

Konferensen riktade sig till alla som berörs, är intresserade av, arbetar med, ansvarar för eller kan påverka frågor som rör åtgärder vid vattendrag, vattenförvaltning och kulturmiljöers bevarande. Vi vände oss till politiker, departement, Havs- och vattenmyndigheten, Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelserna, kommuner, universitet och föreningar och organisationer inom vattenkraft, kulturmiljö-, natur- och vattenvård, med flera. Vi riktade oss till alla dem som vi har haft kontakt med under projektens gång men också till andra som var intresserade av våra resultat och av frågorna.

Målgrupperna nåddes i ganska hög utsträckning. Totalt deltog 130 personer i konferensen. Se deltagarlista sidan 65.

Upplägg

För programmet av konferensen, se nästa sida.

Under förmiddagen presenterade länsstyrelserna sina resultat. Det skedde dels genom ett längre föredrag, dels genom utställningar som deltagarna fick mingla runt i. I föredraget presenterade de båda projektledarna det som varit gemensamt för de elva länen. I utställningarna berättade sedan varje enskild länsstyrelse om resultaten, specifikt för det egna länet; vilka nya kunskapsunderlag som tagits fram och hur man arbetar tvärsektorielt med vattendragen. Varje län hade gjort en skärmutställning med text och fotografier, och här kunde deltagarna också få ta del av rapporter, få informationsmaterial och se kunskapsunderlagen i kartapplikationer. Utställningarna var bemannade av personal från länsstyrelserna, från såväl kulturmiljövården och projektmedarbetare, som vatten-/naturvården. Här kunde deltagarna ställa frågor till, samtala med och få mer fördjupad information av länsstyrelserna. Det blev många intressanta samtal och nya kontakter knöts. Vår bild är att minglet i länets utställningar blev särskilt uppskattat, av såväl konferensdeltagarna som projektets medarbetare.

Eftermiddagen ägnades åt anföranden och diskussioner om Vägen framåt, vad gäller frågor som rör kulturmiljö och vattenförvaltning. Projekten inledde med att redovisa slutsatser för framtiden och frågeställningar, som underlag för eftermiddagens anföranden, till exempel:

- Hur kan olika aktörer tillsammans arbeta för att nå ökad biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet och samtidigt bevarade kulturmiljöer?
- Hur kan vi förbättra det tvärsektoriellet arbetet på olika nivåer från det nationella, till det lokala så att alla intressen tas tillvara?
- Hur kan ekonomiska och juridiska verktyg m.m. förbättras så att kulturmiljöer fortsatt kan brukas och bevaras?

I valet av föredragshållare eftersträvades en bred representation från såväl staten (regering, nationella myndigheter och länsstyrelserna) till olika intresseorganisationer och ideell sektor, inom såväl kulturmiljö- som naturvård.

Föredragshållarna hade fått ut frågorna i förväg. Anföranden på temat Vägen framåt hölls av länsråd Jörgen Peters, Länsstyrelsen Halland, miljöministerns statssekreterare Per Ängquist, Lars Amréus, riksantikvarie och generaldirektör för Riksantikvarieämbetet, och Jakob Granit, generaldirektör för Havs- och vattenmyndigheten, samt Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund, Helena Törnqvist, Arbetets museum, Christer Borg, Älvräddarna, Christina Lindhagen, Sportfiskarna, Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening och Jan-Olof Sundby, LRF.

Därefter diskussion i plenum. Konferensen avslutades med en reflektion av Dea Carlsson, tidigare vattenvårdsdirektör i Södra Östersjöns vattendistrikt som var med och startade upp projektet.

Program för konferensen

Moderatorer: Maria Jansén, överintendent och museichef Historiska museet och Niklas Cserhalmi, museidirektör Arbetets museum.

RESULTAT – SÅ GICK DET!

9.00 -10.00 Fika och registrering, möjlighet att besöka länens utställningar utanför Hörsalen.

10.00 – 10.10 Välkomsthälsning och inledningsanförande, moderatorerna och Irene Bohman, vattenvårdsdirektör Södra Östersjöns vattendistrikt och ordförande i projektens styrgrupp.

10.10 – 10.45 ”Sju svåra år”? Så gick det! Ann-Katrin Larsson och Coco Dederling, projektledare Presentation av projekten VaKul i Västerhavets vattendistrikt och Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt, deras bakgrund och våra gemensamma resultat, i mångt och mycket ett gränsöverskridande arbete.

10.45 – 12.15 ”Många bäckar små...” - Mingel i länens utställningar

Genom bemannade utställningar presenterar länsstyrelserna sina länsvisa resultat. Besök utställningarna, ta del av nya kunskapsunderlag och ställ vetgiriga frågor!

12.15 - 13.15 Lunch

VÄGEN FRAMÅT!? Detta gör, kan och vill vi!

13.15 – 13.30 **Slutsatser och frågeställningar från projekten** samt anförande Vägen framåt!? av länsråd Jörgen Peters, Länsstyrelsen Halland.

13.30 – 13.45 **Avvägningar mellan olika intressen vid vattendragen**, Miljöministerns statssekreterare Per Ångquist, Miljö- och energidepartementet, talar om hur regeringen arbetar tvärsektorielt och med avvägningar mellan olika intressen vid vattendragen.

13.45 – 14.05 **Vägen framåt!?** Lars Amréus, riksantikvarie och generaldirektör för Riksantikvarieämbetet, och Jakob Granit, generaldirektör för Havs- och vattenmyndigheten.

Bensträckare

14.15 – 14.50 Vägen framåt, fler anföranden

På talarlistan finns Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund, Helena Törnqvist, Arbetets museum, Christer Borg, Älvräddarna, Christina Lindhagen, Sportfiskarna, Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening och Jan-Olof Sundby, LRF.

14.50 – 15.20 Fika och fortsatt mingel i länens utställningar för den som vill

15.20 – 16.00 Vägen framåt – diskussion i plenum

Hur går vi vidare; detta kan och vill vi göra tillsammans?

16.00 – 16.15 Avslutning och reflektion

Obs Länens utställningar är bemannade till 17.00.

RESULTAT – SÅ GICK DET!

Välkomsthälsning och inledning

Maria Jansén och Niklas Cserhalmi, moderatorer

Dagens två moderatorer, Maria Jansén, överintendent och museichef Historiska museet. Niklas Cserhalmi, museidirektör för Arbetets museum, inledde dagen.

Maria Jansén hälsade oss välkomna till Historiska museet och introducerade dagen tillsammans med Niklas Cserhalmi.

Maria berättade att vi befann oss på Historiska museet som är ett Sveriges största museer med fokus framför allt på förhistoria och medeltida kyrkokonst och hon uppmanade alla till att också passa på att ta del av museets utställningar. Maria framhöll värdet av de resultat som det långa projektsamarbetet mellan länen gett och framhöll möjligheten att ta del av dessa i de bemannade utställningar som fanns i anslutning till konferenslokalen. Sju år är en lång tid att driva projekt. När det dessutom har varit elva länsstyrelser inblandade ger det resultat som kommer att skapa bättre möjligheter att nå ett bra arbete framåt.

Niklas passade på att hänvisa till ett liknande uppdrag, han hade som samtalsledare, förra hösten på en konferens i Kristianstad där man också pratade om vattenförvaltning, vattenkraft, kulturmiljö och biologisk mångfald. (Dokumenterad av Jan af Geijerstam, *Industrisamhällets landskap – kulturarv, miljö och hållbarhet.*) Då var det bra diskussioner där helhetsperspektivet dominerade. Det diskussionsklimatet hoppades han skulle återskapas under eftermiddagen men såg också fram mot en spännande förmiddag.

Maria hälsade därefter Irene Boman upp på scen, som inte bara är vattenvårdsdirektör utan också ordförande i projektens styrgrupp.

Irene Boman, Vattenmyndigheten i SÖVD

Irene Boman, vattenvårdsdirektör i Södra Östersjöns vattendistrikt och ordförande i projektens styrgrupp, hälsade välkommen.

Välkomna till den här välbesökta konferensen om kulturmiljö och vattenförvaltningen i södra Sverige. Jag har nu jobbat ett antal år som ordförande i styrgruppen, som är en gemensam styrgrupp för de olika projekten och som har funnits i ett antal år.

Irene Boman heter jag och jobbar alltså på vattenmyndigheten i Kalmar. Det är där jag har min bas. Det har varit en spännande resa över dom här sju åren, och även om jag själv inte har varit med i alla sju, så har jag förstått att här har hänt en hel del.

De här åren har varit gränsöverskridande på många olika sätt. Inte bara genom att vi har kombinerat kompetens på kulturområdet och vattenvård och andra områden, utan också att vi

har jobbat geografiskt på ett spännande sätt; i samverkan mellan Västerhavet och Södra Östersjöns vattendistrikt, och vi har jobbat i avrinningsområden och tänkt på vatten på det sättet.

Det är elva länsstyrelser som varit inblandade. Man har kunnat dela personal och utbyta erfarenheter på många sätt och visat på värdet av att jobba gränsöverskridande. Inte minst ska det gränsöverskridande arbetet när det gäller den ekonomiska stöttningen nämnas. Här har Riksantikvarieämbetet bidragit, här har Havs- och vattenmyndigheten bidragit och de två vattenmyndigheterna har också hjälpt till med finansieringen. Det har varit spännande på många olika sätt.

Nu är det ju ett projekt, ett projekt måste ha sitt slut och det här är slutkonferensen. Därmed inte sagt att arbetet med att jobba med frågorna och att försöka jobba på det vis som vi har gjort i projekten, ska sluta. Idag ska vi få del av resultaten och den kunskapsutveckling som har skett under de här åren. Där man mycket tydligt har visat, vad vatten har använts till bakåt i historien. Vi vet mycket mer om timmerflottning, kvarnar, elproduktion och fisket i gamla tider nu, än vad vi gjorde innan. Så det här får ni ta del av, kanske när ni är ute och bilar tänker jag! En del av den här nya kunskapen.

Underlagen ska ju också användas i arbetet med våra vatten, ett arbete som på olika sätt fortsätter, med att förbättra vattenkvaliteten. Ekologiska funktioner, fiskvandring osv; det arbetet behöver utvecklas och det är en ganska lång väg kvar innan de har nått god status. Det blir i de här sammanhangen som kunskapsunderlagen är särskilt värdefulla, så att man kan göra bra och välavvägda beslut, göra sammanvägningar av olika intressen. Jag ser att det finns möjligheter att tillfredsställa båda samtidigt. Det behöver inte vara en motsats och det tycker jag ska vara en grund för dagens diskussioner.

Hur gör vi då på bästa sätt? Vilka goda exempel vill vi lyfta upp och visa att det går? Jag hoppas också att ni får väldigt mycket utbyte av varandra. Det blir diskussioner, mingel, utställningar och sen debatt och frågestund på eftermiddagen. Sen vill jag att vi landar i hur jobbet kan fortsätta. Hur gör vi i nästa omgång och hur kan vi kanske mer regelmässigt arbeta med frågorna? Måste vi ha projekt hela tiden eller hur kan arbetet gå vidare ändå, även utan de här projekten. Så därmed, än en gång, välkomna till slutkonferensen!

”Sju svåra år”? Så gick det!, Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson

”Sju svåra år”? Så gick det! Kulturmiljö och vattenförvaltning, två projekt i södra Sverige.

(Observera, till den här texten hör en powerpointpresentation, bilagd längre bak i konferensdokumentationen.)

Projekten ”Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt” och ”VaKul” i Västerhavets vattendistrikt – elva länsstyrelser i samverkan. Presentation av projekten och deras resultat.

Coco: Jag heter Coco Dederling och projektledare för Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt, jag sitter på Länsstyrelsen i Kalmar.

Ann-Katrin: Och jag heter Ann-Katrin Larsson och sitter i Mariestad, och jobbar på Länsstyrelsen i Västra Götalands län och är projektledare för VaKul – vi har bara vänt på det så vi har börjat med Vattenförvaltning och Kulturmiljö, så att vi har byggt in alltihop i våra projektnamn, kan man säga.

Coco: Vi har samarbetat mellan de båda projekten sedan början, men sedan 2013 har vi en gemensam projektorganisation, och vi har jobbat som ett projekt sedan dess. Och här ser ni alla län som är med i projekten - Östergötland, Jönköping, Kalmar, Gotland, Blekinge, Skåne, Kronoberg, Halland, Västra Götaland, Örebro och Värmland. Som projektsamordnare är vi väldigt stolta att vi får inleda och presentera våra resultat.

Den här bilden visar utbredningen på våra två vattendistrikt och när det gäller länsstyrelser så är det mer än hälften (elva stycken) av hela landets länsstyrelser (21 stycken) men rent geografiskt så utgör vi i yta ungefär en tredjedel/ fjärdedel. Örebro län ligger faktiskt i Västerhavets, Södra Östersjöns och i Norra Östersjöns vattendistrikt men administrativt tillhör länet Norra Östersjöns vattendistrikt.

Vi kommer att prata om vad vi har gjort gemensamt allihop, alla elva länsstyrelserna, och i utställningarna presenterar varje enskilt län vad just de har gjort. Vi har också gjort en liten länsstyrelsegemensam utställning och vid den montern har vi också lagt ut rapporter från våra gemensamma arbeten, för den som är intresserad.

Vi börjar med bakgrunden. Varför startade vi de här projekten 2010? Vi kan börja med att konstatera att vattnet har haft en otroligt stor betydelse för människor och samhälle, för hela samhällsutvecklingen. Från stenåldern fram till idag och den här bilden visar exempel på några av de kulturhistoriska teman som kan knytas till sjöar och vattendrag. Den tidiga industriella utvecklingen är i stort sett knuten till vattenkraften. Den har varit otroligt betydelsefull för industri- och samhällsutveckling. En annan aspekt som vi kommer att höra mer om i utställningarna är flottningen, som också har haft en väldigt stor betydelse för ekonomin och samhällsutvecklingen. Genom flottning transporterades timret till kusten och omkring sekelskiftet stod pappersmassa och skogsnäringen för ungefär 50 % av landets exportvärden och det var framför allt vattnet som fick ut den här resursen.

Riksdag och regering har formulerat ett antal mål för miljön och vi har också ett EU-direktiv, ett ramdirektiv för vatten som säger att vi ska uppnå god ekologisk och kemisk status. Det är en sak vi måste förhålla oss till. Vi har ett jättebra tvärsektorielt formulerat

miljökvalitetsmål – Levande sjöar och vattendrag. /Förutom att jobba som projektledare för det här projektet så jobbar jag faktiskt med miljömålen, kulturmiljödelarna i miljömålen/ Miljömålet säger att vi både ska få bättre vattenkvalitet, biologisk mångfald och också bevarade kulturmiljöer och det ska finnas förutsättningar för detta. Det finns också mål för kulturmiljöarbetet, nationella mål. Och förutom att bevara och utveckla så trycker målen också bland annat på delaktighet, människors delaktighet i kulturmiljöarbetet.

I vattendragen krockar de här intressena ibland när vi ska göra åtgärder och ofta, ja nästan alltid, när det gäller dammar. De utgör ju vandringshinder, för fisk och andra arter för att förflytta sig i vattensystemet. De utgör problem för konnektiviteten, som man säger inom vattenförvaltningen. De här miljöerna är kulturmiljöer, ofta värdefulla kulturmiljöer, där dammen är liksom hjärtat i kvarnmiljön eller bruksmiljön, vattenkraftverket osv. Ibland hela samhällen, för samhällena har ju ofta utvecklats just vid de här verksamheterna vid vattendragen.

Och så har ju nästan alla vattendrag i södra Sverige, rensats, rätats, fördjupats, kanaliserats. För vattenkraftsändmål, flottning och, inte minst, dikningsföretag.

För att kulturmiljöer ska bevaras är det också viktigt att det finns brukare och verksamhet på platsen. För det är tack vare det som man förvaltar och underhåller kulturmiljön. Det kan bli krångligare, det kan bli svårt att upprätthålla detta, men vi återkommer till det lite längre fram i vår presentation.

När det krockar, då måste vi kompromissa, för det är inget intresse som har företräde framför det andra, utan vi måste försöka hitta bra kompromisslösningar.

Den här bilden visar några exempel på det. Vi kanske inte behöver riva ut allt, man kanske kan riva ut en liten del. I vissa fall när man bygger faunapassager kanske man behöver anpassa dem så att de smälter in bra i kulturmiljön, som den här bilden visar, osv.

När vi startade projekten 2010 så hade vi identifierat några viktiga förutsättningar för att vi skulle kunna kompromissa. Det första var att vi måste ha likvärdiga kunskapsunderlag att utgå ifrån. Och där låg kulturmiljövärden väldigt långt efter våra kollegor inom vatten och biologi. Många vattendrag hade biotopkarterats, det hade tagits fram fiskevårdsplaner, och så alla underlagen som tagits fram inom vattenförvaltningen, statusklassningarna av vattendragen. Och vi hade nästan inte någon kunskap om just de kulturmiljöer som ofta berörs av åtgärder inom vattenförvaltningen. Det såg lite olika ut i olika län, men i stort sett saknades kunskapsunderlag för kulturmiljöerna. Det här uppmärksammades i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för vattenförvaltning, där åtgärd 20 handlade om att ta fram kunskapsunderlag.

En annan viktig förutsättning är att vi måste ha likvärdiga möjligheter mellan våra olika sektorer, både i form av tid och andra resurser att medverka i arbetet på ett bra sätt. Och det tredje är det här med tvärsektoriella arbetssätt och det kommer vi att återkomma till. Sen måste man ju *vilja* samarbeta och kompromissa, det är också viktigt.

Länsstyrelserna har, till skillnad från flera andra myndigheter, ett väldigt tydligt tvärsektoriellt uppdrag. Det är ett uppdrag som ingår i den så kallade länsstyrelseinstruktionen. Vi ska jobba utifrån ett statligt helhetsperspektiv, arbeta sektorsövergripande,

och vi ska jobba för att nå alla de här olika målen som riksdag och regering har fastställt för oss. Det är också en viktig del i bakgrunden i det här arbetet.

Vad har vi gjort och vilka resultat har vi fått?

Fokus för våra projekt har varit att ta fram kunskapsunderlag för de kulturmiljövärden som berörs och att ta fram ett bättre tvärsektoriellt arbetssätt. Allt syftar till att effektivisera men också kvalitetssäkra åtgärdsarbetet vid vattendragen ur ett kulturmiljö- och vattenförvaltningsperspektiv. Så här formulerade vi oss 2010. Vi har också i projektplanerna lagt in effektmål om tvärsektoriell samverkan och sådant. Samverkan både tvärsektoriellt men också över länsgränser och mellan vattendistrikt har varit en ledstjärna för oss.

Vi kallar de här projekten för paraplyprojekt, för det har varit många olika delprojekt och etapper och sen har varje län haft olika projekt under det gemensamma paraplyet. Det kan kanske vara lite förvillande ibland att förstå hur allt hänger ihop.

Det nämndes tidigare här och vi är så stolta och glada över att vi har haft en sådan jättebra **samfinansiering i de här projekten**. Under de första åren så haltade det, då fick vi inte tillräckligt med stolar. År 2014 gick Havs- och vattenmyndigheten in med projektmedel, efter ett par års idogt uppvaktande ska jag säga. Så totalt är det då elva länsstyrelser, två vattenmyndigheter och två nationella myndigheter, Riksantikvarieämbetet och Havs- och vattenmyndigheten, som har bekostat vårt arbete. Vi har inte gjort bokslut än men det är ungefär drygt 30 miljoner som de elva länen tillsammans gjort av med under de här sju åren. Så tack till er som sitter här och representerat finansiärerna!

I Södra Östersjöns vattendistrikt började vi med att göra en förstudie och där sattes ramverket för det fortsatta arbetet. Vi listade beröringspunkter mellan vattenförvaltning och kulturmiljö, och hur kunskapsläget såg ut i de olika länen. Vilka behov har vi? Vi beskrev olika kulturhistoriska teman kopplade till vatten, försökte ”rödlista” vad som var hotat utifrån vad vi visste när det gällde vattenanknutna kulturmiljöer. Och så vidare.

Vi bestämde att innan vi går ut och inventerar på nytt så ska vi sammanställa det vi vet. Vad gäller vattenvård, naturvård och framför allt kulturmiljövård. Det gjorde vi per avrinningsområde, byråmässigt och i GIS (Geografiska informationssystem) och med ett antal kartor. Det finns ungefär 50 st. byråmässiga kunskaps-sammanställningar och de finns utlagda på vår projekthemsida. Nu är ju många av dem redan inaktuella eftersom vi har varit ute och inventerat sedan dess, men det här var ett underlag och en översikt för oss för det fortsatta arbetet. Här jobbade alla sju länen i Södra Östersjöns vattendistrikt på samma sätt och med samma metod. I en del län hade man också god hjälp av vattenråd, och hembygdsföreningar som kunde komplettera materialet.

Och i Västerhavets vattendistrikt, där började ni lite annorlunda?

Ann-Katrin: Ja, framför allt så började vi lite senare så vi hade god hjälp av att ni hade påbörjat arbetet. Det var egentligen bara att kopiera och göra likadant. Nu blev det ju inte riktigt så eftersom vi hade olika underlag, men vad vi alla fall försökte var att göra en **sammanställning av det befintliga kunskapsunderlaget. Och det sammanställdes i GIS och då kunde man se att det såg olika ut i länen.**

En del län hade väldigt gott om underlag, till exempel när det gällde bebyggelse medan andra län hade ett bättre underlag när det gällde fornlämningar. Det berodde dels på att man hade inventerat på olika sätt och dels på projektet Skog och Historia. En stor del av materialet hade inte kvalitetssäkrats, men man fick i alla fall en överblick över vad som fanns.

Vi försökte hitta ett likartat arbetssätt, men det gick inte så bra. Vi försökte också hitta en likartad presentation i GIS men det har vi inte heller lyckats med. Vi undersökte också möjligheten att få till kopplingar till VISS och där lyckades vi inte bland annat på grund av att det inte finns en nationell inventeringsmetod.

Vi fick i alla fall ihop ett grundmaterial och hade en idé om hur vi skulle gå vidare. I Halland, när det gäller bebyggelse, är det väldigt tätt som ni ser här på bilden. De har i stort sett inventerat varenda kulturhistoriskt värdefull byggnad. Men det var också enda länet som hade ett sådant detaljerat underlag för bebyggelsen. Så vi hade lite olika utgångspunkter.

Nya kunskapsunderlag

Den viktigaste delen av våra projekt och resultat handlar om att ta fram nya kunskapsunderlag för kulturmiljön, det har vi arbetat med inom delprojekt III eller etapp III. Här har länsstyrelserna inventerat i fält. På de här bilderna ser ni ett axplock av de underlag som tagits fram. Vi har haft en gemensam resurs, en arkivarie som har gått igenom uppgifter om flottning och flottningslämningar, i många olika arkiv.

Vi har inventerat och gjort prioriteringar i första hand där det saknas kulturmiljöunderlag och där vattenförvaltningen planerar åtgärder. Underlag saknas som sagt ofta när det gäller kulturmiljöer vid vattendrag, det kan gälla flottning, dammar, vattenkraftverk och industrimiljöer. Och så har vi också lagt till det här med kulturhistorisk värdering, men först måste vi måste inventera för att veta vad vi har och sedan måste vi värdera materialet, redovisa vad som är värdefullt och viktigast att ta hand om och bevara för framtiden. Vi måste lära oss att kompromissa och det måste kompromissas från båda håll.

Så vi har nu många nya kunskapsunderlag och de finns att se i utställningarna här ute i korridorerna. Länen som ligger i Södra Östersjöns vattendistrikt, deras material finns i Lejongången här utanför. Länen som ligger i Västerhavets vattendistrikt, deras material finns i Röda rummet. Där finns även Jönköpings län som ligger i båda vattendistrikten. Passa på och fråga och samtala med länsstyrelsernas personal nu när ni har chansen.

Vi har hittat mycket vid inventeringarna men det finns mycket mer att upptäcka ute i vattendragen, för vi har ännu inte varit överallt. Vi hoppas att vi kan fortsätta inventera. Men minst femtonhundra platser har vi besökt. (Reds anm. Minst 3 000 platser har besökts, nya siffror i och med slutredovisning 2017). Många har haft kulturhistoriska värden och här ser ni exempel från olika län, och försök till att göra någon sorts gradering. Ni kan fråga respektive län mer om detta när ni besöker utställningarna.

Vad har vi för nytta av de här underlagen? Framför allt är det ett underlag när man ska göra avvägningar mellan de olika intressena, vattenvård, naturvård och kulturmiljövård. Vi kan också visa var man behöver ta hänsyn till de kulturvärden som finns. Ofta får vi inom kulturmiljövården frågan; var har ni de högsta kulturvärdena? Det tycker kanske jag inte är det viktigaste utan det är helheten som är av intresse. Vilka kulturmiljöer och vilka värden finns det vid vattendragen och vid anläggningen? Värdefullt är kulturmiljöer som utgör en

helhet och där det ingår olika delar som damm, vattenvägar, byggnader med kraftverk, en såg eller en kvarn.

Vi har också jobbat med värdeklassning och försökt att redovisa resultatet så att det ganska snabbt går att se vilka anläggningar som har stora kulturhistoriska värden. Vi tror att på det här sättet så kan handläggningen effektiviseras och undvika att ärendehandläggningen bromsas upp, vilket händer när vi inte vet, och det saknas kunskapsunderlag. Då får man i samband med handläggningen kanske gå ut i fält och undersöka 'vad som finns på platsen'. Är underlaget bra så kan vi tidigt i tillståndsprocessen tala om vad som är intressant och vilka hänsyn som måste tas.

Inom kulturmiljövärden finns det naturligtvis också egna intressen av underlagen, som till exempel vid prioritering av bidrag till byggnadsvård.

Under de här åren så har vi, alla projektmedarbetare som varit ute i fält och inventerat, träffat massor med fastighetsägare, hembygdsföreningar, vattenråd osv. Det finns en stor kunskap lokalt som har fångats upp och det har också funnits ett stort lokalt intresse att dela med sig av information. Många har berättat om vad känner till, informationen som har förts in i vårt material. Så ett stort tack till alla er som har ställt upp!

Som sagts tidigare, så har **samarbetet mellan de olika länen varit en stor och viktig fråga**. Vi har inte alltid tidigare haft möjlighet att medverka i sådana här samarbeten. Alla som jobbat inom projektet har uppskattat det mycket, för ibland så är man ganska ensam med sin arbetsuppgift på en länsstyrelse eller när man är ute och inventerar. Men här har vi kunnat stämma av med varandra, om vi har legat rätt när det gäller värdering eller om vi har sett någonting som vi kanske undrat över. Då har vi också fått hjälp och stöd av andra i projekten.

Vi har också samverkat om personal. Framför allt har Skåne, Blekinge och Kronoberg delat på resurser och haft personal med olika kompetenser som inventerat i alla tre länen. På så vis har arbetet kunnat effektiviseras och kunskap byggts upp inom gruppen. Som jag sade tidigare hade vi även en arkivarie som arbetade för flera län samtidigt.

Olika nätverk som byggts upp har också inspirerat oss på olika sätt.

När vi började jobba mer med vattendragens kulturmiljöer såg vi att en del anläggningar också behövde hjälp med byggnadsvård, både med stöd i form av bidrag och med information. Det ledde till att **projektet 'Vårda vattendragens kulturarv'** kom till med medel ifrån Riksantikvarieämbetet, det var en Regional satsning som det kallades. Det var nio län som ingick i projektet. Många kulturmiljöer fick bidrag till vård och vi tog fram faktablad, som ligger härute. En liten folder togs fram och det finns en hemsida från vilken det går att skriva ut faktabladen och dela med sig till de som är intresserade. Bilden som Coco visade alldeles i början, med de fina akvarellerna, den finns här ute och där ser man exempel på olika kulturmiljöer som finns i våra sjöar och vattendrag.

Gemensamma aktiviteter har vi också haft som fältseminarier. De började redan 2012. Då var man i Västmanland, för det fanns ett samarbete även med länsstyrelserna i Norra Östersjöns vattendistrikt. Sedan har vi varit runt i olika län, i Jönköping, Kalmar, Östergötland, Västra Götaland, och senast i år i Blekinge och Kronoberg. Vi har skrivit

rapporter och utvärderat vad som är värdefullt och spännande, och vi har byggt upp en gemensam kunskapsbas och tittat på olika exempel.

Vi har också haft **länsgemensamma utbildningar**. Vi har varit nere vid Mörrumsån och sett exempel på hur ett fast fiske kan se ut. Flottnings-, vattenkraftverks-, dammar- och stampar är andra exempel på teman för utbildningar. Det finns ju mycket att lära vid våra vattendrag och vi har god kompetens ute i landet. Därför så har vi också anlitat till exempel Bengt Spade, nämner bara ett namn som exempel, som nog många av er som jobbat med vattenkraftverk i alla fall känner till. Han har varit med och hållit Lync utbildningar via webben på länsstyrelsen. Då har vi bjudit in alla 21 län så att alla länsstyrelser har kunnat delta i utbildningarna, även handläggare inom andra verksamhetsområden, inte bara kulturmiljö.

Vi tycker att det här har lett till att vi har förbättrat det tvärsektoriella arbetssättet inom länsstyrelsen och det har ökat förståelsen för våra frågor. Men vi har inte gjort på likartat sätt i alla län utan det har ju varit upp till de olika länsstyrelserna att lösa hur man samverkar internt. Vi har haft lite olika förutsättningar och det har inte funnits en modell som vi har 'tryckt in'. Man har jobbat utifrån de förutsättningar som finns i respektive län, men vi har ändå kunnat vara ett stöd genom den här projektverksamheten. Det tror jag har varit nytt för alla, inom alla länsstyrelser, att vi har kunnat jobba tillsammans med kulturmiljövården och vattenförvaltningen på ett sätt som vi inte gjorde tidigare och det kan vi ju tacka våra projekt för. Men det fanns ju också en del brister ute på länsstyrelserna när det gällde det interna samarbetet. Därför genomförde vi två workshops i Alvesta 2014 och 2015 för en bättre samverkan. Där fick vi ta del av olika bra exempel från de olika länen, på hur man kan samverka mellan olika intressen, och också lovat varandra att göra vissa förbättringar. Första året fick alla län föreslå tre förbättringar som länen skulle göra på hemmaplan för att få en bättre samverkan, och 2015 så var det fem saker som länen skulle arbeta långsiktigt med.

Här ser ni lite exempel på vad vilka åtgärder för bättre samverkan som olika länsstyrelser tagit fram, och ni kan också prata med våra medarbetare i utställningarna sedan.

Vi har byggt massor med nätverk, och vi har pratat med Riksantikvarieämbetet, Havs- och vattenmyndigheten, vattenråd och träffat många fastighetsägare, för att nämna några exempel. Vi har deltagit i 15–20 olika konferenser, nationella möten och andra sammankomster under den här tiden. Vi har särskilt under de senaste åren haft ett aktivt utåtriktat arbete, både vi projektsamordnare och projektmedarbetarna ute i länen.

Och vi har jobbat med uppföljning och utvärdering på olika sätt. Det finns rapporter att ta del av, som ni ser här. Efter den här slutkonferensen så ska vi slutredovisa till Havs- och vattenmyndigheten och det ska vara klart under våren 2017. Så då kommer ni som är intresserade att få mer att läsa om projekten och resultaten.

Men halvvägs in i projektet vad hände då??

Coco: Jo halvvägs in i projektet.

2013 kom första delbetänkandet i vattenverksamhetsutredningen. Man hade ju ganska länge sett behov av en ny lagstiftning för vattenverksamhet och det var det Vattenverksamhetsutredningen handlade om. Vi som jobbar med kulturmiljövård inom myndigheter och inom

intresseorganisationer reagerade väldigt starkt på de här remisserna som kom, Ny tid för prövning och I vått och torrt hette de.

Hur eller hur, enligt utredningsförslaget så ska man då jämföra dammar och så som miljöfarlig verksamhet och alla ska behöva söka nya tillstånd. Och kulturmiljövården såg tidigt, att det här kommer att få stora negativa konsekvenser för kulturmiljöerna eftersom de allra flesta som äger och förvaltar de här fastigheterna kommer att få svårt att och inte ha råd att söka de här tillstånden. Det var problematiken. Och det har ju inte kommit någon ny lagstiftning på plats, men som vi har skrivit här på bilden, nu är det 2016, är vi ändå redan där? För tillämpningen av miljöbalken, som den har utvecklats genom ett antal domar, visar ju att det krävs moderna tillstånd enligt miljöbalken. Och samtidigt har länsstyrelserna också fått särskilt uppdrag att bedriva tillsyn inom vattenverksamhet, för att se till att verksamhetsutövarna har de här moderna tillstånden.

Får man ett föreläggande om att söka tillstånd och inte söker det här tillståndet, då kan man få ett föreläggande om att riva ut anläggningen. Och ur kulturmiljöperspektivet så handlar det då till syvende och sist i en sån här situation inte om att man faktiskt sitter och tittar på dessa olika intressen gemensamt och gör avvägningar, utan då handlar det istället om huruvida en enskild person eller enskild förening har råd att eller andra möjligheter att gå in i den juridiska processen. Så det är det vi menar har förändrat förutsättningarna, ganska mycket, för att kunna göra de här avvägningarna som vi behöver göra, mellan olika intressen.

Sedan tycker vi också att det känns lite oklart, att om man som fastighetsägare ändå kan gå in i en tillståndsprocess, i vilken utsträckning mark- och miljödomstolen då också tar hänsyn till kulturmiljövårderna i sitt tillstånd. Alltså betydelsen av att det finns en verksamhet på platsen för att kulturmiljöerna ska kunna fortsätta att förvaltas och brukas och på så vis också kunna bevaras.

Jag måste bara nämna det för er som kanske inte vet, att kulturmiljövården är väldigt beroende av enskilda personers intresse, möjligheter och vilja att bruka och ta hand om de här kulturmiljöerna och verksamheterna. Jämför det vi sa om brukandet och intressekonflikter inledningsvis.

Det har varit väldigt mycket i media i södra Sverige. Ni som kommer från mellersta och kanske någon som kommer från norr, har nog inte haft lika mycket i media. Men i södra Sverige har det varit mycket skrivelser i tidningarna och en del radio och så vidare kring den här problematiken. Ibland inte just ur ett kulturmiljöperspektiv, men ibland med det perspektivet.

Det har också varit en interpellationsdebatt i riksdagen, i höstas 2015 där Rickard Nordin ställde frågan om på vilket sätt hänsyn tas till kulturmiljövården vid genomförandet av EU:s vattendirektiv. Då lyfte Åsa Romson fram bland annat miljömålen och säger att alla intressen som finns, ska vägas ihop på ett bra sätt. Hon tog också upp ett par goda exempel och det var en par storskaliga projekt, Hertigforsen i Halland och det andra tror jag var Uppsala. Och så säger hon att hon ska återkomma i frågan och att ministrarna ska vara överens. Det ska bli spännande att se och vi hoppas att få höra lite grann om det i eftermiddag när statssekreteraren ska tala.

Olika län har också gjort en del olika insatser. I Kronobergs län bjöd landshövdingen in till ett s.k. strategiskt samtal kring de här frågorna och bjöd in kraftverksägare och så. Och som vår moderator Niklas nämnde inledningsvis, den stora konferensen som var i Kristianstad 2015, Nationell konferens Industrisamhällets kulturarv – Vattenverksamheter, där deltagarna också fick besöka ett antal fastighetsägare i Vramsån. Varav ett par finns på plats här även idag. Den här frågan kommer vi nog att återkomma till i eftermiddag.

Så den som undrar över det här med 'Sju svåra år?' i rubriken till presentationen. Visst ville vi skoja till det, men det finns allvar bakom också: i början hade vi svårt att få finansiering till projekten och sen kom den här frågan upp med förändrad tillämpning inom lagstiftningen som ger problem för kulturmiljön. Periodvis har vi fått ägna väldigt stor del bara att diskutera den här uppkomna problematiken för kulturmiljöerna istället för att jobba med andra frågor.

Var står vi nu och vad har vi uppnått?

Vi har varit inne på det. Vi har verkligen lyckats med att utveckla ett samarbete, vi har samverkat, och haft samordning på olika vis, samarbete över olika gränser (administrativa gränser och vattnets gränser) och mellan olika sektorer, tvärsektorielt och samarbete om personal, utbildningar, o.s.v. som vi har hört om tidigare.

Det har blivit en resurseffektivisering. Det vore väldigt intressant att jobba på likande sätt i andra sammanhang i den här typen av samverkansprojekt. Vi har fått en mycket värdefull dialog med många olika parter, det har vi också varit inne på. Allt ifrån fastighetsägare, till högt upp i myndighetsvärlden o.s.v. Och det har varit bra. Så frågorna som rör kulturmiljö och vattenförvaltning har absolut fått ökad uppmärksamhet.

Och vi ser att vi har fått bättre förutsättningar att nå de här tre målen som vi pratat om inledningsvis; både god status för vattnet, bättre biologisk mångfald och också bevarade och levande kulturmiljöer. Bättre sektoriella arbetssätt är också ett resultat, men som vi skriver här så behöver den juridiskt- ekonomiska frågan få någon slags lösning vad gäller kulturmiljön. Det känns som att vi står och stampar lite där. Och den diskuteras nu i regeringskansliet. Förhoppningsvis pratar man om förutsättningarna för att fortsatt bevara kulturmiljöerna, för de fastighetsägare som vill det.

Vi är inte klara med kunskapsunderlagen. Vi behöver fortsätta det här arbetet, vi hann inte ända fram. I en del län så behöver man också jobba med de här tvärsektorIELLA arbetssätten för att få till ett lite bättre samarbete.

Ann-Katrin: Nu ska vi ut och mingla i utställningarna! Tack för oss!

Fråga från publiken; Hur mycket kontakt har ni med SMHI och SLU, som har kunskap om kvalitet i våra vattendrag? Det är väldigt viktigt att vi har rätt kvalitet på det vatten som vi släpper ut i Östersjön. Vi kan ju se hur vi har fått en grönare Östersjö tack vare det här miljöprojektet i Emån. Där man mot bättre vetande rev ut dämnet längst ner och släppte ut all fosfor i Östersjön. Visst vill vi ha en grönare miljö men jag vill inte ha den i form av övergödning i Östersjön och så får de dessutom miljödiplom från Havs- och vattenmyndigheten. Det måste ju bli ett samarbete runt våra åkermarker och det, så att vi inte får ut skiten i vattendragen.

Coco... Det här med Emån kan inte jag svara för, det är ett helt ärende och jag är inte tillräckligt insatt. Men från de här projektens sida så har vi inte haft något direkt samarbete med SMHI eller SLU även om länsstyrelserna naturligtvis har haft nytta av deras data. Men vattenmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten och de som jobbar med dammsäkerhetsfrågor har samarbete med dem. Här tror jag nästan att du måste prata med vattenvårdsfolket.

Publiken: Jo ni säger att ni har haft mycket samråd med olika myndigheter osv. Min fråga blir då automatiskt; har ni haft en bra dialog med Kammarkollegiet?

Coco: Kammarkollegiet har vi, väldigt nyligen faktiskt, från projektens sida fått kontakt med. Det var väldigt roligt tycker vi, för det var Kammarkollegiet som sökte upp oss. Josia Hort. Han ska vara med här idag.... Han är sjuk, det var synd. Josia var faktiskt med på vårt två dagars fältseminarium som vi hade i våras, i Blekinge och Kronoberg. Han berättade om Kammarkollegiets arbete och så fick han se kulturmiljöperspektiven på de här frågorna. Men jag kan inte säga att vi har haft något tätt samarbete. Men kontakt med varandra har vi i alla fall haft. Jag kan nämna att Josia i våras berättade att Kammarkollegiet skulle börja med att sätta upp som rutin att de konsulter de anlitar också ska ha kulturmiljökompetens. Så har det tydligen inte varit tidigare och det är något att se fram emot.

Ann-Katrin Larsson och Coco Dederling presenterar projektens gemensamma resultat.

Fotografier från "Många bäckar små..." – Mingel i länens utställningar

Varje län hade gjort en skärmutställning med text och fotografier, och här kunde deltagarna också få ta del av rapporter, få informationsmaterial och se kunskapsunderlagen i kartapplikationer. Utställningarna var bemannade av personal från länsstyrelserna, såväl av projektmedarbetare från kulturmiljövården, som vatten- och naturvården. Här kunde deltagarna ställa frågor till, samtala med och få mer fördjupad information av länsstyrelserna. Det blev många intressanta samtal och nya kontakter knöts. Vår bild är att minglet i länens utställningar blev särskilt uppskattat, av såväl konferensdeltagarna som projektets medarbetare.

Nedan några fotografier på länsstyrelsernas utställningar.

Materialet till utställningarna finns som separata bilagor till rapporten.

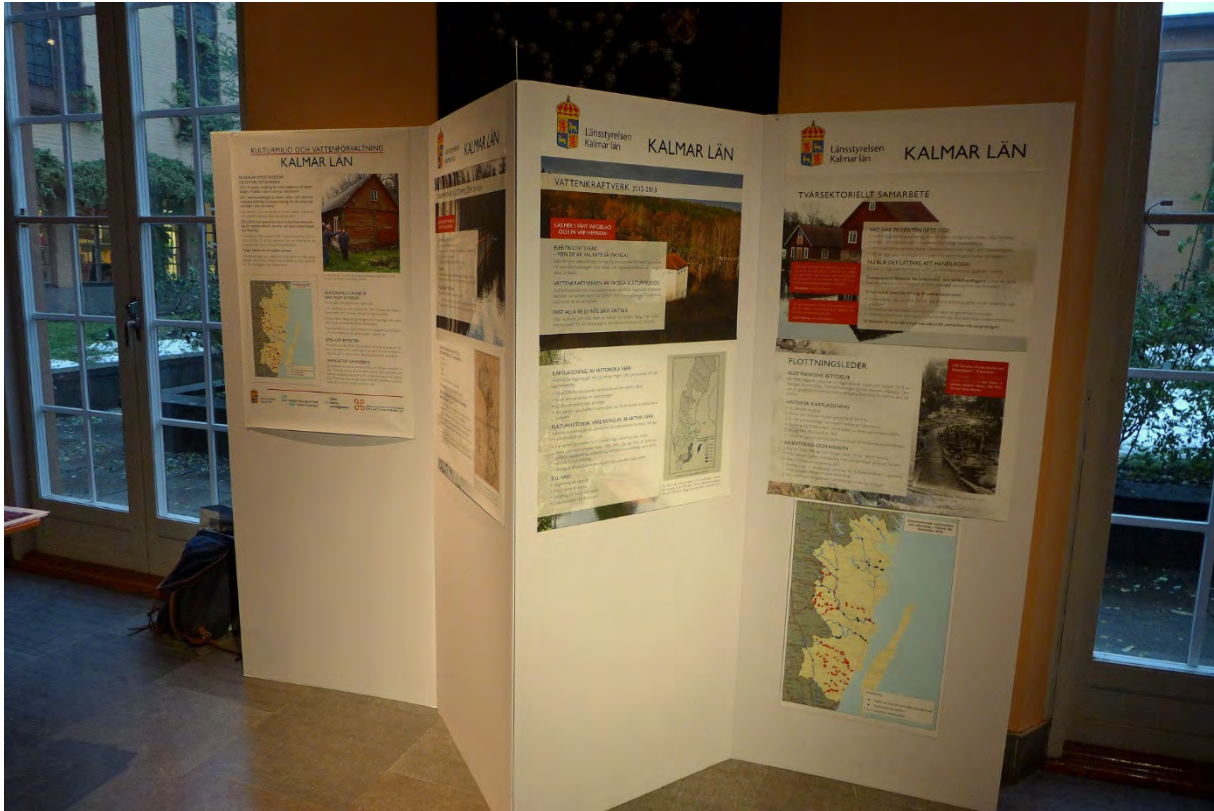
Bilaga 1 innehåller material från Södra Östersjöns vattendistrikt och Bilaga 2 material från Västerhavets vattendistrikt. Presentationerna från Jönköpings län finns enbart i Bilaga 1 men ingår i båda vattendistrikten.

Länsstyrelserna i Skåne, Blekinge och Kronoberg har jobbat tillsammans och med gemensam personal och hade en gemensam monter på konferensen (ovan). Länsstyrelsen i Östergötland (nedan).

Länsstyrelsen i Kalmar län

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Örebro län.

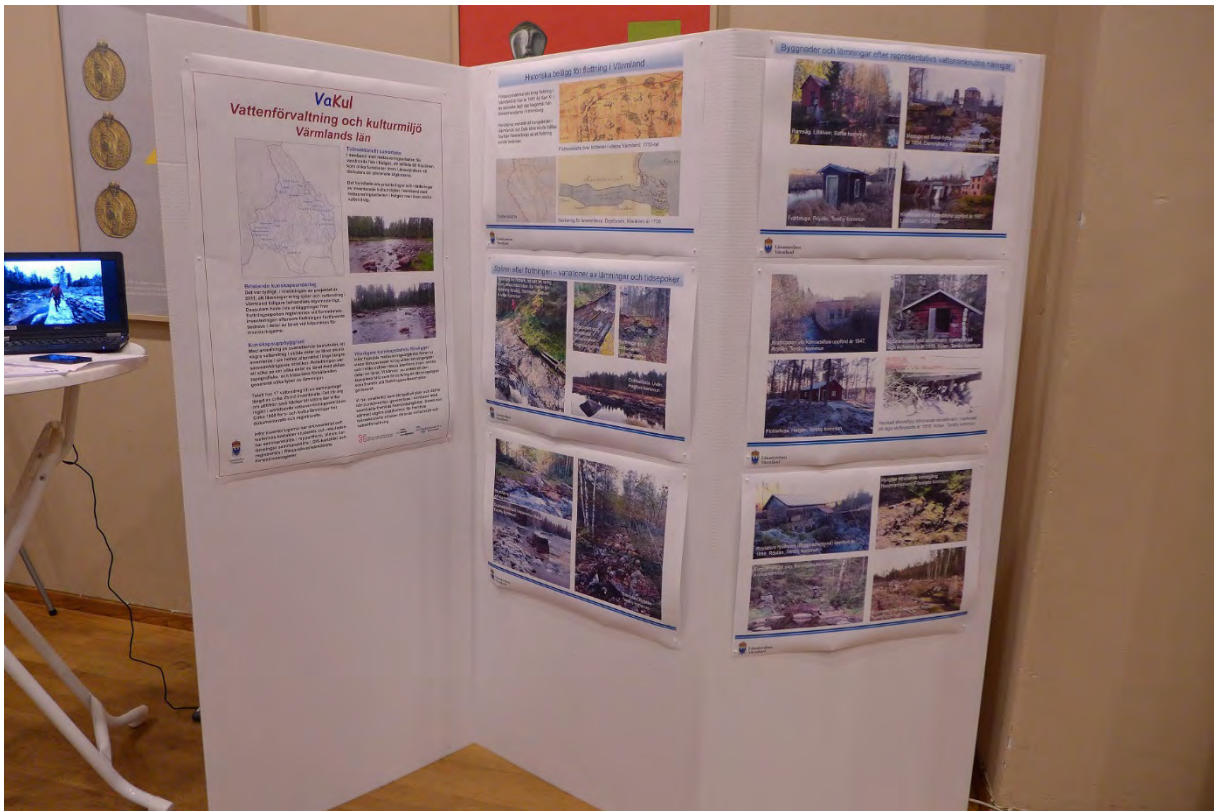

Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Länsstyrelsen Halland

Länsstyrelsen Värmland

VÄGEN FRAMÅT!? Detta gör, kan och vill vi!

Slutsatser och frågeställningar från projekten, Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson

(Observera, till den här texten hör en powerpointpresentation, bilagd längre bak i konferensdokumentationen)

Coco Dederling redovisade några tankar om framtiden som projekten och projektmedarbetarna kommit fram till och som underlag för eftermiddagens presentationer.

Vägen framåt, Slutsatser och frågeställningar

Något om våra slutsatser från projekten. (Slutsatser som vi för övrigt också presenterade på Havs- och vattenforums konferens i våras där vi deltog med en presentation på den så kallade Knytkonferensen.)

Samverkan och tvärsektoriella arbetssätt behövs på alla nivåer i samhället. Dit hör framför allt arbetet på länsstyrelserna, som vi hörde under förmiddagen, men tvärsektoriell samverkan behövs naturligtvis även i regeringskansliet, mellan olika departement, och ända ner till lokalsamhället. Så överallt behöver vi jobba på att förbättra det tvärsektoriella.

Samråd och tidig dialog med kulturmiljövård är jätteviktig, inte bara i enskilda ärenden utan även när man riggar projekt eller tar fram nationella eller regionala strategier.

Och sedan måste vi ha kompromissvilja, det pratade vi också om tidigare.

Vi behöver fortsätta arbetet, som vi har påbörjat, med att ta fram kunskapsunderlag för kulturmiljöerna. Och för det arbetet behöver vi pengar.

Och så återkommer vi till frågan som handlar om en lösning när det gäller den småskaliga vattenkraften och annan småskalig vattenverksamhet, det här med tillstånd och ekonomi som vi var inne på under förmiddagen. En lösning behövs för att kulturmiljön ska kunna fortsätta att bevaras och brukas.

Här bland slutsatserna vill vi också poängtera att det lokala engagemanget både för kultur- och naturmiljön är väldigt viktigt. Det är viktigt att vi alla stöttar och stödjer det lokala engagemanget, för det är här åtgärdsarbetet sker i stor utsträckning.

Vi tror också att om vi går fram tillsammans, tvärsektoriellt, så får vi mer gehör för åtgärdsarbetet ute i bygderna. Ja, det inte bara tror vi, det vet vi, av erfarenhet, vi som jobbat med de här frågorna.

Vi vill tillägga att Riksantikvarieämbetet kom ut med en rapport under sommaren. I rapporten lämnar de fem förslag som är helt kopplade till konferensens tema och där länsstyrelserna också medverkat i en referensgrupp. Så vi står bakom de här förslagen.

Deras förslag handlar om en nationell vägledning, någon slags finansiering/stödform, kunskapsunderlag för kulturmiljöerna, kulturmiljöns betydelse i miljöbalksprövningar, och så vidare. Men det här återkommer kanske Riksantikvarieämbetet eller andra till under eftermiddagen.

Nu till några frågor som vi tycker skulle vara intressanta att få belysta under eftermiddagen och som våra talare fått utskickade till sig.

- Hur kan olika aktörer tillsammans arbeta för att nå ökad biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet och samtidigt bevarade kulturmiljöer? (tidig dialog, kompromissvilja, förståelse...)
- Hur kan vi förbättra det tvärssektoriella arbetet på olika nivåer från det nationella, till det lokala så att alla intressen tas tillvara?
- Hur kan ekonomiska och juridiska verktyg m.m. förbättras så att kulturmiljöer fortsatt kan brukas och bevaras? (Statlig fond?, Förenklad lagstiftning? Tolkningsföreträde? O.s.v.)
- Hur får vi fortsatt finansiering till kunskapsunderlagen? Samfinansiering behövs.

Jörgen Peters, Länsstyrelsen Halland, Vägen framåt!?

Mitt namn är Jörgen Peters och jag är sedan 1,5 år länsråd och därmed stf landshövding i Hallands län. I rollen som länsledning tillsammans med landshövdingen på en länsstyrelse finns många områden att sätta sig in i. Länsstyrelsen har enligt instruktion att verka för att nationella mål får genomslag i länet samtidigt som hänsyn ska tas till regionala förhållanden och förutsättningar. Vi ska arbeta utifrån ett statligt helhetsperspektiv, arbeta sektorsövergripande och inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser. Vi ska främja länets utveckling och underrätta regeringen om förhållanden som är särskilt viktiga för regeringen att ha vetskap om. Vi ansvarar vidare för de tillsynsuppgifter som riksdag och regeringen ålagt oss. Vi har alltså uppgifter som inte sällan innebär målkonflikter av något slag. Det är vår uppgift att avväga dessa med utgångspunkt från tidigare nämnda helhetsperspektiv.

Då jag sedan lång tid tillbaka varit intresserad av samhällets utveckling och i vilken kontext samhället utvecklas är det särskilt intressant att fördjupa sig inom bland annat natur och kulturmiljöområdet. I länsrådsgruppen har vi delat upp olika ansvar oss emellan för ökad tydlighet mot myndigheter och regering.

Sedan ett par månader tillbaka är jag företrädare för kulturmiljöområdet det vill säga jag företräder i den rollen samtliga länsstyrelser. Jag tänkte i detta korta tal främst ha detta fokus.

Jag vill med en gång klargöra att någon djupare kunskap inom området har jag inte, däremot känner jag mig trygg i den djupa kunskap som mina medarbetare företräder inom länsstyrelserna. Jag har dock reflekterat en del över kulturmiljöområdet, vilket jag inledningsvis skulle vilja säga något om och därefter tänkte jag kort redogöra för vad som är på gång inom "länsstyrelsevärlden", för att avsluta med några öppna områden och påståenden.

Jag har innan jag började på länsstyrelsen en karriär inom Försvarsmakten där jag tjänstgjort både nationellt och internationellt i olika chefsroller. Jag har levt och bott både i Afrika och Mellanöstern. Idag lever jag i Hallands län – vars län har beskrivits som småskaligt, rörligt, skiftande och självrådigt särdrag som vi ser än idag. Under min tid i mellanöstern fick jag så påtagligt uppleva kulturmiljöer som speglade olika kulturarv i flera olika dimensioner och som färgats av olika tidsepoker allt från genuint arabisk kultur, kolonialtid, efterkrigshistoria och tiden före nuvarande inbördeskrig. Jag kan då inte låta bli att reflektera över vårt behov av identitet, sammanhållning och historisk förankring.

I vår tid lever de flesta av oss med flera identiteter – präglade av härkomst, flyttningar, kanske yrke, religion eller andra intressen. Många människor har rötter inte bara i flera regioner i Sverige, utan i flera länder och språk.

Men i denna mångfald finns också ett behov av att hitta det gemensamma – något som håller oss samman. Att samlas kring platsen, regionen där vi bor, blir i en global värld en möjlighet till gemenskap och förankring, men också en möjlighet att se den egna erfarenheten i nya perspektiv.

Kulturarvet i bred mening kan innefatta det mest enkla och vardagliga, men vi kommer inte ifrån att kulturarvet i hög grad handlar om att bevara det som vi tycker är allra vackrast och

mest värdefullt – i form av byggnader, miljöer, redskap och föremål. Kulturarvet är i det perspektivet en arena för estetik och hantverksskicklighet, för konst och kreativitet.

Kulturarvet är också viktigt för turism, byggnadskonst, samhällsplanering och företag. Kulturarvet ger oss inspiration till sång och musik, teater och film. Kulturarvet rymmer regionalt förankrade livsmedel och maträtter, till gagn för företag och restauranger.

Kulturarvet bidrar till att sätta prägel på byggande och stadsplanering; i landsbygdens kulturlandskap, format av djur och människor genom århundraden och i stadens parker.

Kulturarvet rymmer traditioner och varumärken, kunskap och erfarenhet. Kulturarvet ger inspiration till den moderna arkitekturen. Den lockar nya generationer att lära gamla tekniker.

Kort sagt när, jag nu har åtagit mig att företräda detta område, slås jag av dess betydelse för samhällsutvecklingen på flera plan. Därför är det viktigt att vi har med dessa perspektiv när vi även ser på sådana frågor som vattenförvaltning.

Regeringen har givit länsstyrelsen i uppdrag att redovisa hur hela myndigheten, inom de olika delarna av verksamheten, verkar för att uppnå de nationella kulturmiljömålen. Länsstyrelserna ska analysera och redovisa utvecklingsmöjligheter för det tvärsektoriella samarbetet vad gäller bl.a. värdering av kulturmiljö i olika processer och hur kulturmiljöperspektivet i miljö kvalitetsmålen omhändertas. Länsstyrelserna ska särskilt redogöra för hur man arbetar för att överbrygga eventuella konflikter mellan naturvårdsintressen och kulturmiljöintressen vid hantering av småskalig vattenverksamhet. Uppdraget är givet i år men kommer med all sannolikhet finnas med under nästa år. Då uppdraget inte ännu är slutfört har jag ingen samlad bild från länsstyrelserna av vad som åstadkommit. Jag kan däremot kort beröra vad min länsstyrelse gjort.

Vi har bland annat etablerat en tvärsektoriell arbetsgrupp för vattenfrågor, Vattenverksamhetsgruppen (VVG). I gruppen sitter representanter för miljövärden, naturvärden, kulturmiljövärden, fiske och vattenverksamheten. Gruppen har tagit fram processkartläggningar för att hitta knutpunkterna i ärendeprocesserna där olika sakområden och ärenden möts. I gruppen har man även lyft frågor om bättre samverkan kring de olika bidragsmedel som länsstyrelsen hanterar för åtgärder i vattenmiljöer med kulturmiljövärden. Jag ser framemot ett fortsatt arbete inom detta område även framöver och gärna en utveckling. Kulturmiljöperspektiven tillgodoses även inom ramen för länsstyrelsens klimatanpassningsuppdrag. Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion deltar i ett flerårigt samverkansprojekt med Region Halland, Hallands Kulturhistoriska museum, Länsstyrelsen i Västra Götaland och Västra Götalandsregionen, ”Kulturarv och klimatförändringar i Västsverige”. Vi har också identifierat att inom arbetet med Grön infrastruktur har kulturmiljö flera ingångar. I ett expansivt tillväxt län som Halland ser vi att samhällsplanering och hållbart byggande har stor betydelse. Tvärsektoriella planeringsgrupper med samordningsuppdrag återfinns såväl i vårt län som andra län.

Rörande dessa projekt som vi idag lyssnar till så planerar vi att ha ett länsstyrelseinternt slutseminarium i februari 2017 för att diskutera hur projektens erfarenheter och resultat kan implementeras i de ordinarie verksamheterna på länsstyrelserna.

Slutrapporter från paraplyprojekten kommer under våren 2017. Flera länsstyrelser kommer fortsätta ta fram kunskapsunderlag för kulturmiljöerna. Vi ser gärna att sådana projekt samfinansieras med stöd av sektorsmyndigheter.

När det gäller frågan om vattenverksamheterna och exempelvis småskalig vattenkraft så har frågan diskuterats vid flera tillfällen i landshövdingekretsen. Vi har och kommer säkerligen fortsatt ha en livlig diskussion kring dessa områden. Frågan om vad som är god ekologisk status är en fråga, en annan är kostnader för tillstånd för vattenverksamhet, detta påverkar även stora verksamheter, en tredje är problemen med förseningen av prövningen av åtgärdsprogrammen.

Landshövdingarna och länsledningarna bör agera tillsammans i dessa frågor och mig veterligen har en landshövding utsetts att skriva till regeringen i frågan.

För mig som företrädare för länsstyrelsen är vikten av helhetssyn och att alla samhällsintressen företräds och genom länsstyrelsen företräds de facto flera av dessa områden. Kulturmiljöområdet ska därför, menar jag, vara jämställt med andra områden såsom biologi och vattenvård m.m. Vi lägger stor vikt vid detta arbete inom myndigheten och så vet jag också att mina kollegor i andra län gör. Det är en styrka att regeringen förfogar över en myndighet som alltid arbetar tvärssektoriellt. Tack för mig.

Jörgen Peters.

Avvägningar mellan olika intressen vid vattendragen, statssekreterare Per Ängquist, Miljö- och energidepartementet

Statssekreterare hos miljöministern Karolina Skog, Miljö- och energidepartement, Per Ängquist

Avvägningar mellan olika intressen vid vattendrag

Statssekreteraren tackade för inbjudan och framför allt för alla insatser som genomförts inom ramen för de projekt som presenteras idag och informerade om att Miljö- och energidepartementet jobbar väldigt intensivt med många av de här frågorna.

Per Ängquist inledde med att framhålla; att bevarade historiska byggnadsverk och lämningar vid sjöar och vattendrag utgör oerhört viktiga och värdefulla inslag i vår livsmiljö som uppskattas av väldigt många människor. Vi har i alla tider mötts vid vattendrag, bosatt oss vid vattendrag, och levt mycket stor del av sina liv vid vattendrag. Det är därför vi har väldigt många värdefulla kulturmiljöer i anslutning till vattendrag som utgör viktiga delar av kulturarvet. Det kan ge oss en viktig kunskap om samhällets utveckling och samhällenas utveckling utmed med vattendragen.

Vattenkraften byggdes i många fall ut under tider när miljökraven inte var de samma som idag. Det var långt innan Sverige var medlem i några europeiska unioner. Det är då svåra avvägningar som vi har att göra när miljökraven har kommit i efterhand och påverkan från vattenkraften på vattendragen medför konsekvenser för ekosystemet för biologisk mångfald.

Det har inte genomförts några miljöanpassade åtgärder vid anläggningarna under den tid som de varit i kraft. Friliggande passagemöjligheter för ål och annan fisk samt tappning i torrfårör hör ändå till ovanligheten vid dagens svenska vattenkraft. Samtidigt är vattenkraften avgörande och väldigt, väldigt betydelsefull för att nå målet om 100 % förnybar energiproduktion till 2040 som regeringspartierna och moderaterna, centerpartiet, samt kristdemokraterna enats om i energiöverenskommelsen.

Lite om ramdirektivet för vatten. Vattenkraft är ju en av flera olika vattenverksamheter som har påverkat de vattenförekomster som EU:s ramdirektiv för vatten syftar till att fylla. Vattendirektivet förhindrar ju inte att man tar hänsyn till värdefulla kulturmiljöer vid vatten. Det finns regler i direktivet som möjliggör sådana hänsyn vid planering av åtgärder som vattendirektivet ställt krav på. Ofta går det att kombinera miljömålsåtgärder och ett bevarande av kulturmiljöer, det finns det flera exempel på. Några exempel är Tararps kraftverk i Bräkneån i Ronneby, Jonsereds vattenkraftverk i Sävån, Partille, Maria kvarn i Stenungeå, Stenungssunds kommun.

Det är också väldigt viktigt med kunskap om vilka värden som behöver värnas ur ett kulturmiljöperspektiv så att rätt sorts hänsyn kan tas i miljöarbetet. Men jag vill ändå påstå att det är främst i enskilda situationer som behovet av ömsesidig hänsyn tillkommer och att det är i samband med tillståndsprövning eller tillsynsärenden som hänsynstaganden avgörs i praktiken.

Drift av vattenkraftverk och dammar kräver ju tillstånd, och en ganska stor del av den småskaliga vattenkraftsproduktionen har aldrig tillståndsprövats i förhållande till sin

miljöpåverkan. Utan drivs med stöd av äldre rättigheter som inte går att jämföra med hur reglerna ser ut i miljöbalken eller i moderna miljötillstånd.

Om en verksamhet drivs utan tillstånd så kan tillsynsmyndigheten förelägga den som driver verksamheten att söka tillstånd. Jag har en väldigt stor förståelse för den oro som den enskilda verksamhetsutövaren kan känna, inte minst inför bilden av kostnaderna som uppstår eller som kan uppstå i anslutning till såväl tillståndsgivningen som till de åtgärder som kan bli resultatet av de föreläggandena man kan få.

Samtidigt är det viktigt att vattenkraften på samma sätt, som gäller för alla andra energislag, eller andra verksamheter som påverkar miljön, förses med moderna miljökrav. Jag utgår från att det vid länsstyrelserna finns en fungerande samverkan. Vi har sett många goda exempel på det. Jag förutsätter också att de beslut som fattas på länsstyrelserna när det gäller den småskaliga vattenkraften fattas med hänsyn till kulturmiljölagen och de förordningar som gäller för kulturmiljön.

Sverige ska följa upp till de krav som följer av EU:s ramvattendirektiv för vatten. Och ni känner säkert till att EU-kommissionen är kritisk och har riktat kritik mot det sätt som Sverige har genomfört direktivet. Vi ska svara kommissionen innan november månads utgång. Kommissionen driver det som ett överträdelseärende och om Sverige inte lyckas argumentera väl, vi ska dels lyckas argumentera så att kommissionen förstår vår argumentation och dels dela vår bedömning. Annars riskeras att Sverige i förlängningen bli fällda i EU-domstolen, om vi skulle hamna där.

EU-kommissionens kritik består av ett ifrågasättande, dels om vattendirektivets krav på tillstånd inte får meddelas till verksamheter som riskerar att äventyra att rätt vattenstatus nås i rätt tid, om det verkligen har genomförts i Sverige enligt EU-direktivet. Det är det ena huvuddelen av kritiken. En annan huvuddel av kritiken är att de ifrågasätter om vi har ett provningssystem som möjliggör att vi i tid hinner åtgärda de anläggningar som idag är ett hinder i vägen för att rätt status, rätt kvalitet på vattnet ska nås i rätt tid.

Nästa steg är att vi i slutet av på den här månaden ska svara på kommissionens invändningar. Vi hade en dragning av detta så sent som i går eftermiddag och det är som alltid i regeringskansliet ett ställningstagande bereds mellan departement. Så det är både miljö- och energidepartementet, som ju har både miljö- och energifrågorna, sedan också kulturdepartementet och finansdepartementet och inte minst de som hanterar EU-frågor på utrikesdepartementet och så de extremt viktiga jurister som finns och som jobbar med att formulera svaret. Vi får se om vi behöver svara fler gånger.

I vattendirektivet så anges hur medlemsländerna ska arbeta för att åstadkomma en god vattenmiljö och arbetsprocessen följer en sexårscykel som avslutas med beslut om hur vattenkvaliteten har bedömts, vilka kvalitetsmål som gäller vid vilken tidpunkt och vilka åtgärder som planeras för att nå målet. Arbetet ska redovisas inom en viss förvaltningsplan och rapporteras till EU. Åtgärdsprogrammen är en del av den förvaltningsplanen. I november för två år sedan presenterade vattenmyndigheterna ett förslag till åtgärdsprogram för perioden 2015 – 2021 och efter att samrådet är färdigt så lämnades de förlagda åtgärdsprogrammen till regeringen för prövning. Regeringen beslutade om prövningen den 6 oktober i år och enligt beslutet ska vattenmyndigheterna göra en del revideringar av åtgärdsprogrammen. Det finns en del utpekade frågor innan man kan besluta.

Fysisk påverkan är en av de främsta orsakerna till att EU-direktivets mål inte nås, det finns således även åtgärder i åtgärdsprogrammen som berör kulturmiljön. Exempelvis ska Riksantikvarieämbetet och Vattenmyndigheten, utveckla riktlinjer och vägledning för inventering och bedömning av de vattenmiljöer, vattenanläggningar och kulturmiljöer som har kulturvärden i eller i anslutning till de vattenförekomster där det behöver vidtas åtgärder för att följa miljö kvalitetsnormerna.

Den förra regeringen tillsatte 2012 den s.k. vattenverksamhetsutredningen för att se över reglerna om vattenverksamheten och utredningen fick i uppdrag att ta fram förslag till ändringar som säkerställer att alla viktiga vattenverksamheter har tillstånd i överensstämmelse med alla de miljökrav som ställs i miljöbalken och att de lever upp till de krav som följer av Sveriges EU-rättsliga åtagande i fråga om vattenkvalitet, påverkan på djur och växter.

Vattenverksamhetsutredningen har lämnat sitt slutbetänkande och utredningen utgör ett av de underlag som beaktas i arbetet som vi nu håller på med i arbetet kring vatten och vattenkraftsfrågor.

Ni har nog hört talas om att det i juni gjordes en energipolitisk överenskommelse mellan fem partier, de två regeringspartierna, moderaterna, centern och kristdemokraterna – den kallas för energiöverenskommelsen. Det är en del av den energikommission där man gjorde en principöverenskommelse om energipolitiken. Den slår fast att Sverige ska ha ett 100 % förnybar elproduktion till år 2040 och i anslutning till överenskommelsen, så är det också ett antal frågor kopplade till vattenkraft. De ska också ses i bakgrund av att energiöverenskommelsen innebär kraftiga, väldigt kraftiga, sänkningar av skatten på vattenkraftverk. Överenskommelsen säger att Sverige skall leva upp till EU-rätten och de krav på vattenverksamheter som följer med den och att Sverige ska ha moderna miljökrav på vattenkraft. Den slår fast att prövningssystemet ska utformas på så sätt att det inte blir onödigt administrativt eller ekonomiskt betungande för den enskilde i förhållande till den miljönytta som följer av åtgärden.

Av överenskommelsen framgår också att vattenkraftsbranschen fullt ut ska finansiera de kostnader för omprövning som gör att Sverige lever upp till EU-rätten och krav på vattenverksamhet.

Energiöverenskommelsen innebär att det finns en bred uppslutning om vattenkraftens viktiga roll i omställning av energin, i inriktning mot 100 % förnybar energi, och också de behov av förändringar i dagens prövningssystem om gällande moderna miljökrav. Förslagen till ändringar behöver även tas fram till de småskaliga verksamheterna så att rätt balans hittas i frågan relationer mellan kostnaderna för prövningen å ena sidan och de miljöförbättrande åtgärderna å andra sidan. Det är något som vi jobbar för fullt med just nu på regeringskansliet. Och ansvaret för det ligger på miljö- och energidepartementet. Det här är ett område som inrymmer svåra målkonflikter och jag är den förste att inse det och vara medveten och står för det, det finns ingen anledning att vara minsta otydlig, det vet vi alla som sitter här inne. Men en framtida lagreglering behöver se till att vi behöver öka takten på att anpassa vattenkraften efter dagens miljökrav och att vi når dels de av riksdagens fastställda miljö kvalitetsmål och de mål som finns inom energi- och klimatpolitiken. Och naturligtvis att vi når upp till de krav som ställs på oss.

Och i det arbetet måste man göra mycket noga avvägningar mellan olika intressen, fiskvandring, kraftsystemets behov, värnande om kulturmiljöintressen och det finns mera.

Tack så mycket.

Moderator Niklas Cserhalmi: Tack så mycket. Plats för lite frågor.

Frågor till Statssekreteraren

Mats Riddersporre, Länsstyrelsen Skåne: Tack så mycket för det du sa, en sak var att du förutsätter att länsstyrelsen tillämpar det som omfattas av kulturmiljölagen och andra förordningar. Ja, det gör jag också. Kulturmiljölagen å andra sidan, är inte särskilt central i det här sammanhanget. De flesta av de miljöer som vi pratar om har kulturmiljövärden som inte omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. Och då hamnar vi i det som du nämnde som andra förordningar. Och då skulle jag vilja säga, ja miljöbalken. Miljöbalken omfattar även kulturmiljövärden och det är framför allt där som vi måste lära oss att hantera de här frågorna.

Svar från Per Ängquist: Jag får ta det som en synpunkt för det fortsatta arbetet, det är svårt att uttala sig på en generell nivå framför allt om en tillämpning av redan existerande lagstiftning. Jag kan säga det som en generell synpunkt. Vi får ganska mycket synpunkter till regeringskansliet och på hur lagstiftning tillämpas, inte bara på det här området, men det här är ett sånt exempel. Jag brukar då, både till de som frågar och till de som företräder myndigheter, påminna om att vår grundlag säger att jag varken kan, får eller vill uttrycka mig om hur en lagstiftning ska tillämpas.

Moderator Niklas Cserhalmi: Vi har tid för en fråga till.

Göran Hartman: Jag kommer från Tiveden och representerar Tivedens vänner. Och när man står ute i verkligheten här så kommer den här frågan som berör turismen. Det är en oerhört stor turism, och en växande turism, och man kan tycka att det är så små ingrepp som görs men så här kanske hela kulturarvet vid vattnet blir utplånat. Det går väldigt fort. Och då undrar jag hur kommer turismen i fortsättningen att kunna påverkas i t.ex. det område som säges vara Sveriges sydligaste vildmark om helt plötsligt så mycket vatten är katastrofalt sönderslaget. Och då gör man det här för en fisk, och så är det andra märkliga frågor här; i praktiken kan det bli så att en fiskvårdsordförande har mera att säga till om än Riksantikvarieämbetet.

Rune Hallgren: Jag har varit med och följt vattendirektivet sedan det började. Men du nämner det här svaret ni ska ge till EU om prövningstillstånd och hur man ska ha tillsynen av vattenverksamhet, men en fråga till regeringen är ju det här vattendirektivet är ju inte givet. Det är ju inte EU som ställer krav utan det är ju faktiskt vi själva som ställer kraven. Och då är ju min fråga; kommer ni att driva någon möjlighet till undantag som t.ex. kraftigt modifierade vatten som andra länder tillämpar i mycket större utsträckning än vad Sverige gör? Har ni något sådant förslag till HaV, att ska det ska ändras i undantagsbestämmelsen?

Per Ängquist Den här sista frågan måste jag få passa på, för jag kan inte svara som det är just nu. Men det är två olika typer av processer, det ena är överträdelseärendet där vi måste svara nu i november. Det andra är att genomföra de förändringar som framgår av energiöverenskommelsen och som också hanterar vattenverksamhetsutredningen. Det kommer att komma i form av en proposition till riksdagen någon gång nästa år. Jag vågar inte svara på vad vi har

för officiell tid men man ska alltid vara lite försiktig med de här datumen, de brukar förändra sig. Så det är två olika typer av processer. Förändringen av lagstiftningen kommer, där kommer vi att komma med en proposition till riksdagen, så är ju rutinerna när det gäller att ändra lagar. I svaret till EU så får vi argumentera om förhållande mellan svensk lagstiftning och EU-rätten som den ser ut och hur vi ser på det och EU-kommissionens kritik.

När det gäller frågan om turism så är det en växande och en allt viktigare fråga skulle jag ju vilja påstå, kopplat till allt som har med naturvård att göra även på detta område. Jag kommer precis från ett möte på Naturvårdsverket, där vi pratade bland annat om betydelsen av att lyfta fram och utveckla turism kopplat till naturvård för att göra naturvården mer tillgänglig för människor. Jag tror att när det gäller natur- och miljövård kopplat till rinnande vattendrag och då även till kulturmiljö, så är det en allt viktigare del för att öka också stöd och förståelsen hos det svenska folket för de insatser vi gör inom naturvården.

Lars Amréus, RAÄ, och Jakob Granit, HaV, om Vägen framåt!?

Lars Amréus, riksantikvarie och generaldirektör för Riksantikvarieämbetet, och Jakob Granit, generaldirektör för Havs- och vattenmyndigheten hade en gemensam dragning om Vägen framåt.

Samtal på scenen mellan två generaldirektörer, Jakob Granit, Havs- och vattenmyndigheten, och Lars Amréus, Riksantikvarieämbetet.

Lars Amréus, GD och riksantikvarie, Riksantikvarieämbetet

Lars Amréus, Riksantikvarie, Riksantikvarieämbetet inleder.

Jag skulle också vilja framföra ett stort och varmt tack till projektet till Coco och till Ann-Katrin och till de elva länsstyrelserna inom de två distrikten och alla er som har på olika sätt bidragit till det här arbetet som vi hörde om i förmiddags. Det är ett oerhört värdefullt arbete. Jag har tagit del av det här lite styckevis. Det har varit genom en rapport här, en rapport från seminarium där, och besök på något ställe i landet. Det har varit väldigt värdefulla enskilda delar. Men när man ser den här helheten idag, till allt som är gjort inom de här projekten, så är det imponerande. Det ska ni ha ett stort tack för.

Ur ett kulturmiljöperspektiv är det här en mycket viktig och angelägen fråga. Jag tillträdde som riksantikvarie 2012, vilket var vid samma tidpunkt som vattenverksamhetsutredningen satt och arbetade med sin utredning. Ganska omgående kom frågan upp på dagordningen i anslutning till utredningen. Det handlade då för vår del om att lyfta fram att utredningen i princip överhuvudtaget inte hade uppmärksammat kulturmiljöperspektivet. Det föranledde mig att skriva ett par debattartiklar kring de här frågorna. Vi avlevererade ett tämligen skarpt remissvar, vill jag påstå, på vattenverksamhetsutredningens förslag. Vi inledde förstås en dialog med vårt departement omkring de här frågorna.

Sedan dess har det här fortsatt att vara en prioriterad fråga på Riksantikvarieämbetet. Vi har bland annat tagit fram en strategisk plan 2016, där vi lyfter upp det här området och miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag som ett av tre prioriterade miljö kvalitetsmål för oss på Riksantikvarieämbetet. Den här frågan har varit högt prioriterad i vår verksamhet nu under flera års tid.

Det är inte bara i Sverige som det här är en högt prioriterad fråga ur kulturmiljösynpunkt. Jag träffar mina europeiska motsvarigheter regelbundet och många av oss delar samma erfarenheter utav att ta om hand och hantera konsekvenserna för kulturmiljön. För mig väcker det också ett behov av att reflektera lite kring beslutsprocesserna. Hur ser beslutsprocesserna i EU ut? Vilken typ av gemensam beredning sker inför att man antar ett sådant direktiv som vattendirektivet? Hur klarar man av att hantera ett antal tvärsfrågor i den processen? Det väcker förstås också en del frågor kring gemensamma beredningar här i Sverige. Hur man ser till att säkra upp så att olika perspektiv kommer in tidigt i processen när man arbetar med direktiv och annat? Det är oerhört viktigt att så sker, menar jag, därför att om en fråga eller ett perspektiv spelas in för sent blir det ofta en tung uppförsbacke att hämta igen det som har gått förlorat i samband med olika utredningar och på annat sätt. Här tycker jag att vi har ett gemensamt ansvar att höja blicken och reflektera kring hur beslutsprocesserna ser ut, så att vi i tid, så tidigt som möjligt, får alla möjliga perspektiv belysta som behövs för att på bästa sätt kunna ta oss an den här typen av frågor som involverar målkonflikter och som behöver hanteras och lösas.

Jag kan också i det sammanhanget nämna de ekonomiska förutsättningarna. Det är ju ett stort arbete med att ta fram ordentliga kunskapsunderlag. Även här fanns det ju ett betydande eftersatt behov, som ytterst är kopplat till resursfrågan. Dels för att ta fram kunskapsunderlag kring kulturmiljöaspekter, men som också vill jag hävda är kopplat till resursfrågan i på länsstyrelserna vad gäller möjligheten att hålla en kompetens inom kulturmiljöfrågorna, både vad gäller så att säga volym och omfattning, men också vad gäller bredden av den kompetens som behövs för att hantera sådana här komplexa frågor, komplexa miljöer och lämningar som vi nu talar om.

[Jakob Granit, GD Havs- och vattenmyndigheten](#)

Jakob Granit, generaldirektör Havs och vattenmyndigheten.

Tack, Lars. Det är väldigt trevligt att vara här på den här fantastiskt spännande konferensen, tack till alla de som har jobbat så intensivt med de här frågorna under en lång period, som i ett team.

Jag har varit generaldirektör på Havs och vattenmyndigheten sedan september, det är många frågor som kommer på mitt bord som är nya att hantera. Men det som inte är nytt att hantera är själva frågorna kring hur man avväger olika intressen kring vattenkraft och vattenförvaltning som sådan. Och det är ingen idé för mig att åter repetera vad statssekreteraren så bra beskrivit, hela processen, så den är ju tydlig i alla fall vad vi är inne i.

Vad jag tänkte föra in som ett perspektiv är också ett internationellt perspektiv, som länsrådet gjorde tidigare. Det är ju så att som i många andra delar av världen så står vi i Sverige inför en omställning som handlar om att anpassa oss och, våra system. Vi har haft en utveckling, och en stark ekonomisk utveckling i Sverige under 100 år, som har lett till de här förändringarna i våra vattendrag, och vi har byggt upp en stark kulturmiljö kring dom. Tittar vi å andra sidan ut i världen mot till exempel södra Europa, Afrika eller Asien; där är man på väg in i en process att bygga ut sina vattendrag, att skapa vattenverksamheter. Det som är intressant här, är att det finns otroligt mycket lärdomar om hur man ska göra här idag på ett bra och rätt sätt. De erfarenheterna ser vi nu implementeras i många fall, inte i alla fall, i många länder i världen; kring hur vi bygger rätt, hur vi behöver olika värden, hur vi behöver avväga mellan intressen som fiske och kulturvärden, turism, navigation, vatten för städerna, vatten för hälsa, ja alla de här perspektiven på vatten. Men i vårt fall, här i Sverige, så håller vi nu på att lära

oss hur vi nu kan styra om och hur vi kan återskapa en del av de värden som kanske har gått förlorade i den här processen att bygga det moderna samhället.

Och jag tror att det är det här som den här konferensen visar på. Hur viktigt det är att hitta metodiken för att göra det. Det är nytt och det förändrar spelplanen för alla inblandade; verksamhetsutövarna, policyplanet, det nationellt planet. Och så har vi ju också nyligen, förra året, kommit överens om FN:s globala hållbarhetsmål. De tar ju fasta i det här och lyfter fram det holistiska helhetsperspektivet. Sociala, miljömässiga, ekonomiska frågor, jämställdhetsfrågor, som nu också är viktiga aspekter i det här. Där är det ett antal mål som vi nu arbetar med att föra in i svensk förvaltning och hur de ska kunna genomsyra arbetet. Och så har vi våra miljömål som vi pratat mycket om här idag. Där kan man konstatera att bara två av våra 16 miljömål kommer att uppnås inom 2020. Det här är realiteter. Och då måste man ju fundera på hur vi ska kunna nå de här målen och återskapa de biologiska värden som är viktiga samtidigt som vi behåller våra andra värden. Där ligger utmaningen och avvägningsfrågan helt tydligt, och då måste vi lära oss. Den här processen bidrar till det.

Tillsammans med Riksantikvarieämbetet kommer vi att ta det här vidare ett antal steg. Miljömålsrådet som nämndes tidigare har uppdragit till 17 myndigheter i Sverige att öka på takten i åtgärdsarbetet. Tillsammans så har vi nu arbetat med att utveckla riktlinjer och vägledning för bedömning av vattenmiljöer och vattenanläggningar med kulturvärden. Det är ett förslag som vi har lagt till miljömålsrådet och som vi hoppas komma igång med tillsammans under nästa år. På förslag till miljömålsrådets åtgärdslista finns också en gemensam planering av vattenförvaltningens åtgärdsprogram. Och det här är viktigt. Åtgärdsprogrammen tas fram av vattenmyndigheterna tillsammans med länsstyrelserna och andra. Här behöver vi jobba hop och vi ska försöka få någon form av nationell prioritering också kring det här åtgärdsprogrammet. Där är det viktigt att kulturmiljöfrågorna vägs in, liksom de viktiga energifrågorna. I åtgärdsprogrammen finns också andra frågeställningar som har att göra med kulturmiljön. Till exempel inom den marina miljön. Redan nu så tittar vi på kulturmiljövärden som har att göra med fisket, trålning till exempel, och havsmiljöns åtgärdsprogram. Så det här är inte bara en fråga som finns på land utan även utmed våra kuster och till havs.

En viktig aspekt är ju finansieringen och hur vi konkret kan gå vidare här. Som vi hörde tidigare finns ett antal goda exempel som vi kan ta med oss in i det här arbetet. Vi på Havs- och vattenmyndigheten har en pågående dialog omkring vattenkraft, tillsammans med myndigheter, berörda vattenkraftsägare och andra intressenter. Och den här dialogen pekar på vikten av att hitta nationella prioriteringar så att vi kan nå de mål som är satta i energiöverenskommelsen. Hur kan vi uppnå ett 100 % fossilfritt elsystem, vad krävs det för prioriteringar här. Det finns ett förslag där som tagits fram till en strategi med nationella prioriteringar, och jag vill betona att det är ett förslag. Det intressanta med det förslaget är att det kommer från en process där vi har jobbat tillsammans, flera intressenter under fyra års tid och tittat på de här frågorna gemensamt. Det förslaget är det som nu tas upp av regeringen och kommer att arbetas in i den propositionen som statssekreteraren nämnde. Det som också är viktigt i den processen är finansiering av åtgärder, framför allt de som är kopplade till vatten. Med skattelättnader på fastighetsskatten för vattenkraft som nu är föreslagen till energiöverenskommelsen så kommer det att frigöras resurser. Det är de resurserna som vi sen kan använda för att ta kostnader vid provningar och för åtgärder i det här systemet. Det är ett förslag och jag tror att det är så här vi kanske behöver jobba med de här frågorna, för att hitta

finansieringsmodeller och avvägningsmodeller som är intressant för vägen framåt. Så det var ett antal förslag.

Lars Amréus, Riksantikvarieämbetet. Ja, jag vill också understryka det att just samverkan är viktig. Jag tycker det känns bra att vi tillsammans har ett löpande samarbete. Vi ses ju den 16 december vid våra årliga verksöverläggningar mellan HaV och Raä, vi träffas i miljömålsrådet och i en rad andra sammanhang och byter erfarenheter. Vi försöker att hitta bra vägar framåt för att hantera de här ganska knepiga avvägningarna som det kan bli i olika fall. Från vår sida – och då noterar jag att rubriken för vårt samtal innehåller både ett utropstecken och ett frågetecken - försöker tolka vad det står för. Det handlar förstås om samverkan, som redan nämnts. Och i den rapport som Riksantikvarieämbetet tog fram och som kom i juni i år framkom en del rekommendationer. Jag tänker inte gå in på rekommendationerna i detalj, och nu finns även andra åtgärder som vi också kommer att gå vidare med på andra sätt. Men gå gärna in på vår hemsida. Där finns vår rapport att ladda ner, om ni vill veta mer om vad vi har gjort. Finansieringsfrågan tar vi ju förstås med oss och att fortsätta att utveckla kunskapsunderlag och annat. Vi kommer säkert tillbaka till de här frågorna när vi ses i december.

Till sist vill jag avsluta med en reflektion från min och Riksantikvarieämbetets sida. Det handlar om Riksantikvarieämbetets roll i det här sammanhanget, och förväntningar och verktyg. Jag har märkt att ibland så finns det väldigt stora förväntningar på att vi ska komma in och lösa frågor; vi ska komma in med olika typer av instrument och säkra kulturmiljön, rädda kulturmiljöer. Så ser inte riktigt systemet ut. Vår roll i det här arbetet är lite annorlunda. Vi har vissa instrument och vissa verktyg, vi har finansieringsmöjligheter, vi hanterar vissa aspekter av lagstiftningar, och vi har förstås möjlighet att lyfta frågor och föra dialog med olika parter. Men som så ofta när det gäller kulturmiljöarbete så sitter verktygen någon annanstans i samhället än hos just vår myndighet. Så att en viktig roll för oss i arbetet framåt, det handlar just om att främst föra dialog med andra parter, med andra samarbetsparter och intressenter. Så att vi tillsammans kan använda alla de verktyg vi har i samhället för att hantera i de här frågorna. Tack.

Frågor från moderator och publiken

Niklas Cserhalmi: Tack så mycket. Ni pratade båda två väldigt mycket om helhetsperspektiv och om det holistiska. Ni är två av dom allra viktigaste myndigheterna som hanterar de här frågorna. Om Riksantikvarieämbetet får önska sig någonting av Havs- och vattenmyndigheten, typ ”Det här, om ni gör det här, om vi ändrar det här eller om vi lyfter den här frågan, så skulle det gynna ...Är det någonting här som du skulle vilja peka på?

Lars Amréus. Du ger mig ju verkligen chansen nu, men så här är det. Det är ett bra samarbete mellan våra myndigheter. Den där typen av önskelistor skulle jag aldrig drömma om att få se utan det är sånt jag tar upp med Jakob.

Niklas Cserhalmi: Du då Jakob, vad säger Havs- och vattenmyndigheten?

Jakob Granit; Jag ska faktiskt inte ducka när jag nu har en liten chans med medarbetare och kollegor på plats.

Många med vår bakgrund har ett naturvetenskapligt perspektiv på de här frågorna och nu möter vi ett mer samhällsvetenskapligt perspektiv. Och det som tar tid i det här är att också lära sig av varandra. Vi har sett det nu inom vattenkraftsdialogen, vi med ett naturvetenskapligt perspektiv har suttit ner tillsammans med vattenkraftsförträdare och vi har lärt oss om reglerkraft och om hur kilowatt-timmar produceras och det är att lära sig språket. Och jag tror att det är det som vi behöver göra. Så den här önskelistan är, som jag förstår, att konkretisera mer det här med kulturmiljövärdena så att det blir enklare att översätta dem i praktiskt arbete för olika aktörer. Så det tror jag är det jag skulle önska mig.

Niklas Cserhalmi. Så förstår jag dig rätt att det skulle vara lättare för er att förstå våra intentioner?

Jakob Granit. Ja, det handlar om att många avvägningar mellan samhällsutvecklingen. Det är många som talar tillsammans, med många olika bakgrunder. Så vi måste alla vara tydliga, vad det handlar om. Så att vi förstår varandra. Det önskemålet som jag har kommer nog också från andra hållet, så det är ömsesidigt.

Lars Amréus. Värderingsfrågan var uppe under förmiddagen också. Vi har olika sätt att jobba och förhålla oss till att sätta värden på de här olika aspekterna vi talar om. Vi behöver nog utveckla förståelse för varandras argument och vi behöver också hitta sätt för att omsätta det till konkret handling. Inte minst vårt egna behov av ökade resurser. Nån form av idé om värderingskala.

Niklas Cserhalmi.: Där är ju vi på den humanistiska sidan lite avundsjuka på naturvetarna som säger att det här är + ett och då har man lagt ihop siffror i långa argumentkedjor.

Jakob Granit: Det kan ju tyckas så.

Niklas Cserhalmi en fråga från publiken.

Mia Geijer, Länsstyrelsen Örebro. Jag vill komplettera den här diskussionen om finansiering. Det handlar ju också om att finansieringen ska vara någorlunda jämnt fördelad. Så som vi upplever de här frågorna idag så finns det väldigt stora resurser och det finns av hävd också goda kunskaper inom natur- och miljövården om statusen. Vi jobbar på med att ta fram kunskapsunderlag men vi gör det med väldigt begränsade resurser inom kulturmiljövården, dels personellt men också när det gäller att finansiera kunskapsunderlagen, men också sen i nästa skede så uppstår ju frågan om kostnadsansvar. Och i de flesta fall när det handlar om exploateringar i samhället så är det ju exploatören som har kostnadsansvaret, när en åtgärd ska genomföras. Då krävs det ofta särskilda utredningar om arkeologi eller om byggnadskultur och andra kulturhistoriska värden, och det kan också uppstå kostnader för medverkan av antikvarisk kompetens för genomförandet. Och där upplever vi att det måste vara en diskussion om dels vilka resurser vi har totalt sett i samhället, men också om hur de här resurserna fördelas. Så det är ett litet tillägg till den dolda önskelistan som Lars sa, att vi också måste få in kostnadstäckning i samförstånd vid genomförandet.

Niklas Cserhalmi Några kommentarer?

Lars Amréus. Min uppfattning är att länsstyrelserna är väl rustade att göra avvägningar på regional nivå. Då tycker jag att myndigheterna ska se på sina resurser samlat.

Vägen framåt, fler anföranden

På talarlistan finns Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund som dessvärre inte kunde komma men i övrigt framträdde följande företrädare med korta inlägg: Helena Törnqvist, Arbetets museum, Christer Borg, Älvräddarna, Christina Lindhagen, Sportfiskarna, Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening och Jan-Olof Sundby, LRF.

Helena Törnqvist, Arbetets museum

(Observera, till den här texten hör en powerpointpresentation, bilagd längre bak i konferensdokumentationen)

Jag heter Helena Törnqvist och jobbar sedan ett år tillbaka som arbetslivsintendent på Arbetets museum i Norrköping. Jag arbetar tillsammans med, och för, 1500 arbetslivsmuseer som finns runt om i landet; vi stöttar, synliggör och lyfter fram dem på alla sätt och vis. En del av er har kanske träffat min företrädare, Torsten Nilsson. Jag jobbar nära tillsammans med föreningen ArbetsSam, Arbetslivsmuseernas samarbetsråd, där jag är adjungerad till styrelsen. I ArbetsSam finns ungefär en tredjedel, 500 av drygt 1500, arbetslivsmuseer i landet. Här ser ni en bild från Norrköping och Arbetets museum ligger "mitt i smeten" vid ett av våra vattendrag, som har varit en kraftkälla under lång tid och som illustrerar det vi talar om här idag. Som ni vet finns det många kraftverk och många dammar i landet. Av dem är det ungefär 200 stycken som idag är arbetslivsmuseer och som hamnar "under mina vingar". Det kan vara kvarnar, stampar och sågar.

Arbetslivsmuseerna har med arbete och industrisamhällets historia att göra och de är som regel väldigt platsspecifika. De ligger på sin ursprungliga plats, runt om i landet, och där platsen är väldigt viktig för den historia man berättar. Som ni säker också vet är den ofta knuten till en identitet som man har och kanske också anledningen till varför orten överhuvudtaget växte fram! Arbetslivsmuseerna är som regel också väldigt ofta drivna på ideell basis. Här går man in och lägger sin fritid, ibland all sin fritid, för att man brinner för sin egen historia och det lokala kulturarv som man har på orten. Det är ett stort engagemang och ett stort intresse, det är mycket kunskap och det är platsspecifik kunskap, kunskap som vi inom museivärlden kanske inte alls har. Vår roll på Arbetets museum är bland annat att stötta dem, med det som de inte har men som vi har. Under tre år har vi haft något som vi kallar för kunskapscentrum för arbetslivsmuseer. Där stödjer vi dem genom att fylla på i de fält som de behöver mera kunskap om.

Arbetslivsmuseerna kan ofta vara ett nav på orten. Det kan också vara gemenskapen och den gemensamma historien som förenar orten och som också blir ingången till platsen, om man kommer som ny till orten.

När vi pratar vattenverksamhet; museerna har en väldigt liten ekonomi. Detta medför, när vi pratar om tillståndsprocesser och kostnader som de medför, att man har en stor, stor oro runt om i landet utifrån vad det här kommer att betyda för de enskilda personerna, om man sitter som ensam ägare kanske till och med. För de enskilda ideella museerna som då kanske har en ytterst liten ekonomi så riskerar det här att ödelägga hela museets ekonomi. Man har helt enkelt inte ekonomiska medel för detta. Vilket betyder, att någonstans måste vi finna en lösning, ett stöd för dessa. Om det är en fond eller hur det kan komma att se ut; det är oerhört viktigt att man hittar en form för ekonomiskt stöd.

Många av de här arbetslivsmuseerna är dessutom prisbelönda, utifrån att det är unika objekt och utifrån att man gör ett fantastiskt arbete. Jag har några exempel här i min presentation, några finns också med i utställningarna.

Någon pratade också om turismen. Som turist är det inte bara till kulturmiljön som du reser, det är alltså väldigt ofta som du utifrån kulturmiljön väljer att resa till just denna plats.

Helena Törnqvist.

Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund

Michael Lehorst fick tyvärr förhinder att delta. Hans powerpointpresentation är dock bilagd längre bak i rapporten.

Christer Borg, Älvräddarna

(Observera, till detta föredrag finns en powerpointpresentation, bilagd längre bak i rapporten.)

Hade allt gått som det skulle, så skulle jag ha presenterat mig som Christer Borg, doktor i Arkeologi. För det var vad jag höll på med 2006 när Vattenfall kom och började tjafsa om Nämforsen och skulle ta turistvattnet där som sker på sommaren av kulturhistoriska skäl. Så jag pluggade på Högskolan på Gotland för att bli arkeolog. Jag är sedan fem år ordförande i hembygdsföreningen där jag bor. Jag är också ordförande i Älvräddarna som de flesta av er säkert känner till.

Inledningsvis och i anslutning till det som statssekreterare Per Ångquist sa, att vattenkraft är viktigt; ja, det är jättesant. Men för att få lite proportion på det hela så har vi den här bilden: I vänstra stapeln har vi antalet småskaliga, ungefär hälften under 125 kilowatt, och i den högra stapeln visas produktionen från dem. Vi gav ut en rapport i våras där vi frågade samtliga länsstyrelser hur många kraftverk som saknar tillstånd enligt ny praxis från 2012 och vilka storlekar. Utav de 73 % som saknar tillstånd i Sverige ligger de i den röda stapeln, övriga ligger där (pekar på nästa kategori) över 125 och 1.5 megawatt. De är 50 % av alla kraftverk men produktionen är ganska liten. I nästa klass är det nästan ingen som saknar tillstånd och de som är viktiga är de storskaliga. De storskaliga producerar absolut mest och det är de som används för att reglera, det kallas för balanskraft.

Vilka reflektioner ger den högra stapeln? Det är alltså årsproduktionen från de 1000 minsta. Från 2007 har vi byggt mer vindkraft per kvartal, vartenda kvartal. Så vi får lite perspektiv på det hela.

Fiskvägar har vi pratat om så mycket. Vi måste vara medvetna om att fiskvägar är en kompromiss och de bör bara användas vid dammar och kraftverk som är särskilt viktiga ur ett samhällsperspektiv. Och då är det de storskaliga, som är av betydelse för elsystemet, och framför allt för effekt- och reglerförmåga som Energimyndigheten och Svenska kraftnät pratar om, och småskaliga vattenkraftverk med höga kulturmiljövärden. Det måste avgöras av myndigheter och kan inte vara den enskildes egna subjektiva bedömningar, förslagsvis länsstyrelserna eller Riksantikvarieämbetet.

Som exempel; i ett vattendrag med 7 kraftverk och 7 dammar och med fiskvägar som har en 70 % effektivitet (70 % effektivitet anses vara en "bra" fiskväg i Sverige, sju fiskar av 10 kommer förbi); så blir det så här tokigt; (bläddar fram till nästa bild), det är bara 165 av 2000 fiskar som kommer förbi den sjunde dammen. Det är en ganska dålig lösning på konnektivetsproblemet och konnektivetsproblemet är bara ett av många problem med dammar.

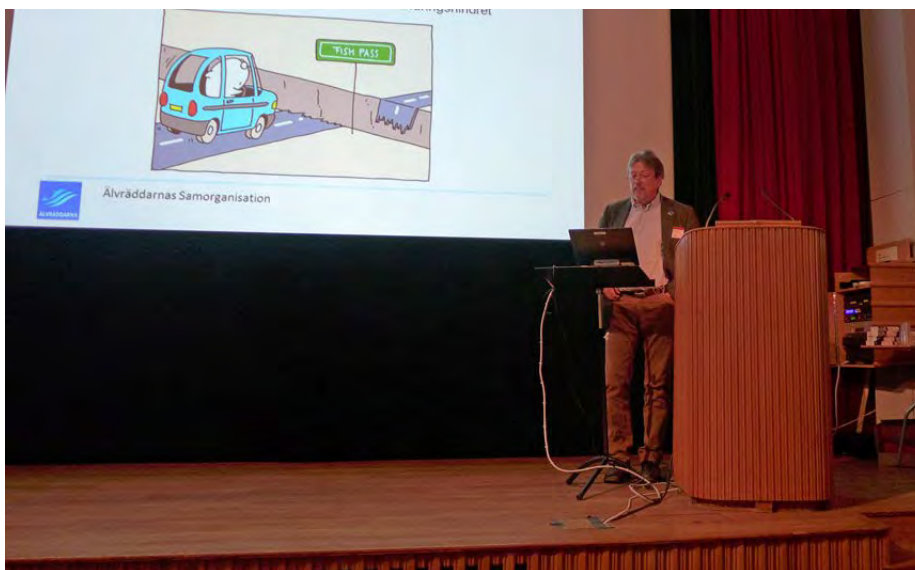
Ramvattendirektivet då? Ja, det bygger på EU-fördraget och frågar man EU-kommissionen och EU-domstolen så menar de att det rättsligt står över svensk grundlag och regeringsformen. Och för att kunna hantera kulturmiljövärden i förhållande till ramvattendirektivet i prövningar så måste Sverige kunna hänvisa till några skyddsparagrafer i relevant lagstiftning och det är kulturmiljölagen, byggnadsminnen föreslår jag. Hillefors grynkvarn som visades nyss är byggnadsminnesförklarad och den får man inte påverka för mycket, till exempel.

Ja säg att vi har ett sådant skydd, en ”stämpel”. Men då måste vi också lösa finansieringen. Och statligt stöd rakt upp och ner fungerar inte med hänsyn till konkurrenslagstiftningen och statsstödsregler, om det ska vara en fortsatt kommersiell produktion. Det går inte. Det är PPP (polluters pay principle, förorenaren betalar) som gäller i EU och i miljöbalken. Produktionen från de här små är för liten för att betala sig själv och de minsta har i vinst i snitt, om man tar bort driftskostnader som är uppgivna av småskalig energi som är uppgivna av Skånsk energi som har småskalig vattenkraft, så pratar man om en vinst på två-tre tusen kronor per år. Ja ni hörde rätt, två-tre tusen kronor per år ungefär. Det räcker inte till att betala fiskvägar även om man får prövningen gratis.

Vägar framåt då? Jag har en lösning. Det skulle kunna vara att du Lars Amréus, eller din myndighet Riksantikvarieämbetet, byggnadsminnesförklarar och tar över driften och förklarar att de enbart drivs av kulturmiljöskäl och att produktionsvinsten enbart går till kulturmiljövård. Då tror jag att det eventuellt skulle gå att ”runda” konkurrenslagstiftningen.

Men då har vi lite kvarstående frågor: Är det här intressant för de privata ägarna av dessa kulturmiljöer? Vi måste skilja på de två begreppen, kulturmiljöminnen och småskaliga vattenkraftverk och hur ska man då förhålla sig till 6 § i 11 kapitlet i miljöbalken? Det är den lagstiftning som råder idag. Den handlar om samhällsekonomisk tillåtlighet och den har funnits sedan 1918. I princip så kommer inte ett enda av de här kraftverken som nu är förelagda att klara den prövningen, utan det måste avslås, det är en av två stopparagrafer enligt miljöbalken.

Och sista frågan; hur ställer sig då Riksantikvarieämbetet till detta? Här måste man hitta en lösning för de kulturmiljöobjekt som måste vara kvar i ursprungligt skick och som ska ha kvar både damm och dammyta. Hur löser vi detta med dagens lagstiftning, är det kört för dem, faktiskt? Där var jag klar. Tack.

Christer Borg.

Christina Lindhagen, Sportfiskarna

(Observera, till detta föredrag finns en powerpointpresentation som är bilagd längst bak i konferensdokumentationen).

Jag heter Christina Lindhagen och jag jobbar på Sportfiskarna med vattenmiljöfrågor, främst sådant som berör vattenkraft och strömmande vatten. Tack för att jag får komma hit och prata. Det är bra att ni har en sådan här konferens, att kulturvärdena kartläggs och att kulturmiljön tar steget in i vattenförvaltningen. Det behövs verkligen. Jag ska berätta lite om Sportfiskarna och vad vi gör för att restaurera vattenmiljöer. Här har vi till exempel Vitsån i Stockholm, en damm som har rivits ut. För er som inte känner till Sportfiskarna så är det en ideell organisation vars främsta syfte är att främja sportfiske i Sverige och att värna fiskbestånden. Sedan ett antal år tillbaka så har vår verksamhet alltmer kommit att handla om praktisk restaurering ute i vattendragen. Och då handlar det om fiskvägar och faunapassager, utrivning av dammar, biotopvård som till exempel stenutläggning. Det vill säga att man gör vattenmiljöerna mer trivsamma för fiskarna så att de kan leva där. Där vattendragen blivit förstörda av t.ex. flottledrensning eller annan typ av rensning. Sportfiskarna arbetar också mycket med restaurering av våtmarker, lite populärt kallat "gäddfabriker". Det gäller våtmarker som har dikats ut tidigare och som vi nu återställer. De här miljöerna blir fantastiska lekplatser för gäddor och nu vandrar tusentals av gäddyngel ut från de här våtmarkerna på våren.

Här är en bild från Snäckstavik vid söder om Stockholm (gäddfabrik).

Det här är på Gotland. Här är en damm och så här kan det se ut under vattenytan vid ett vandringshinder. Det är min kollega Lars Vallin som gjort den här filmen. Hauån heter vattendraget. Här kan vi se att abborrarna inte kommer förbi det här vandringshindret, det är mängder av abborrar och andra fiskar som vill komma förbi och leka uppe i Hauträsk men de kommer inte förbi. Nu har Sportfiskarna åtgärdat det här vandringshindret så att det finns ett omlöp förbi, så att fiskarna kan komma upp.

Ett annat exempel från Gotland som Sportfiskarna jobbat med: Det är en ramp för flodnejonöga, som troligtvis är unik i Sverige. På sidorna finns kulturlämningar och här har man med ganska enkla medel byggt en väg för att Flodnejonöga ska kunna vandra upp i vattendraget.

Den här bilden visar kvarn och kvarndamm i Anerån som är byggnadsminne. Här kan man på den högra bilden se att det är trösklat upp så att fisken kan vandra upp och man har lagt ut lite sten. Egentligen så fanns här två utskov men vi fick bara åtgärda ett av dessa. Kvarnen ligger till vänster i bild. Det här var en kompromiss, men vi fick till en vandringsväg i alla fall.

Sportfiskarnas erfarenheter är, som man varit inne på tidigare idag, att det är bra att ta kontakt med kulturmiljöintressena tidigt i processen och att man besöker vattendraget tillsammans. Och att man visar kompromissvilja från båda sidor. Det finns ju också möjlighet för den som ansöker om att få göra dessa åtgärder, att i budgeten ansöka om pengar till kulturmiljökonsult, antikvarie eller liknande som behövs i processen.

Ett önskemål är lite tydligare riktlinjer om vilka kulturmiljöer som är prioriterade, till exempel en nationell strategi för kulturmiljöer vid vattendrag ungefär som den nationella strategin för vattenkraften. Det vill säga hur ska man hantera kulturmiljöer vid vattenförvaltning. Det finns

mycket frågetecken Vi har ingen tydlig praxis från domstolarna, så det är oklart hur vi ska hantera det.

Positiva effekter för kulturmiljön är att det finns många kulturmiljövärden som inte är kartlagda som blir kända i och med att vi går ut och säger att ”vi vill göra en åtgärd här”. I och med det så gör vi kulturmiljöerna kända och levandegjorda för allmänheten, i samspel med naturen. I samband med åtgärderna; sätt upp skyltar och visa att de här arterna finns i det här vattendraget och kan passera den här fiskvägen. Och samtidigt informera om kulturmiljövärdena. I vissa fall kan ursprungliga kulturmiljövärden lyftas fram när ett på platsen yngre vattenkraftverk tas bort. Så det finns faktiskt positiva saker också.

Framtidens kultur: om 100 år så kan vi se att det vi gjort i vattendragen såsom fiskvandringvägar, är en följd av att vi började inse hur viktigt det är med friska vattenmiljöer och att vi tack vare vattendirektivet fått en helt annan helhetssyn på hur illa det faktiskt står till med våra vattendrag. Att 95 % av Sveriges dammar faktiskt saknar fiskväg och 69 % av vattenförekomsterna i vattendragen inte når god ekologisk status. Det är ett facit på situationen idag och det är miljömålsuppföljningens siffror. Så vi har en jättestor utmaning framför oss, men det är jättebra att kulturmiljöintressena har gått in i processen på ett annat sätt nu.
Tack.

Christina Lindhagen.

Johan Lind, Svensk Vattenkraftförening

(Observera, till detta föredrag hör en powerpointpresentation som är bilagd längst bak i konferensdokumentationen)

Jag heter Johan Lind och är här för Svensk Vattenkraftförenings räkning. Svensk Vattenkraftförening organiserar småskalig vattenkraft och bevakar deras intressen. Det finns också flera regionala vattenkraftsföreningar i landet som till exempel Dalslands Vattenkraftförening, Värmlands Vattenkraftförening och Smålands Vattenkraftförening.

Jag är här för att tala om vår situation och kulturmiljöförvaltning och vattenförvaltning, hur det ser ut idag och hur Vägen framåt skulle kunna se ut.

Jag inleder med portalparagrafen i miljöbalken, där jag tycker att det i skrivningarna ändå finns ett erkännande att man har en rätt att förändra och bruka naturen. Men att det också är förenat med ansvar att förvalta naturen på ett bra sätt. Det finns flera skrivningar i den här portalparagrafen, om att värdefulla natur- och kulturmiljövärden ska skyddas och vårdas, biologisk mångfald bevaras. Från ekologiskt, social och kulturell och samhällsekonomisk synpunkt ska långsiktig och god hushållning bedrivas, med mera.

Så vari ligger problemet? Ja, ett av problemen skulle kunna vara att när en verksamhetsutövare idag söker tillstånd så beaktas inte kulturmiljöfrågorna i särskilt hög grad och det är på grund av att Mark- och miljödomstolen inte är en prövningsinstans i de frågorna. I den mån kulturmiljöerna är skyddade, formellt sett, så hanteras de genom kulturmiljölagen, och den tendensen jag har sett här i tillståndsärendena är att de här frågorna skjuts till en senare punkt. Och då sitter länsstyrelsen och ska meddela tillstånd, med en dom från Mark- och miljödomstolen i knät, och så utifrån det ska man söka tillstånd utifrån kulturmiljölagen.

Kanske skulle situationen ha sett helt annorlunda ut om kulturmiljöfrågorna mer tydligt hade lyfts in i miljöbalken.

Lite om situationen idag. Christer Borg nämnde tidigare att det är relativt lite av Sveriges vattenkraftsproduktion som kommer från den småskaliga. Det är ungefär fem terra-wattimmar av 65 totalt producerade. Det kan tyckas vara lite, men det är ändå vattenkraftsproduktion och en effekttillgång, framför allt i södra Sverige. Och jag vill påstå att merparten av de här småskaliga verken är värdefulla kulturmiljöer, med ett aktivt brukande som kan vara nyckeln för ett framtida bevarande.

Ironiskt nog så är det i regel de äldsta vattenkraftverken som är mest hotade idag. Vi har varit inne på detta tidigare. Det är de som saknar tillstånd enligt vattenlagen från 1918 och enligt miljöbalken, alltså de är byggda långt innan 1918. Det de som idag är mest akut hotade.

Samtidigt har Sverige internationella och nationella åtaganden, som kräver miljöförbättringar av Sveriges vatten. Fysisk påverkan betraktas som en mycket stor påverkan, där vattenkraften är en stor del av den påverkan. Så trycket på miljöanpassning ökar ju generellt. Det gäller inte bara här i Sverige utan vi ser samma situation i Norge och i andra EU-länder också. Det här har lett till att historiska anläggningars existensrätt mer eller mindre ifrågasätts idag. Verksamhetsutövarna får föreläggande av myndigheten att söka tillstånd för den vattenverksamhet som bedrivs, vi kan få samrådsyttranden där det beskrivs att vi har ”stulit vattnet” i något vattendrag i 100-års tid. Det här är ju inte verkligheten, naturligtvis. Innan

1918 fanns ingen prövning av de allmänna intressena, det var ett annat synsätt då vid tillståndsgivningen. Det betyder inte att man bedrivit en illegal verksamhet. Problemet är att tillståndsprocessen idag är väldigt kostsam. Den omfattas av ganska många utredningar. Den är också oförutsägbar. Christer nämnde det här med samhällsekonomisk tillåtlighet. Det är svårt för en verksamhetsutövare att få en någorlunda rimlig prognos om man kommer att få tillstånd eller inte. Det är en väldigt riskfylld process för en ägare ger sig in i.

Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram en vägledning om bästa möjliga teknik, den tillämpas i princip i alla situationer och betraktas som en sorts nyckel till framgångsrika miljöåtgärder på alla svenska vattenkraftverk. Den tillämpas oavsett forskningsunderlag och den praktiska nyttan i det enskilda fallet. Jag har jobbat mycket med miljöåtgärder vid vattenkraftverk och de är alltid beroende av lokala förutsättningar. Behovet av en fiskväg kan vara helt olika vid olika vattenkraftverk, det kan vara andra miljöåtgärder som är mer relevanta i det enskilda fallet. Tyvärr så blir det så här med dagens tillämpning av miljöbalken och prejudicerande domar o.s.v.; Miljöåtgärder idag prioriteras och lokaliseras baserat på vilken rättslig status en anläggning har. Inte var i Sverige eller utifrån vattendrag eller var i vattensystemet som de här åtgärderna gör störst nytta.

Motivet är ju främst genomförande av EU:s ramvattendirektiv.

Så hur kan man ta sig vidare ur den här jobbiga situationen då? Till att börja med så är SVAF positiva till miljöförbättrande åtgärder och att man tydliggör villkor för den verksamhet som bedrivs. Men det måste ske under rätt förutsättningar och så är inte fallet idag. Vi vill se en tydlig prioritering på nationell nivå, och vi vill ha en bredare tillämpning av undantagen inom ramvattendirektivet, d.v.s. peka ut vilka vatten som är kraftigt modifierade vatten (KMV). Idag fokuserar man vad gäller KMV bara på stora vattenkraftverk med hög effekt eller ett stort hamnområde av nationell betydelse.

Kulturmiljöer har väldigt lite fokus i de här sammanhangen och som jag ser det kan vi inte göra allt överallt, det finns inte förutsättningar för detta, och jag tror inte Sverige har råd med sådana radikala förändringar i landskapsbild, kulturarv, energisystem m.m. som dagens myndighetstillämpning leder till. I slutändan tror jag inte heller att vi får den ekologiska nytta som vi hoppas på, vilket borde vara huvudfokus vid krav på miljöanpassningsåtgärder.

Det finns ett bredare perspektiv, framför allt i tillståndsprocessen, när en verksamhetsutövare söker tillstånd. Där ska man ta hänsyn både till biologisk mångfald och berörd kulturmiljö ifråga, landsbygdsutveckling, översvämningsrisker... Det är många aspekter som behöver lyftas in vid prövning av ett vattenkraftverk eller en vattenreglering. Men det är inte alla aspekter som kommer till tals i tillståndsprocessen.

Finansieringsförslaget som lyfts fram inom energiöverenskommelsen är ett steg i rätt riktning. Men det kommer ändå att kräva en tydlig prioritering av var och vilka åtgärder som är relevanta i de enskilda fallen. Det är också så att vi tenderar att kategorisera småskalig vattenkraft och storskalig vattenkraft i en stuprörmodell, men inom de här så finns det ett brett spektrum, och med varierande betalningsförmåga och det måste ju ett sådant här system ta hänsyn till. Vi kan ju inte driva enskilda i konkurs.

Vi vill ha en fokuserad och förenklad tillståndsprocess. Dagens förhållande belastar fastighetsägare, myndigheter och även domstolarna, och det tar alltför lång tid.

Några konkreta förändringar: vi vill att man ska fokusera på att behandla villkoren i tillstånden, inte hela existensen av anläggningen och vi vill inte fastna i diskussioner vad vi ska utgå ifrån som nuläget, när miljöeffekterna av en tillståndsansökt verksamhet ska bedömas. Myndigheter kräver ofta att utgångsläget, det s.k. nollalternativet ska vara ett hypotetiskt naturtillstånd före mänsklig påverkan, vilket dels är svårt eller omöjligt att bedöma, men också gör det betydligt svårare att få igenom ansökta förändringar.

Vi vill ha mindre fokus på samhällsekonomisk tillåtlighet och rådighetsfrågor, och mer fokus på de mer relevanta villkoren för verksamheten i de enskilda fallen.

Begreppet ”betydande miljöpåverkan” kanske inte alla känner till, men all vattenkraft betraktas som betydande miljöpåverkan. Det spelar ingen roll om det är en snurra som har stått där i 100 år eller om man ska bygga ett helt nytt kraftverk. Den diversifieringen ser vi ett behov av; då det naturligtvis är stora skillnader i miljöpåverkan av så pass olika projekt. Vi vill att man ska ta hänsyn till lokala förutsättningar, och de behov som finns där. Tillståndsprocessen bör differentieras och förenklas radikalt för befintliga, och främst småskaliga vattenkraftverk.

Tack.

Johan Lind.

Jan-Olof Sundby, LRF

(Observera, till det här föredraget finns en powerpointpresentation som är bilagd längre bak i konferensdokumentationen)

Jan-Olof Sundby, LRF: Jag ska tala lite om LRF:s syn på kulturmiljö och vattenkraft. Jag vill inleda med att beskriva LRF:s relation till kulturmiljö. Det är ju så att LRF:s medlemmar är de som i mångt och mycket är skapare, bevarare och utvecklare av kulturlandskapet. Utan LRF:s medlemmar så skulle vi inte ha mycket kulturlandskap i landet. Men de är också beroende av ett levande kulturlandskap och möjlighet till utveckling. Och möjligen är de mer förankrade än vad genomsnittssvensken kanske är när det gäller miljö, kulturmiljö, som produktions-enheter och möjligheter till rimliga levnadsvillkor på landsbygden och att fortsätta utveckla kulturlandskapet. Men det är också så att de saknar oftast resurser att ta något allmänt ansvar för kulturmiljön. Det går ju också att ifrågasätta om det egentligen är de enskilda brukarnas eller kraftverksägarnas ansvar att stå för ett allmänt kulturintresse.

En allmän bakgrund om den småskaliga vattenkraftens situation: LRF:s medlemmar är småskaliga vattenkraftsproducenter.

Det är tre olika problemområden som är mest aktuella just nu:

Ett som är väldigt aktuellt och som är akut för LRF:s medlemmar är det som vi har varit inne på tidigare; det som gäller de äldre rättigheterna.

Det andra är att försöka åstadkomma till en rimlig och relevant miljöprovning för miljöanpassningsåtgärderna för vattenkraften.

Det sista är en rimlig bördefördelning, när vi väljer att göra miljöanpassningsåtgärder.

Äldre rättigheter, lite förenklat handlar det om urminneshävd och privilegiebrev, måste återfå den status som de hade före miljöbalkens inträde. Avsikten när man införde miljöbalken, var att man skulle behålla den statusen man hade enligt såväl 1918 som 1983 års vattenlagar. Lagstiftaren gjorde en miss vid övergångsbestämmelserna som innebar att en skrivning från vattenlagarna försvann. Och så gick det 13 år och det var ingen som ansåg att det där hade någon betydelse därför för att det finns skrivningar i övrigt i övergångsbestämmelserna som förutsätter att de här tillstånden gällde ändå.

2012 så kom det domar som tolkade det här och som ledde till den tillämpning som vi har idag. Sammanfattningsvis så var det lagstiftarens misstag 1998 som möjliggjorde det här, den situation vi har idag. Det var inte lagstiftarens avsikt och vilja då och det är inte heller det intryck man har idag. LRF:s regiongrupper har omfattande kontakter med riksdagsledamöter i sina distrikt. Alla riksdagsledamöter från samtliga partier som kommer i kontakt med de här frågorna om föreläggandena är så vitt jag vet eniga om att "så här kan vi inte ha det, vi måste göra någonting åt det". Även uttalanden i civilutskottet och tillkännagivanden i riksdagen tyder på att det egentligen saknas politisk avsikt och vilja för den situation vi har idag. Så, å ena sidan, handlar det om ett misstag, det var aldrig meningen att vi skulle ha det så här. Å andra sidan, de här verksamheterna som har funnits i hundra år eller mer, utgör faktiskt inget akut hot mot vare sig hälsa eller miljö, det kan man inte påstå. Det här är ingen ko på isen. Vi måste inte göra det här idag. Vi kan ta omtag. Och i lugn och god ordning åtgärda de verksamheter som bör åtgärdas för att få en bättre miljö, bättre miljövillkor och det kan då jämföras med andra tillstånd och annan vattenverksamhet enligt EU:s vattendirektiv och miljöbalken.

Statssekreterare Per Ångquist sa ju också, med hänvisning till energiöverenskommelsen bland annat, att prövningssystemet bör utformas på ett sätt som inte blir onödigt administrativt och ekonomiskt betungande för den enskilde i förhållande till den eftersträlvade miljönyttan. Det är just den situationen med förelägganden om ansökande av nya tillstånd som gör att det har uppkommit nya kostnader. Istället för att i lugn och ro avsluta vattenverksamhetsutredningens arbete, så att vi får en rimlig och effektiv miljöprövning, lägger man då istället onödiga administrativa kostnader på de verksamhetsutövare som inte vill ha det. Och det drabbar i de flesta fall enskilda personer som inte har några som helst möjligheter att uppfylla det här. Vilket, som flera talare påpekat innan, kommer att påverka kulturmiljön. De som drabbas av det här har inte ens medel till prövningen. Ja, vad händer då? Ja, då får man så småningom ett utrivningsföreläggande och prövning för utrivning, det kostar lika mycket pengar det. I värsta fall får man gå från gård och grund. Har man "tur" kan man sätta verksamheten och den fastigheten som berörs i ett bolag. Och ett konkursat bolag som konkursförvaltaren inte kan sälja, ja då finns anläggningen kvar, en anläggning som är "farlig" för omgivningen utan att några miljöåtgärder har genomförts. Tack så mycket.

Jan-Olof Sundby.

Vägen framåt? Diskussion i plenum

Hur går vi vidare; detta kan och vill vi göra tillsammans?

Debatt och slutdiskussion vid slutkonferens den 18 november 2016

Under eftermiddagen avsattes 30 minuter till en öppen diskussion om kulturmiljö och vattenförvaltningsfrågorna. Den leddes av moderator *Niklas Cserhalmi*, nedan refereras några av de frågor som togs upp.

Niklas Cserhalmi framhöll att det är en komplex fråga som tas upp här idag, då frågor ställs mot varandra. Därför är det intressant att undersöka var vi är överens. Började därför med att ställa några frågor till publiken som besvarades med handuppräkning.

Fråga ett: Hur många tycker att biologisk mångfald och god ekologi i princip är någonting som vi ska värna och slå vakt om?

- Titta alla räckte upp handen, fascinerande.

Fråga två: Vilka tycker att fisk som vandrar i vattendrag är bra och ger en massa fördelar?

- Titta, alla räckte upp handen också här. Ja, nån räckte inte upp handen, tycker inte om fiskvandring?

Fråga tre: Vem tycker att vi ska bevara och utveckla kulturarvet?

- Alla tyckte att det var en jättebra idé.

Fråga fyra: Vilka tycker att vi ska värna vattenkraft? Hur många tycker det är en bra idé?

- I princip alla tyckte det var en bra idé.

Niklas Cserhalmi noterade att i princip räckte alla upp handen på alla frågor. Han konstaterade också att det här är frågor som vi värnar och tycker om men några gånger så hamnar de i konflikt. Då gäller det att vi löser dem.

Handuppräkningsövning vid diskussionen i plenum.

Fråga fem: När ni sist var på en sådan här konferens, känner ni att det har blivit bättre sen sist? Hur var det förra gången? Var det inte lika bra som den här gången? Pratades det inte lika mycket om kulturmiljö? Vad har blivit bättre?

Coco Dederling svarade att hon deltagit i många olika möten som har handlat om vatten och miljöfrågor, men där just kulturmiljöaspekten eller kulturmiljöfrågan inte alls har diskuterats. Så idag har vi faktiskt lyft kulturmiljöaspekterna på de här tvärssektoriella frågorna och att de måste in. Kulturmiljön är en del i miljöintresset, inte bara naturvård eller vattenkvalitet, utan även kulturmiljö.

Thomas Sandberg, Alsteråns Kraftverksförening: Ja, jag kan säga samma sak som jag sa på Kristina Alsérs (landshövding i Kronobergs län, reds. anm.) strategiska samtal om vattenkraft i Växjö den 1 juni; då pratades det om många olika perspektiv på vattenkraft, intressekonflikter, avvägningar mellan olika intressen –, det är man som vattenkraftare inte van vid, den typen av ansatser. Det har funnits mycket av det idag och jag tycker att det är en väldig positiv och en klar förbättring. Sen så ser inte verkligheten ut så när ni jobbar ute i myndigheterna, mellan de olika intressena. Då är det olika, ni är inte så tvärssektoriella som ni tror.

Niklas Cserhalmi höll med och framhöll att idag har alla i princip pratat kulturmiljövård och att det har handlat mycket om ett medborgarperspektiv, och delaktighet. Utan kulturmiljövårdens ingång så har kanske frågorna inte varit så kända. Niklas konstaterade också att saker har blivit bättre, och så måste det ju vara när man är på väg mot en lösning. Har vi definierat hindren?

Vilka är de tre största hindren för att ta oss vidare från handuppräkningsarna där vi var överens och till att vi inte hamnar i konflikt med varandra. Eller något hinder som gnager? ”Det här är jäkla besvärligt?”

Christer Malmberg: Att man alltid förutsätter att miljöpåverkan är negativt. När alla våra dammar har en väldigt positiv miljöpåverkan. Det är mycket av våra fina marker och våra biologiska mångfalden i naturen som bygger på att vi har dämmen och att vi har ett grundvatten som är tillräckligt högt. Det är ju också så att vi här slår vakt om ett av världens viktigaste livsmedel. Det är ju ganska roligt att ha en brunn som vi har dricksvatten i. Det är ju faktiskt inte så bra att man river ut dämmen...

Sven-Erik Vänneå, ordförande i Hallands vattenkraftförening. Jag tar upp den mänskliga aspekten på det hela. Vi såg innan ett diagram som såg ganska skrämmande ut. Hur mycket elproduktionen var och hur mycket den småskaliga bidrog med, det var knappt en synlig röd knapp. Men om man då betänker att för varje sådan så finns det en familj som bedriver ett litet vattenkraftverk, försörjer sig själv och kanske några till med elkraft och detta är ju någonting som berör kulturmiljön. Vi befolkar landsbygden och vi håller den levande och sedan har vi då tillfälle att använda det till rekreation till de som vill ut och fiska. Jag tycker att det är väsentligt att ta fram den mänskliga aspekten. Det är en betydande del av befolkningen som vill leva på landsbygden och får de då möjlighet att kunna självförsörja sig med el. Vi hörde att om man kan sätta solceller på taket så blir man nästan helgonförklarad men det blir man inte om man försörjer sig själv med vattenkraft.

Svante Sjöberg från Brevens bruk. Det mest negativa är den prejudicerande domen mot Brevens bruk i Mark- och miljööverdomstolen för ett par år sedan. Brevens bruk är bruksmiljö där vattnet har varit uppdamt sedan någon gång från sent 1500-tal. Det har varit två prövningar, en i Mark- och miljödomstolen och en i Mark- och miljööverdomstolen, och den senare domen har blivit prejudicerande. Bruket har blivit dömd att bygga fisktrappor, eller alternativet att riva ut dammarna som funnits sedan medeltiden. Kostnaderna inklusive processkostnader ligger någonstans mellan 5 och 10 miljoner kronor. I detta fall har det löst sig, bland annat tack vare att hela samhället har varit engagerat och vi har haft ett resursstarkt bolag. Men det har ju inte alla. Även om det har gått bra här så finns det numera en prejudicerande dom, och det är ekonomiskt omöjligt för små vattenkraftsägare att driva sådana här processer. Nu finns domen i Brevens bruk oavsett vad vi säger idag och vilka ambitioner som Riksantikvarieämbetet har.

Det var tolv motioner i Riksdagen förra året i den här frågan och flera av dom riktade sig direkt mot kulturmiljön men kulturutskottet var inte engagerat i frågan utan den gick istället till det andra utskottet som har hand om själva lagstiftningen. Brevens bruk, även om det har slutat lyckligt för oss, är ett bra exempel på hur man inte ska hantera en fråga.

Niklas Cserhalmi: Vad var det som gick fel?

Svante Sjöberg från Brevens bruk. Det fanns ingen bra dialog mellan Länsstyrelsen och Bruket som ägde vattenkraften. Det var en ganska trivial fråga om renovering av ett kraftverk som så småningom hamnade i en domstol. I och med att domstolarna har dömt i ärendet så har man också utdömt möjligheten till offentlig finansiering. Det är det som är så konstigt, att flera sådana finansieringsmöjligheter är stängda.

Jag undrar också var Kammarkollegiet som är drivande i de här frågorna, är idag? (Svar: en representant skulle ha kommit men blev sjuk).

Per Hallerstig, Länsstyrelsen Jönköping. För mig är det naturligtvis självklart att vi ska ha vattenkraft med moderna miljökrav, men det måste ske i avvägning mellan olika intressen och som berördes här i samverkan med brukaren. Det som upplevs som ett hinder idag är just den här otydligheten kring möjligheterna att kompensera och ersätta för den miljöanpassningen som man ofta vill göra på frivillig väg. Och det är ett hinder som jag tycker skulle undanröjas. HaV borde verka för att det finns resurser så att vi som myndigheter kan ta vara på de intressen som finns. Myndigheterna borde också se till att utövaren inte drabbas utav olika kostnader, som det kan vara för att exempelvis riva ut en damm eller göra en miljöanpassning. Det hindret ska vi eliminera och att vi har möjligt till ekonomisk kompensation.

Niklas Cserhalmi: Så det stora hindret verkar vara ekonomi?

Christer Borg, Älvräddarna: Det som hände där (Brevens bruk) var inte egentligen en konflikt mellan naturvård och kulturmiljövård utan att när brukandet upphör på grund av dålig ekonomi så är det faktiskt en konsekvens av att vi i Sverige, ni känner till det?, att vi i Sverige lever i en marknadsekonomi och inte i en planekonomi. Verksamheter som drar in tvåtusen i vinst på ett år går i konkurs, så är det. Då har man inte råd. Miljöbalken och hela EU-fördraget bygger på PPP (polluters pay principel, förorenaren betalar, reds anm.). Sen kan man ju önska från LRF:s håll, att man ju inte ska ha det, men det är ett önskemål som jag tror inte har så stor chans att komma igenom för då måste man påverka Bryssel också. Vi lever i en verklighet som vi måste beakta.

Niklas Cserhalmi: Du har en viss poäng, men från fiskehåll så är det ju inte så att man är ute och fiskar för att för att förbättra sin hushållsekonomi. Utan på samma sätt som man är beredd att lägga sina kvällar och helger på att bevara en kulturmiljö, så väljer man istället att lägga sina helger och kvällar på att fånga havsöring eller vad det nu är. Så det att bara titta på det ekonomiska incitamentet kommer inte att fungera, vare sig när vi ska förstå hur hembygdsföreningar, arbetslivsmuseer eller privatpersoner väljer att vika sina liv åt en kulturmiljöanläggning, på samma sätt som en extremt hängiven sportfiskare viker sitt liv åt fiske. Så ekonomin är ju viktig men den är absolut inte allt.

Sivert Gustafsson repr för Länsbyggerådet för Örebro län: Det finns en oro inför den totala obalansen mellan de som har den officiella makten och de som utövar verksamheten. Den ekonomiska obalansen, d.v.s. det är inte så många som överhuvudtaget vågar dra igång en aktivitet, en process, när staten i sina olika former har så fruktansvärt mycket pengar. Jag kan dra en parallell. Jag spelar inte poker, men jag har sett det på film någon gång. Där någon har så fruktansvärt mycket pengar och bara lägger i mer och mer och då orkar de andra inte följa med utan de lägger sig. Nästan så att jag tycker det är, lite åt samma håll, på något sätt. Vet inte om man kan säga så men det är någon slags rättsobalans. Det är definitivt en obalans i styrkeförhållandena, där den starke vinner bara genom att visa sig stark. Det kan inte vara rätt i ett rättssamhälle.

Jan-Olof Sundby: Jag vet inte om jag var otydlig och att Christer Borg uppfattade det som att LRF hävdar att verksamheten eller äldre rättigheterna ska undgå miljöprövning. Så vitt jag vet, så vad som hävdas är att, de som håller på att eller de som har berövats sina rättigheter, ska återfå dem liksom alla andra tillståndgivna verksamheter och inte negativt särbehandlas genom att riskera en mycket mer omfattande process än de som förhoppningsvis kommer att komma ut av vattenverksamhetsutredningens slutresultat så småningom. Rimlig och anpassad miljöprövning, när man har prövat verksamheten och de är ålagda åtgärder är något helt annat. När man anlägger marknadens ekonomiska perspektiv och konkurrens så har jag svårt att se varför att de som har äldre rättigheterna ska åläggas ganska grova konkurrensnackdelar, som det innebär, när grannen inte behöver ingå i motsvarande process. När de har återfått sitt tillstånd, så får man ta nästa steg i den här miljöbalksprocessen och se vad som händer.

Niklas Cserhalmi: Har du någon kommentar Christer?

Christer Borg: Det är just det som PPP betyder. Om du som verksamhetsutövare på något sätt genom din verksamhet påverkar miljön så är det du som betalar skyddsåtgärderna och ser till att det inte blir någon påverkan.

Niklas Cserhalmi: Kort slutreplik?

Jan-Olof Sundby, LRF.: PPP har ingenting med att beröva tillstånd godtyckligt att göra, eller att ogrundat beröva tillståndshavare sina rättigheter. Det har ingenting med PPP att göra. Däremot är det helt oförenligt med de grundläggande principerna i en demokratisk rättsstat.

Niklas Cserhalmi: Ekonomi var det stora hindret. Några andra röster?

Christina Lindhagen, Sportfiskarna: Jag har full förståelse för att det är väldigt tufft att få ett sådant här föreläggande emot sig som privatperson. Men man ska också komma ihåg att de

här små kraftverken har varit väldigt gynnande under många år under tiden som elcertifikatsystemet fanns från 2003–2012. Alla små vattenkraftägare med anläggningar under 1.5 MW har fått elcertifikat kanske beroende på hur stor anläggning man har. En miljon årligen i nio år det är inte småpengar och då har man inte haft några som helst krav på sig att ha en miljöanpassad anläggning. Man har inte haft några krav på ett modernt tillstånd. Det är synd att vi inte utnyttjade de här pengarna på ett annat sätt och använde dem till miljöanpassning, men man ska i alla fall komma ihåg att det här har varit väldigt gynnade verksamheter.

Niklas Cserhalmi Tack så mycket.

Publiken: Vi har diskuterat lite grann om PPP och vi har frågor om konkurrensneutralitet och så vidare, men man ju kan konstatera att vattenkraften i Sverige har stötts mer eller mindre av svenska staten under hela 1900-talet genom elcertifikat, investeringsbidrag och så vidare. Man har velat finansiera t.ex. en utbyggnad av småskalig vattenkraft också och så och helt plötsligt så ändrar man förutsättningarna. Om vi då jämför med att om vi betraktar fysisk påverkan av vatten som ett miljöproblem, så har vi övergödning som ett annat. Då ser EU uppenbarligen helt annorlunda på den situationen, där vi har en pågående vattenverksamhet i form av vatten; markavvattning. Där kan EU gott väl betala stora pengar för att bygga våtmarker och bilda dem, och det kan vi alltså inte göra när det gäller vattenkraft. Det tycker jag inte är konkurrensneutralt.

Niklas Cserhalmi. Bra, vi tar en sista kommentar om detta med vattenkraft.

Thomas Sandberg: Jag är ju vattenkraftsägare och också ekonomiprofessor. Elcertifikatsystemet är ju inte en subvention utan det är en kompensation för att elmarknaden fungerar så väldigt dåligt. Dom icke hållbara alternativen internaliserar inte sina externa kostnader. Vi har alltså en konstlat låg elprisnivå, den skulle vara åtminstone 50 öre högre, så att egentligen finns det ur samhällsekonomisk synpunkt en helt annan lönsamhet i kraftverken.

Det här om pengar betyder någonting eller inte? Det är ju klart att det gör, men det finns ju en energiöverenskommelse som hänvisar till det förslag som svensk energi la fram den 1 december förra året om en solidarisk finansiering av tillståndsprövning och miljöåtgärder under 20 års tid.

0,25 öre/KWH från all vattenkraft ger 12–13 miljarder. Där finns pengarna till miljöåtgärder, tillståndsprövning. Det gäller att använda dom effektivt. Samordna länsstyrelserna som kan åläggas att ta fram samlade underlag med alla aspekter för hela avrinningsområdet o.s.v. Svårigheterna när det gäller kulturmiljö är att dom pengarna är naturmiljöpengar i första hand, det behövs kulturmiljöpengar.

Niklas Cserhalmi: Den svåra och den mest infekterade frågan i det här fältet är kraftproduktion och fiskvandring – det är här som det bränner till som mest. Om vi parkerar frågan om fiskvandring och kraftverken så länge. Det som jag upplevde som positivt i Kristianstad (en nationell konferens om vattenverksamhet och kulturmiljö som hölls 14–15 okt. 2015, reds anm.) var ett samtal kring eventuella branschfonder och tillståndsfonder. Som lekman så tycker jag att det känns väldigt märkligt att hela kulturmiljövärden hänger på privatpersoners ekonomi.

Att sitta som ägare till en damm och inte kunna, eller som vi var inne på, som det här med pokerspelet, att du blir utsatt för krafter som du omöjligen kan rå på. Olycklig är den som råkar köpa en fastighet där det finns en damm, för då har man sin privatekonomi förstörd för resten av livet. Dom här fonderna som vi pratade om för två år sedan, har det hänt någonting där? Är det några sådana här idéer på gång? Har man kommit någonstans med en branschfond eller någonting som skulle underlätta eller minska kostnaderna för tillståndsprovningarna. Är det någon som har hört någonting.

Publiken: Det har varit en diskussion på Ny tekniks nätupplaga under oktober mellan å ena sidan naturskyddsföreningen, Svensk vattenkraftsförening och å andra sidan energiföretagen. Den första vill att nu måste branschfonderna komma och den andra säger att nu måste regelverket komma. Det är lite Svarte Petter spel. Det borde komma ett nytt regelverk och branschfond. Sedan pågår det också överläggningar mellan topparna i företagen och topparna i departementen.

Niklas Cserhalmi: Visst det känns fortfarande som det är den mest spännande vägen att gå eller är det andra möjligheter vi ser framför oss som behöver komma på plats?

Göran Hartman: Jag vill bara lyfta frågan för alla som har smådammar men som inte har vattenkraft. Jag förstår hela problematiken, den är fruktansvärd för den som det drabbar. Alla som har en damm får helt plötsligt ett direktiv emot sig. Hur ska dom göra? Bara för att kunna öppna dörren och gå in till advokaten så kostar det 3000 kronor. Dessutom ska de fylla i ett formulär med frågor och tala om hur gammal dammen är, vem har uppfört den. Det kan ju vara gjort på Birger Jarls tid. Sedan ska man ha papper på om det har varit en tullkvarn eller inte, och det tar tid det här. Det är som att leta efter en nål i en höstack. Det är så många ägare till de här små dammarna som inte har nån ekonomi att ens kunna börja en sån här process i de här frågorna.

Niklas Cserhalmi: Om vi stänger den här frågan och så tänker vi att vi ses i en liknande konstellation om några månader, nått år eller två år. Vi delar ju en massa intressen och värderingar och när vi provade att räcka upp händerna så såg vi ju att vi var på väg mot samma håll.

Men när vi inte får våra regelverk satta på plats så att vi kan börja jobba ihop, så istället för att vi blir förbannade på departementet, då stannar det inom oss istället. Det gynnar ingen. Vad behöver vara på plats när vi ska ses igen om ett år eller två år? Vad behövs för att vi ska börja prata med varandra då? På det sätt så att det kan gynna samtalet så att vi kan komma någonstans och inte bara älta?

Torkel Blomqvist, Förbundsjurist på sportfiskarna: Samlad reflektion: Jag är en av dem som har drivit fram de här domarna mot urminnes hävd och privilegiebrev bland annat. Så jag tänkte bara ta upp några saker, men inte dra igång en lång diskussion om det. En tillståndsprovning är ju, det kan vi komma överens om, en provning och urminneshävd är en rättighet som inte bygger på någon provning alls. En passivt angiven rättighet, det är alltså ingen provning. Och därmed så tycker jag, och det tyckte även miljööverdomstolen, det inte är att jämföra med en tillståndsprovning enligt miljöbalken.

Sen när man pratar om ekonomi, så har vi oavsett elcertifikatsystemet, verksamheter som inte kan bedrivas på ett kommersiellt sätt om man jämför med annan verksamhet.

Niklas Cserhalmi: Som inte heller sportfiske kan göras, bedrivs på ett kommersiellt sätt med jämförelse med annan verksamhet.

Torkel Blomqvist: Där vill jag absolut säga emot. Det är absolut självklart så att sportfiske kan bedrivs kommersiellt...

Om vi ska gå in på en lång diskussion om ekonomi, men om vi ska prata siffror, så tror jag absolut vi kommer fram till en potential i sportfiske. *Rikedomar runt rinnande vatten* är en nationell rapport som vi och dom andra miljöorganisationerna tagit fram. Vi har kommit fram till att det finns en väldigt stor ekonomisk potential just när det gäller sportfiske.

Men om vi nu ska komma in på hela den här debatten om vattenkraften och kulturhistoriskt värde, ja, det är ju självklart att vi ska ta så stor hänsyn till kulturmiljön som möjligt, absolut, men vi har ett krav på god ekologisk status att förhålla oss till. Och det är inte något bör utan det är ett ska krav. Det är alltså någonting som ska uppnås och sen ska vi så långt som möjligt ta hänsyn till kulturmiljön, så långt som möjligt. Om vi ställer dom här två intressena mot varandra, så har vi ett krav som bygger på överordnad lagstiftning, och det är ett ska krav. Det är något som kommit fram av kommissionens kritik. Det är alltså att jämföras med gränsvärdesnorm enligt kommissionen och det är alltså en miljökvalitetsnorm som står över andra miljökvalitetsnormer. Det är alltså någonting som ska prioriteras. Så vi måste ha ramarna klart för oss i den här diskussionen. Vad vi har att utgå ifrån, sen kan man prata om känsliga argument. Vi kan prata om annat, men det här är den juridiska ramen och det här är vad vi har att hålla oss till.

Niklas Cserhalmi. Ok tack.

Rune Hallgren: Det här sista tål ju att fundera på, men det är ju åter igen så att vi riskerar att hamna i den här juridiska fällan igen då. Det vill säg bristen på pragmatism, bristen på sunt förnuft. Alltså det är ju ett hinder för att komma vidare.

Men jag tycker ändå att det är positivt, jag tycker jättebra om det här ordet; avvägningar. Det skulle man behövt för 10 år sedan. Det behöver inte vara avvägningar mellan fiskvandringar kontra vattenkraft.

Vi har ju även till exempel hantering av översvämningsrisker, vi har hantering av grundvatten och dricksvatten, vi har hantering av fosforreduktion d.v.s. ingen övergödning som fortfarande är ett miljömål. Och den PPP. Det kom ett EU-domstolsbeslut för två eller tre år sedan, det finns refererat i förvaltningsplanerna, och där står det att det är varje land som bestämmer PPP, det är inte EU som bestämmer.

Men sen för att komma vidare, som nummer ett; så inom en månad eller två så ska vattenmyndigheterna ta beslut om åtgärdsprogram utifrån de här riktlinjerna som de har fått av regeringen. Då skulle jag för det första - att allt där det står nämnt ordet energistrategi, det vi har hört det är ju bara ett förslag, det kan inte ingå i en åtgärdsplan, vilket det gör nu då. Som nummer två; det står ju också att länsstyrelserna ska ta fram åtgärdsplaner för varje vattendrag eller i alla fall prioriterade vattendrag. Och där är det ju då jätteviktigt att de tar till sig det här att det måste till dialog, samverkan och förankring när man gör de här planerna, så det behövs också nya skrivningar och till en början, det är det närmaste regelverk som står för handen.

Niklas Cserhalmi: Ytterligare en kort sån fråga som behöver komma på plats innan vi ses nästa gång.

Svante Sjöberg: Om ett år är det ju så att domen mot Brevens bruk fortfarande är prejudicerande och vägledande tyvärr. Det som behövs är att kulturutskottet i riksdagen skärper sig och engagerar sig i den här frågan. Det var tolv motioner i vintras och de gick kulturutskottet förbi och hamnade i den andra delen av det hela. Så att jag är rädd för att den här domen kommer att stå fast. Jag är också rädd för en annan sak. För 40 år sedan jobbade jag på det som idag är kulturdepartementet och var med och la den första kulturpropositionen. Mitt intryck är att för fyrtio år sedan hade kulturmiljöintressena betydligt starkare ställning än idag och de måste lyftas fram på ett tydligare sätt i framtiden, om vi ska ha en framgång i de här frågorna.

Niklas Cserhalmi. Tack så mycket. Ok, då börjar det bli dags och runda av. Hoppas att vi kom en liten bit på väg. Jag har fått veta att Dea Carlsson finns på plats. Och du har beskrivits som urmoder till det som är en framkomlig väg framåt. Du har arbetet i många år med de här frågorna. Det skulle vara jättefint att få en reflektion ifrån dig om hur vi kommer framåt.

Niklas Cserhalmi, moderator och samtalsledare vid diskussionen.

Avslutning och reflektion

Reflektion, Dea Carlsson, tidigare vattenvårdsdirektör

Dea Carlsson, tidigare vattenvårdsdirektör i Södra Östersjöns vattendistrikt

Att reflektera är en filosofisk metod för eftertanke! Min eftertanke tar sitt avstamp i år 2004 då Sverige implementerade ramdirektivet för vatten och vattenförvaltning blev ett begrepp. Lagstiftning som gäller vatten har dock funnits i vårt land många hundra år bakåt i tiden eftersom nyttjandet av vatten har varit en grund för samhällsutvecklingen och därmed en grund för vårt kulturella arv.

I starten av vattenförvaltningen fick vi tydligt klart för oss att ansvaret för vattenfrågor mellan och inom myndigheter var uppdelat i stuprör. Vår ambition blev att försöka skapa en hängränna – vattenförvaltningen - som kunde få del av kompetensen inom respektive stuprör och få till ett samarbete.

När jag som vattenvårdsdirektör för Södra Östersjöns vattendistrikt hade ett samtal med Coco Dederling väcktes tanken på detta projekt som nu avslutas. Syftet var att nyttja en bred kunskap som fanns på länsstyrelserna inom både natur och kulturfrågor och sammanställa dem över avrinningsområden. Så startade projektet över kompetens och administrativa gränser.

Ordet reflektion definieras också inom fysiken. Där beskrivs det som ”En abrupt ändring av riktlinjen för en vågfront av ljud, ljus eller vatten som träffar en yta...”. Jag tänker mej att den vågfront som vi startade genom detta projekt träffade prismor med många fasetter och spreds åt olika håll. Alla ni företrädare för olika organisationer som sitter här har träffats av vågfronten och spridit den vidare. Därför känner jag mej trygg i att även i framtiden kommer samarbetet inom vattenförvaltningen med natur och kultur att fortsätta.

Tack för allt engagemang som lagts ner i projektet och lycka till i fortsättningen!

Dea Carlsson.

Fler avslutande ord

Niklas Cserhalmi Tack så jättemycket, du var briljant på alla sätt och vis.

Niklas Cserhalmi: Ni som var upp och pratade lite grann och pratade i början; länsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet. Några sådana funderingar, idéer vad tar ni med er? Vad var bra, vad är nästa steg?

Jörgen Peters, länsråd Hallands län. Tack så mycket. Jag har lärt mig en hel del under den här dagen.

När vi tittar internt på länsstyrelsen, som jag ändå tycker har en väldigt viktig roll i arbetena med avvägningar, med kunskap o.s.v., så är det viktigt att det skapas strukturer för att hantera frågorna och det har vi gjort. Men det är ett annat perspektiv också, och man brukar säga att kulturen äter strukturerna. Vi måste alltså jobba ännu mer med frågan för att faktiskt få den här helhetssynen. Det är rimligtvis en önskan och det gäller för hela dagen. Tonläget är väldigt bra, för att föra den här processen framåt, och det är ju en del i kulturen. Skapa lite tillit och förtroende och diskutera frågorna. Det tycker jag dagen har givit och det är viktigt. Samverkan, samverkan, samverkan och helhetssyn för frågan och så vill jag ju ändå slå ett slag för att beslut ska gå så nära medborgarna som möjligt. Det är jätteviktigt. För det är vårt uppdrag från det offentliga att på något sätt att sörja för medborgarna. Det tycker jag. Tack så mycket.

Lars Amreus, riksantikvarie: Jag kan ju bara instämma i det som Jörgen och det Dea framförde. Från mitt perspektiv är en aspekt som har gnagt i mig lite grann redan tidigt i processen. Jag kom in i den här frågan redan 2012, och det pratade jag om tidigare på scen, jag och Jakob. Det är om hur det här systemet fungerar, var beslut fattas och hur de förs ner från en överstatlig nivå som EU och hela vägen ner till nationell nivå, och till regional nivå. För att slutligen, i slutändan komma till den lokala förankringen, den konkreta nivån där det händer bland medborgarna.

Som jag uppfattar det, så har ju EU beslutat och det ligger ju naturligtvis i deras fulla mandat, om det ramdirektivet för vatten. Man har gjort det, utan kanske en särskilt stor tvärssektoriell beredning, på EU-nivå. Vilket gör att det trycker ner en massa sektorskonflikter och målkonflikter till den nationella nivån. Jag ser det så tydligt när jag pratar med mina europeiska kollegor. Hur dom sitter med samma frågeställningar i land efter land efter land, som är skapat, tror jag, av att man har fattat ett beslut på EU-nivå, som kanske kunde ha fattats på ett bättre sätt, i en bättre process. Det här gnager mig för att vi lever i ett Europa, vi lever i en värld som i allt högre utsträckning håller på att slitas isär. Brexit, polarisering, på olika håll i samhället. Jag tror verkligen att vi behöver fundera över de här besluten. Jag tror att politiken behöver fundera över förtroendet för politiken om man skapar den här typen av konflikter, när man skjuter ner de här konflikterna på nationellt, på regionalt, på lokal nivå. Hur påverkar det förtroendet för EU-systemet?

Hur klarar vi av att föra en dialog på ett bra sätt som går tvärs över olika gränser och tvärs över olika intressen, men som gör det på ett sätt som gör att vi håller ihop, att vi inte skapar onödiga sprickor och låsningar i samhället? Vi behöver samverka och vi behöver hitta gemensamma lösningar på saker. Här har politiken, tror jag, någonting att fundera över. Det är det ena.

Sedan pratar jag egentligen allt mer om det här. Jag tycker det är jättekul att stå här på scenen och prata om de här frågorna ur kulturmiljö perspektiv. Och jag vill återigen framföra ett stort tack till projekten och till organisatörerna bakom detta. Ni har gjort ett fantastiskt jobb. Ibland är jag ute och träffar folk och pratar om de här frågorna ur ett kulturmiljöperspektiv. Då upplever jag att det finns en tendens att sätta kulturmiljöfrågorna lite vid sidan om, att det blir en egen arena, en bevarandearena. Den har vi där borta, och vi som jobbar med miljöfrågor och hållbar samhällsutveckling den har vi här borta. Det där reagerar jag alltid så starkt på för att kulturmiljöaspekten, kulturarvsarbetet är en del av en arena för hållbar samhällsutveckling, det är en del av miljömålssystemet, och det är en del av miljöbalken. Vi behöver utveckla formerna för att integrera de här aspekterna, kulturmiljöaspekten som en del i ett arbete för ett hållbart samhälle.

Resursfrågorna har också varit uppe, till exempel länsstyrelsernas behov av resurser för kunskapsunderlag. Vi har också tangerat frågor och behov utav resurser för att klara av kommande arbete och behov av finansieringslösningar och vi behöver hålla ett tydligt öga på just hur kulturmiljöaspekten kan komma till i dom här sammanhangen ...

Jag är inte den som överblickar hela den här frågan i alla dess delar och i dess olika dimensioner. Den är väldigt komplicerad, men jag känner mig väldigt trygg och stolt som riksantikvarie att jag står här och säger att jag har fem-sex utav alla mina mest kompetenta medarbetare som ägnar sig åt den här frågan. Kanske inte varje dag, varje timme varje dag, året runt men regelbundet och vi brukar säga att det känns väldigt bra och det kommer vi att fortsätta göra, fortsätta lyfta de här aspekterna och fortsätta vara en del i diskussionerna och vara en del av och bidra till lösningar. Så tack organisatörer för en jättebra dag och tack också Historiska museet för deras föredömliga värdskap.

Niklas Cserhalmi. Vi gick in i det här samtalet med att det vi lägger in i debatten idag ska gynna samtalet i morgon. Jag tycker att det känns som att vi åtminstone inte har backat. Jag tycker att det har funnits en hög nivå och en bra helhetsblick där vi har lyckats trycka på tre bollar samtidigt, inte bara på kulturmiljövård, biologisk mångfald eller på vattenägare exempelvis. Så ett stort, stort tack för att vi fick komma hit. Coco vill du avsluta det hela?

Coco Dederling: Tack till dig och Maria för att ni tog er tid och ställde upp som moderatörer och tack, tack till alla som har kommit hit. Vi är jätteglada över att vi fick en så bra uppslutning, från i stort sett alla våra målgrupper!

Deltagarförteckning 2016-11-18

Konferensen "Så gick det! Vägen framåt? Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige"

Namn	Företag/organisation/myndighet m.m.
Anders Bard	Sweco
Anders Karlsson	Sportfiskarna
Anders Kraft	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Anette Färjare	Eldrun arkeologi & landskap
Anette Karinsdotter Brändström	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Angelika Bengtsson	Riksdagsledamot SD
Anna Carlsson	Miljö- och energidepartementet
Anna Ulfhielm	Almunga AB
Anna Westin	Länsstyrelsen Gävleborg
Annelie Claësson	Länsstyrelsen Östergötland
Ann-Katrin Larsson	Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Projektledare VaKul i VHVD
Benedict Alexander	Länsstyrelsen Dalarna
Bertil Trobro	Vramsåns vänner
Birgitta Eriksson	Länsstyrelsen i Kalmar län
Birgitta Held-Paulie	Nacka kommun
Bitte Franzén	Breja Arkeologi
Björn Lagerdahl	Länsstyrelsen Västra Götalands län, Vattenmyndigheten
Björn Wallbom	Länsstyrelsen Värmland
Britt-Marie Börjesgård	Jönköpings läns museum
Britta Roos	Länsstyrelsen Skåne
Carl von der Esch	LRF
Christer Borg	Älvräddarnas Samorganisation
Christer Malmberg	Haddarps kvarn
Christer Söderberg	SERO
Christina Lindhagen	Sportfiskarna
Cissela Génétay	Riksantikvarieämbetet
Coco Dederling	Länsstyrelsen i Kalmar län/Projektledare Kulturmiljö och vattenförvaltning SÖVD
Daniel Bergdahl	Länsstyrelsen i Örebro län
Daniel Tedenlind	Länsstyrelsen i Kalmar län
Dea Carlsson	Privat
Eckart Meyer-Rutz	Tivedens vänner
Elin Andersson	Norconsult AB
Emma Hagner	Sweco
Emma Nordenberg	Student på Göteborgs Universitet /Chalmers
Emma-Karolina Granberg	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Eric Julihn	SIM (Svenska industriminnesföreningen)
Erik Bergman	Länsstyrelsen Skåne
Eva Björkman	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Eva Brynolf	Länsstyrelsen i Kalmar län
Eva Stengård	Kulturdepartementet
Fredrik Nilsson	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Grete Algsten	Länsstyrelsen Värmland

Deltagarförteckning 2016-11-18

Konferensen "Så gick det! Vägen framåt? Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige"

Gunilla Roos Nilson	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Gunnar Caperius	Centerpartiets riksdagskansli
Gunnar Milvert	Länsstyrelsen i Blekinge
Göran Hartman	Tivedens vänner
Hanna Tornevall	Länsstyrelsen i Västra Götaland / Vattenmyndigheten Västerhavet
Hanna-Mari Pekkarinen Rieppo	Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Vattenmyndigheten
Hans Eriksson	HOLE Consulting
Hans Hellman	Västarvet/Kulturmiljö
Helen Carlsson	Riksantikvarieämbetet
Helena Törnqvist	Arbetets museum
Henrik Holmström	
Håkan Lundgren	LRF Sydost
Håkan Slotte	Riksantikvarieämbetet
Ingela Lindqvist	Energimyndigheten
Inger Poveda Björklund	Havs- och vattenmyndigheten
Irene Bohman	Vattenmyndigheten Södra Östersjöns vattendistrikt
Irene Karlsson Elfgrén	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Jakob Granit	Havs- och vattenmyndigheten
Jan af Geijerstam	SIM (Svenska industriminnesföreningen)
Jan Deborg	Deborg Consulting
Jan Melander	Kulturförvaltningen, Västerås stad
Jan Olof Sundby	LRF
Johan Lind	Svensk Vattenkraftförening
Johanna Bergman	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Jon Almcrantz	Länsstyrelsen Blekinge/Kronoberg
Josefin Levander	Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Vattenmyndigheten
Jörgen Peters	Länsstyrelsen i Hallands län
Katarina Amér	Länsstyrelsen i Gotlands län
Katharina Fryers Hellquist	Stockholm Resilience Centre
Klara Höglund	Finansdepartementet
Lars Amréus	Riksantikvarieämbetet
Lars Jacobzon	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Leena Tuomola	Länsstyrelsen Södermanland
Lena Berglund	Länsstyrelsen i Halland
Lena Olsson	Riksantikvarieämbetet
Lennart Sorby	Havs- och vattenmyndigheten
Linda Svensson	Sveriges Sportfiske och fiskevårdsförbund
Lisa Sihlberg	Sihlberg Conservation /Lst Blekinge
Lotta Lamke	Kalmar läns museum
Magdalena Åkerström	Arbetets museum
Magnus Reuterdahl	Länsstyrelsen Östergötland
Malin Rinnan	Miljö- och energidepartementet
Malin Rosén	Länsstyrelsen Örebro Län
Malin Svarvar	Länsstyrelsen Östergötland

Deltagarförteckning 2016-11-18

Konferensen "Så gick det! Vägen framåt? Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige"

Margaretha Trobro	Vramsåns vänner
Maria Jansén (moderator)	Historiska museet
Maria Legars	Nacka kommun
Maria Waldebrink	Länsstyrelsen i Örebro
Marie Sandberg	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Martin Olgemar	Länsstyrelsen Stockholm
Mats Riddersporre	Länsstyrelsen Skåne
Mia Geijer	Länsstyrelsen Örebro Län
Michael Lehorst	Sveriges Hembygdsförbund
Mikael Jakobsson	Riksantikvarieämbetet
Mikael Karlsson	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Moa Lorentzon	Länsstyrelsen i Kronobergs län
Niklas Cserhalmi (moderator)	Arbetets Museum
Niklas Greve	Länsstyrelsen i Halland
Oliver Karlöf	Stockholms stad
Olle Hörfors	Länsstyrelsen i Jämtlands län
Olof Pettersson	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Patrik Wallenberg	Övre Motalaströms vattenråd
Paulina de Vries	Länsstyrelsen Jämtlands län
Peggy Lerman	Lagtolken
Per Hallerstig	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Per Lindegård	Länsstyrelsen i Kalmar län
Per Säveroth	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Per Ängquist, statssekr.	Miljö- och energidepartementet
Per-Erik Sandberg	Länsstyrelsen Dalarna
Petra Bragée	Länsstyrelsen i Hallands län
Rebecca Nordenstam	Naturskyddsföreningen
Rune Hallgren	Vindåns vattenråd
Sivert Gustafsson	Länsbydgerådet Örebro län/Hela Sverige ska leva
Sophia Laurin	Kulturdepartementet
Svante Sjöberg	Brevenskommittén
Sven-Erik Vänneå	Hallands Vattenkraftförening
Oliver Karlof	Stockholms stad, Fiske
Therése Elfström	Havs- och vattenmyndigheten
Thomas Sandberg	Smålands Vattenkraftförening
Torkel Blomqvist	Sportfiskarna
Ursula Zinko	Havs- och vattenmyndigheten
Åsa Algotsson	Länsstyrelsen i Västra Götalands län/Kulturmiljöenheten
Åse Classon	Hela Sverige Ska Leva

Pressmeddelande

Kulturmiljöer vid vatten och vattenvård – en utmaning för framtiden

Elva län i södra Sverige har under sju år inventerat och dokumenterat ca 1 500 kulturmiljöer vid sjöar och vattendrag. Det är till exempel flottningslämningar, kvarnar, sågar, dammar och kraftverk. I en slutkonferens den 18 november på Historiska museet i Stockholm kommer en del av resultaten att presenteras. På konferensen ska man också diskutera hur målen om bättre vattenkvalitet, rikare biologisk mångfald och bevarade kulturmiljöerna vid våra vattendrag kan nås.

Många åtgärder som görs för att förbättra ekologi och biologi i våra vattendrag berör kulturmiljövården. Ofta behöver avvägningar göras mellan olika intressen och där är kunskap och förmågan att arbeta tvärssektoriellt av största vikt.

Per Ångquist, miljöministerns statssekreterare, kommer att berätta om hur regeringen arbetar tvärssektoriellt. Lars Amréus och Jakob Granit, generaldirektörer för Riksantikvarieämbetet respektive Havs- och vattenmyndigheten kommer att ge lite tankar om ”Vägen framåt”. Dessutom medverkar flera företrädare från föreningar och förbund i programmet.

Vi vet nu att det finns många värdefulla kulturmiljöer vid våra sjöar och vattendrag. Vi har hittat rester efter skvaltkvarnar och andra anläggningar, och det finns dammar med kvarn- och sågmiljöer som kan vara anlagda redan på medeltiden. Man vet också att det har flottats i nästan alla vattendrag i södra Sverige!

— Vi ska inte glömma bort vattenkraftens betydelse för industri- och samhällsutvecklingen. Det måste gå att hitta lösningar för att både förbättra vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden samtidigt som kulturmiljöns värden bevaras, säger projektledarna Coco Dederling och Ann-Katrin Larsson på Länsstyrelserna i Kalmar resp. Västra Götaland.

Inom projekten har länsstyrelserna också utvecklat samarbetet både mellan och inom länen. Detta kommer underlätta förståelsen för de olika intressen som finns vad gäller vatten- och kulturmiljövårdens mål. Men vi har inte nått ända fram och det finns flera utmaningar för framtiden som inte länsstyrelserna själva kan lösa.

— Vi har höga förväntningar på konferensen, säger Irene Bohman, Vattenvårdsdirektör, Vattenmyndigheten Södra Östersjön och ordförande i projektens styrgrupp. Vi tror att det blir konstruktiva och givande samtal så att vi kan fortsätta att förbättra det tvärssektoriella samarbetet även när projekten avslutats.

Vill du veta mer?

Paraplyprojektet

I den rikt illustrerade skriften ”Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige 2010–2016 Elva länsstyrelser i samverkan” presenteras resultaten för de båda projekten Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt och VaKul i Västerhavets vattendistrikt. Rapporten är tryckt i begränsad upplaga i september 2017 och finns tillgänglig digitalt på länsstyrelsens hemsida.

För båda projekten finns även slutrapporter enligt Havs- och vattenmyndighetens mall för ”Särskilda åtgärdsprojekt (SÅP)” som huvudsakligen fokuserar på verksamhetsåren 2014–2016 och som innehåller många bilagor (Diarienummer hos Havs- och vattenmyndigheten: 4882–13 för VaKul i Västerhavets vattendistrikt, och 4958–13 för Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt). Här redogörs bland annat för projektens betydelse för att nå miljömålen och här listas de många samhällsnyttor som projekten resulterat i.

Utförliga redovisningar av projekten och deras resultat 2010–2016 finns i digitala slutrapporter som är under utarbetande 2017:

Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt 2010–2016. Slutrapport. VaKul. Vattenförvaltning och kulturmiljö Västerhavets vattendistrikt. Slutrapport 2010–2016.

Paraplyprojektets rapporter ger en översikt över det arbete som bedrivits på de enskilda länsstyrelserna och redogör mer i detalj för de länsgemensamma aktiviteterna och de länsgemensamma resultaten. De innehåller även förteckningar över rapporter och andra produkter som tagits fram av respektive länsstyrelse.

Rapporterna kommer att finnas tillgängliga på respektive länsstyrelsens hemsida.

För Södra Östersjöns vattendistrikt finns även resultat sammanställda i tidigare uppföljningsrapporter Vad har vi gjort och hur har det gått?... (2012) och Hur gick det sen?... (2015).

Dessutom finns en stor mängd internt material från projekten, exempelvis dokumentation från tvärssektoriella workshopar och fältseminarier.

Mer information kan lämnas av Kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen i Kalmar län respektive Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Länsstyrelserna

För information om resultat och rapporter från de olika län som har medverkat i projekten, kontakta respektive länsstyrelsens kulturmiljöenhet eller motsvarande.

De flesta nya kunskapsunderlag som har tagits fram inom projekten är digitalt tillgängliga på länsstyrelsernas hemsidor. Totalt handlar det om mer än ett hundratal nya underlag med värdefull kunskap om kulturmiljöer vid vattendrag.

”Sju svåra år”? Så gick det!

Kulturmiljö och vattenförvaltning, två projekt i södra Sverige.

Elva länsstyrelser i två vattendistrikt i samverkan 2010-2016

Östergötland, Jönköping, Kalmar, Gotland, Blekinge, Skåne, Kronoberg, Halland,
Västra Götaland, Örebro, Värmland

Öppen slutkonferens 18 november 2016, Historiska museet Stockholm

Två paraplyprojekt, 11 län

- **VaKul** i Västerhavets vattendistrikt
- Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt

Samverkan mellan distrikten/projekten sedan 2010, sedan 2013 även en gemensam styrgrupp och gemensam arbetsgrupp. Vi samverkar även med andra vattendistrikt och länsstyrelser.

Innehåll

- Vad vi gjort *gemensamt*, alla län inom "paraplyprojektet". Om bakgrund och våra gemensamma aktiviteter, resultat och slutsatser.
- *I utställningarna* berättar de olika länen om resultat specifikt för det egna länet.

- Östergötlands län
- Kalmar län
- Gotlands län
- Blekinge län
- Skåne län
- Kronobergs län
- Jönköpings län
- Hallands län
- Västra Götalands län
- Värmlands län
- Örebro län

Bakgrund till våra projekt

Trädgårdar och parker

Vattnets drägningskraft och estetiska betydelse avspeglas bland annat i parker och trädgårdsanläggningar där vattnet blev en del av anläggningen, med dammar och vattenspeglar.

Boplatser och bebyggelse

Bebyggelse har i stor utsträckning lokaliserats till vatten. Allt ifrån förhistoriska boplatser till dagens attraktiva strandnära lägen.

Strategiska lägen

Borgar och befästningar byggdes vid strategiska lägen, ofta vid vatten. Det gällde också anläggningar för kult. Läget var viktigt för kontroll och för att visa makt.

Våta slättermarker

Madlingar, övernilningsängar och andra våta slättermarker gav trycket hö. Här byggdes också enkla lador för förvaring inför henstransport till byn.

Flottnig

Flottnig som transportsätt var vanligt även i södra Sverige, framför allt under tiden 1850-1920.

Vattenvägar – kommunikation och transporter

Före fungerande väg- och järnvägsnät hade kanaler och vattenvägar stor betydelse för stavl- nyttö- som för nöjes- transporter.

Sjöar och vattendrag

Kulturhistoria och kulturmiljöer

Broar och vadställen

För att ta sig över vattendragen byggdes broar ofta vid naturliga vadställen.

Fiske och fångst

Fisken har varit viktigt ifrån stenåldern och fram till dagens sportfiske.

Turism, rekreation och fritid

Under 1900-talet har fritiden ökat i betydelse. Rekreation, badhus, sommarojen och fritidshus byggdes gärna i anslutning till vatten.

Vattenkraft

Vatten som energikälla är av stor samhällshistorisk betydelse och tusentals vattenhjul har lämnat kraft till kvarnar, sågar och stampar.

Tvätt och byk

Att ta hand om smutsvätten var ett hårt arbete som föll på kvinnornas lott.

Föreställningar kring vatten

Det förekom förhistoriska offer i vattendrag, sjöar och mossar och det finns därför en rik för- av folktro knuten till vatten.

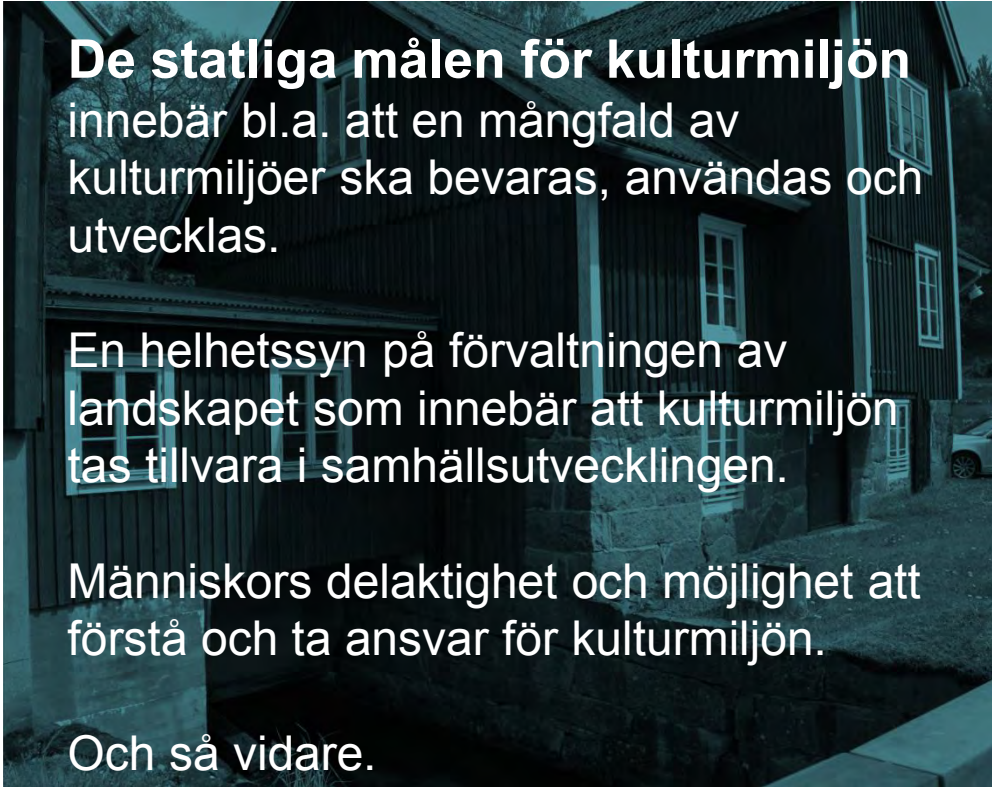
Mål för bättre vattenkvalitet, högre biologisk mångfald och bevarade kulturmiljövärden

Foto: Daniel Bergdahl

Mål för bättre vattenkvalitet, högre biologisk mångfald och bevarade kulturmiljövärden

De statliga målen för kulturmiljön innebär bl.a. att en mångfald av kulturmiljöer ska bevaras, användas och utvecklas.

En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen.

Människors delaktighet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.

Och så vidare.

Miljökvalitetsmålet **Levande sjöar och vattendrag**

innebär att "Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv

Målet med EU:s ramdirektiv för vatten är att alla vatten ska ha god status 2015.

Krock!

Mål- och intressekonflikter, de vanligaste

1. Dammar – vandringshinder och problem för konnektivitet

Kulturmiljöer: Dammar, kvarnar, industrimiljöer m.m.

2. Rensning, rätning, fördjupning – biologisk och hydromorfologisk återställning

Kulturmiljöer: Vattenkraft, flottning, dikningsföretag m.m.

Brukande ofta viktigt för bevarade och levande kulturmiljöer

Krockarna kräver kompromisser!

År 2010: Förutsättningar för kompromisser och tvärasektoriell samverkan vid vattendragen

1. Likvärdiga kunskapsunderlag
2. Likvärdiga möjligheter i form av tid och andra resurser
3. Tvärasektoriella syn- och arbetssätt

Kunskap om berörda kulturmiljöer = nästan noll!

Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram Åtgärd 20.

Länsstyrelsens tvärsektoriella uppdrag

2 § ”Länsstyrelsen ska verka för att **nationella mål får genomslag i länet** (...).

Länsstyrelsen ska utifrån **ett statligt helhetsperspektiv arbeta sektorsövergripande och inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.**”

Utdrag ur Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

Och så satte vi igång.

Våra projekt.

Vad har vi gjort? Resultat?

Fokus i projekten

Ta fram kunskapsunderlag och tvärasektoriella arbetssätt för att *effektivisera och kvalitetssäkra åtgärdsarbetet vid vattendragen.*

Samverkan en ledstjärna.

Många delprojekt under två paraplyprojekt

Samfinansiering tydliggör gemensamt ansvar

2010-2016 Cirka 30 miljoner

Samfinansieringsmodellen framhålls som ett goda exempel

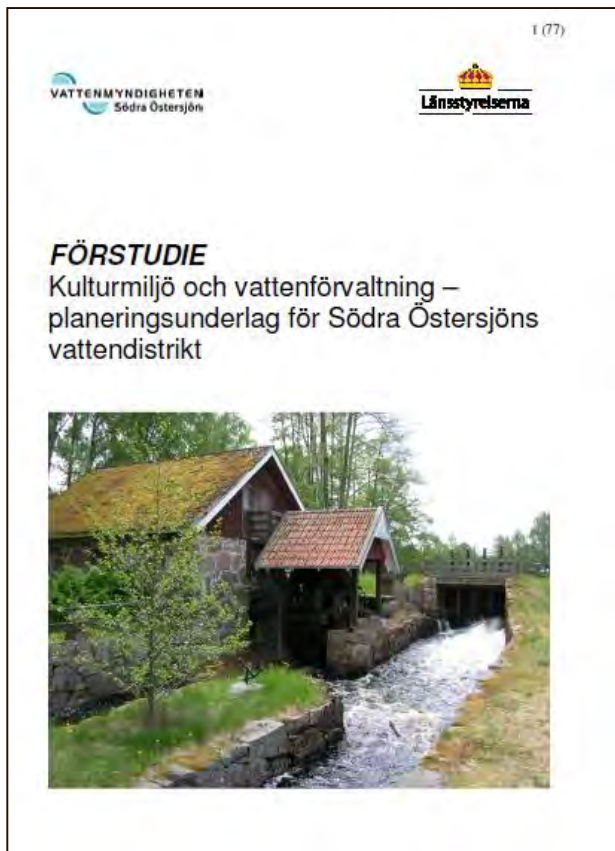

*Tack till våra
finansiärer!*

söVD: Delprojekt 1 Förstudie

Läs mer i Förstudierapporten!:

1) RAMVERK FÖR PROJEKTET:

- Beröringspunkterna kulturmiljö – vattenförvaltning
- Kunskapsläget i de olika länen (varierar stort)
- Länsgemensamma kunskapsbehov
- Definition av vattenanknutna kulturmiljöer
- Kulturhistoriska teman
- ”Ansvarsmiljöer”
- Hotade limniska kulturmiljöer (rödlista)

Med mera.

2) METOD FÖR HARO-ÖVERSIKTER

Framtagande av gemensam metod för att sammanställa befintlig kunskap om kulturmiljön m.m. per avrinningsområde/kustområde, i GIS och i enkla rapporter och kartor, delprojekt 2.

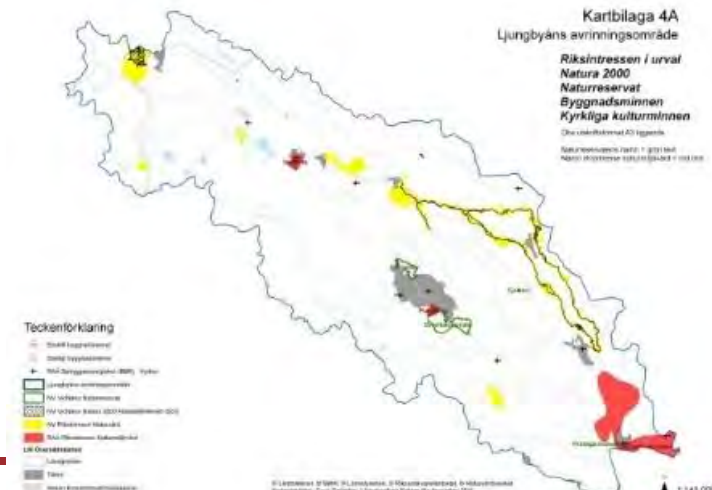
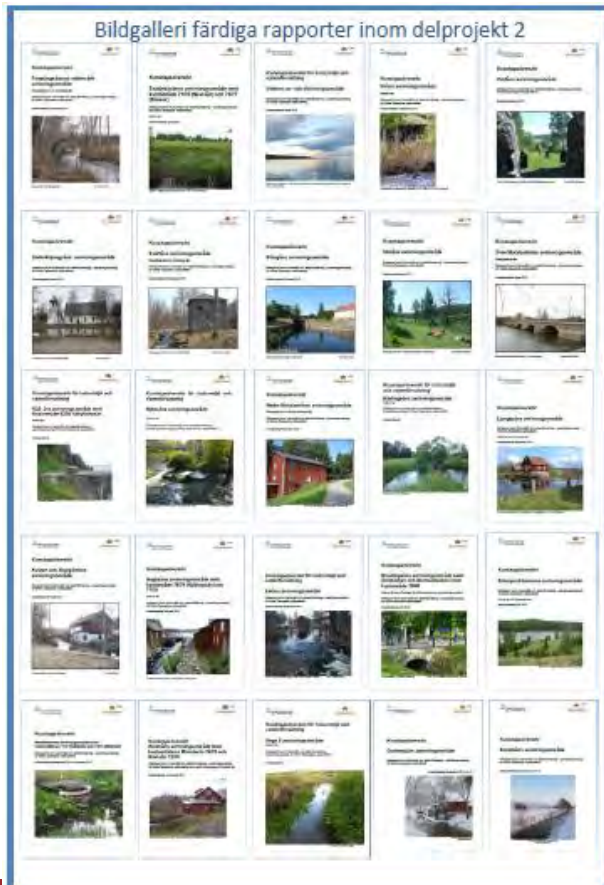
SÖVD: Delprojekt 2 Kunskapsöversikter

50 kunskapsöversikter på webben:

Alla län jobbade på samma sätt och enligt samma metod. 2011-2012.

Sammanställningar av befintlig kunskapsunderlag. per avrinningsområde, i GIS och i s.k. HARO-översikter.

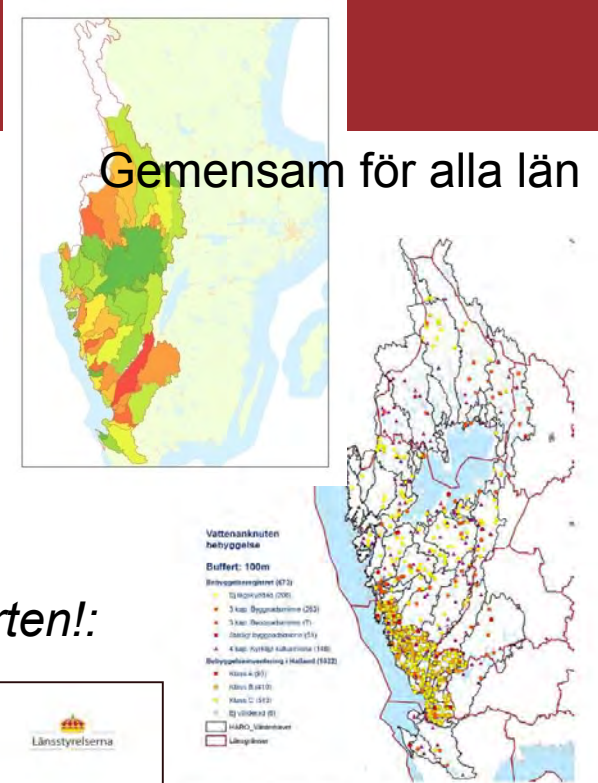
Gav översikt och underlag för fortsatt prioritering.

VHVD: Etapp 1

Resultat från VaKul etapp 1

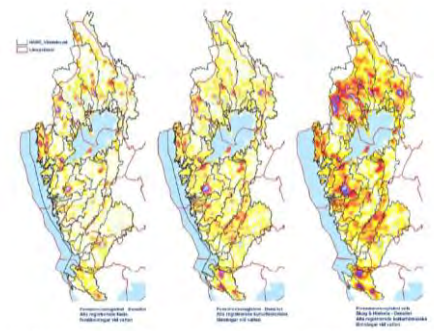
- ✓ Sammanställning av befintligt kunskapsmaterial i ett lättöverskådligt geografiskt format
- ✓ En bristanalys
- ✓ Ett fundament till GIS-verktyg
- ✓ En sektors- och gränsöverskridande arbetsgrupp
- ✓ En idé om hur vi kan gå vidare.

Läs mer i rapporten!:

Platser i bebyggelseregistret och registrerade byggnader i samband med bebyggelsen i Halland, belägna inom en zon 100m från strandlinjen på sjöar och vattendrag.

Figur 4. Densitet/pridningsmönster för lämningar som är belägna inom en zon 50m från strandlinjen på vattenförekomster (sjöar och vattendrag); (från vänster) alla fasta fornlämnningar, (i mitten) alla registrerade lämningar i FMK, slag och historia och de objekt som registrerats som ruiner eller grundrester i industrimuseiverstening i Halland.

Sveinbjörn Berthelsson, Foto: Fasta fornlämnningar vid vattenförekomster nära riksgränserna

Delprojekt 3 SÖVD och etapp 3 VHVD **Nya kunskapsunderlag för kulturmiljön**

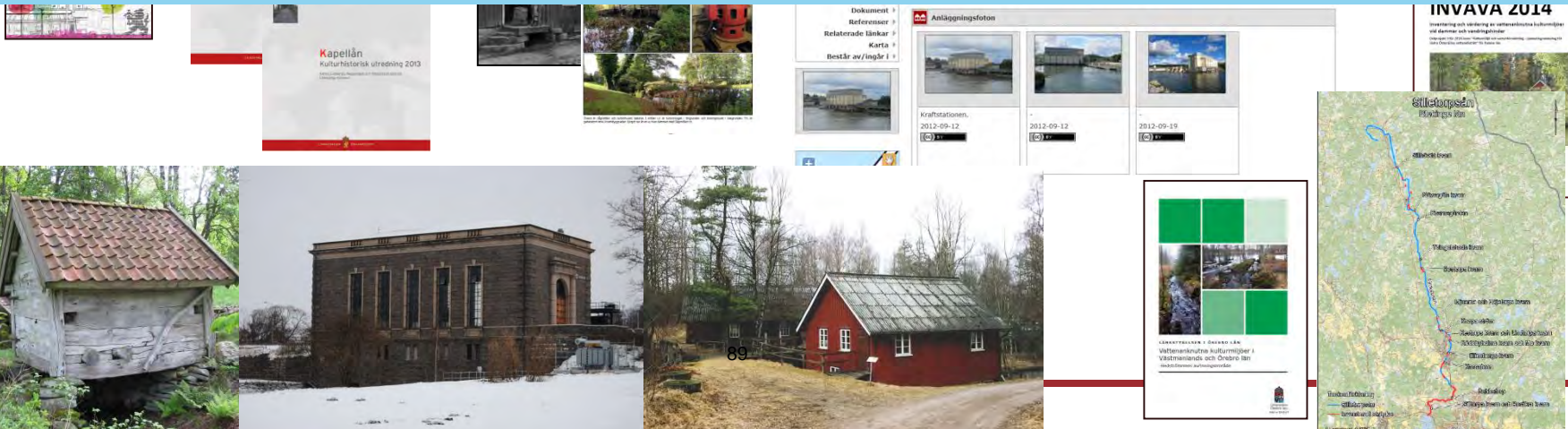
- Fältarbete. Arkiv. Arbetet riktas huvudsakligen till där vatten-/naturvården vill genomföra åtgärder
- Och där kulturmiljöunderlag saknas;
- Ofta dammar, vattenkraftverk, småskaliga industrimiljöer, flottningsmiljöer och liknande
- Kulturhistorisk värdering
- För att kunna kompromissa, var krävs ssk kulturmiljöhänsyn?

Kunskapsunderlag för kulturmiljövårderna

Mer om allt detta i länens utställningar! Passa på att ställ frågor till projektmedarbetarna!

Minst 1500 platser besökta! Många miljöer är kulturhistoriskt värdefulla

<i>Västra Götaland - Vattenkraftverk</i>	
Mycket högt kulturhistoriskt värde, varav 6 i byggnadminnesklass	18
Högt kulturhistoriskt värde	33
Kulturhistoriskt värde	36
Visst kulturhistoriskt värde	5
Totalt inventerade	92

<i>Kalmar Vattenkraftverk</i>	
Mycket högt kulturhistoriskt värde	8
Högt kulturhistoriskt värde	18
Måttligt kulturhistoriskt värde	12
Totalt	38

<i>Halland</i>	
	Antal miljöer/objekt
Mycket högt kulturhistoriskt värde	26
Högt kulturhistoriskt värde	54
Kulturhistoriskt värde	56
Totalt	136

Många miljöer är kulturhistoriskt värdefulla

<i>Blekinge, Skåne, Kronoberg - riktade inventeringar i fem vattendrag</i>	<i>Antal miljöer</i>
Mycket högt kh värde	6
Högt kh värde	20
Kh värde	41
Visst kh värde	38
Kh värde saknas	4
Totalt antal miljöer	109

<i>Kalmar län INVÄVA fyra vattendrag</i>	<i>Antal miljöer</i>
Mycket värdefull kulturmiljö	22
Värdefull kulturmiljö	37
Kulturmiljö	61
Totalt	120

<i>Jönköping KulturAqua inventeringar 2011-2016</i>	
	<i>Antal</i>
Kulturhistoriskt värdefull <i>miljö</i>	97
Kulturhistoriskt värdefull <i>lämning</i>	397
Lämning med måttligt kulturhistoriskt värde	97

Nyttan av underlagen

De hittills framtagna underlagen inom delprojekt 3 fungerar bra i relation till projektens syfte

- Möjliggör avvägningar mellan intressen
- Visar var/hur kulturmiljöhänsyn behöver tas
- Värdeklassning ger snabb och tydlig signal om var hänsyn behövs
- Handläggning effektiviseras
- Onödig tillämpning av försiktighetsprincipen

Underlagen är även viktiga i andra sammanhang!

Kontakter med fastighetsägare, hembygdsföreningar, vattenråd m.m.

I fältarbetet många kontakter med enskilda fastighetsägare och andra lokala aktörer.

Lokal kunskap = mycket värdefull
i arbetet!

Stort lokalt intresse för kulturmiljön.

TACK!

Samarbetet mellan länen

- Uppskattat, nödvändigt och resurseffektivt
- Personalsamverkan!!! Ex gemensam arkivarie
- Nätverk, stöd, inspiration, erfarenhetsutbyte, omvärldsbevakning, utåtriktat arbete
- Gav upphov till ett annat projekt, "Vårda vattendragens kulturarv" (2013-2015)
- Gemensamma aktiviteter - utbyte

"De gemensamma aktiviteterna värderas högt oavsett det handlar om föredrag via Lync eller fältseminarier. Varje gång vi träffas stärks nätverket ytterligare!"

Länsgemensamma fältseminarier

Länssamverkan och erfarenhets- och kunskapsutbyte bl.a. kring metoder inventering och kulturhistorisk värdering och om hur kulturmiljöhänsyn kan tas

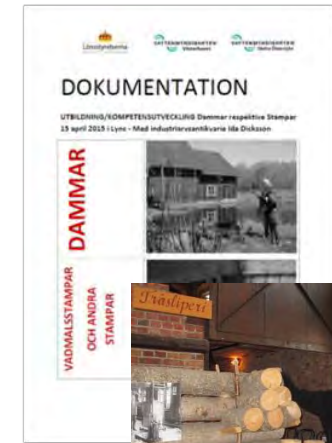
- Västmanland 2012
- Jönköping 2012
- Kalmar 2014
- Östergötland 2015
- Västra Götaland 2015
- Blekinge och Kronoberg 2016

”Oerhört värdefullt att träffas och diskutera frågor om kulturhistorisk värdering samt att titta på exempel i andra län. 2 investerade dagar i seminariet motsvarar många veckors arbete i kunskapsinhämtning.”

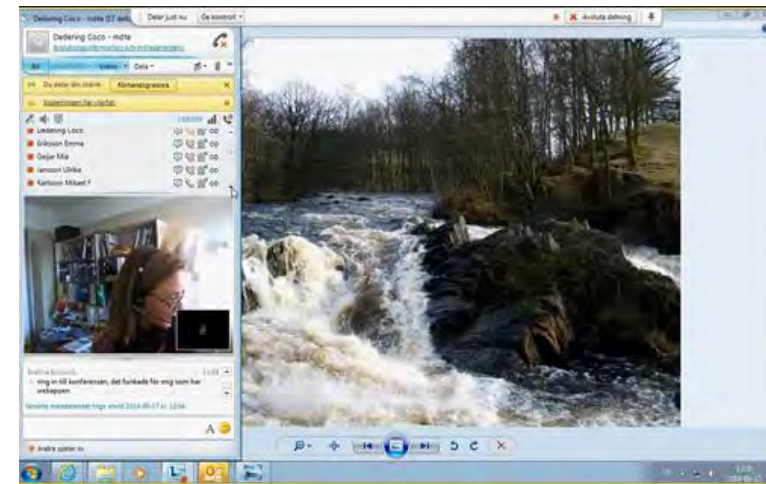

Länsgemensamma utbildningar

- Flottningslämningar 2012
- Fasta fisken m.m. 2013
- Vattenkraftverk 2014
- Dammar och stampar 2015
- Vattenkvarnar och vattensågar 2015
- Garverier, färgerier m.m.

Resurseffektivt, bra för synkning m.m. Vid s.k. Lync-utbildningar bjöd vi in ALLA 21 länsstyrelser i landet. Ssk värdefullt för dem som inventerar.

Förbättrade tvärsektoriella arbetssätt och samverkan

”Upp till det enskilda länet” – olikheter mellan länen.

Projektverksamheten har bidragit till en utvecklad tvärsektoriell samverkan.

”Nytt” var att kulturmiljövården och vattenförvaltningen började samarbeta tack vare projekten!

Men... det fanns stora brister i flera län, gemensamma insatser behövdes.

Insatser för bättre tvärsektoriell samverkan

- Två stora tvärsektoriella workshops för alla 11 länen 2014 och 2015.

Goda exempel redovisades.
Besluta och genomföra åtgärder för bättre samverkan på länsstyrelserna.

”Behövt. Behov av liknande workshop finns för ÅRLIG sammankomst. Konkret, nu gör vi samverkan. Mycket bra med konkreta målet att ta fram tre åtgärder per län.”

(citrat ur utvärdering Tvärsektoriell workshop 2014)

Länsstyrelserna VATTENMYNDIGHETEN Västerhavet VATTENMYNDIGHETEN Södra Östergötland

Till länsstyrelserna i Södra Östergötlands vattendistrikt och i Västerhavets vattendistrikt (m.fl.)

Inbjudan och program

Inom ramen för projekten "Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östergötlands vattendistrikt" och "VaKul" i Västerhavets vattendistrikt har vi hämtat något att bjuda in medverkande länsstyrelser till en inspirerande, tvärsektoriell och - framför allt - målinriktad workshop.

Bättre samverkan!

En workshop om tvärsektoriella syn-/arbetsätt vid åtgärder i och vid vattendrag

20 november 2014 på Rådmanen i Alvesta, kl. 10 - 17

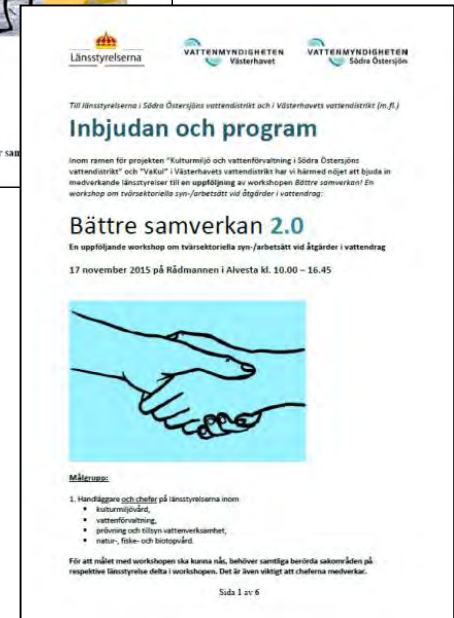

Målsgrupp:

1. Handläggare och chefer på länsstyrelserna inom

- kulturmiljövärd,
- vattenförvaltning,
- prövning och tillsyn vattenverksamhet,
- natur-, fiske- och biotopvärd.

För att målet med workshopen ska kunna nås, behöver sam på respektive länsstyrelse delta i workshopen.

Länsstyrelserna VATTENMYNDIGHETEN Västerhavet VATTENMYNDIGHETEN Södra Östergötland

Till länsstyrelserna i Södra Östergötlands vattendistrikt och i Västerhavets vattendistrikt (m.fl.)

Inbjudan och program

Inom ramen för projekten "Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östergötlands vattendistrikt" och "VaKul" i Västerhavets vattendistrikt har vi hämtat något att bjuda in medverkande länsstyrelser till en uppföljning av workshopen Bättre samverkan en workshop om tvärsektoriella syn-/arbetsätt vid åtgärder i vattendrag.

Bättre samverkan 2.0

En uppföljande workshop om tvärsektoriella syn-/arbetsätt vid åtgärder i vattendrag

17 november 2015 på Rådmanen i Alvesta kl. 10.00 - 16.45

Målsgrupp:

1. Handläggare och chefer på länsstyrelserna inom

- kulturmiljövärd,
- vattenförvaltning,
- prövning och tillsyn vattenverksamhet,
- natur-, fiske- och biotopvärd.

För att målet med workshopen ska kunna nås, behöver samtliga berörda saksamarbiden på respektive länsstyrelse delta i workshopen. Det är även viktigt att cheferna medverkar.

Sida 1 av 6

Exempel på länens åtgärder/resultat

- **FORMALISERA SAMVERKAN!**
 - **Samverkansrutin för när, var och hur samverkan.**
 - Tvärsektoriella arbetsgrupper av olika slag.
 - **Processkartläggningar.**
 - **Gemensam fältdag "Vattenresa" kulturmiljö, vatten, fiske, jurister och plan**
 - Vattendragsvandringar arr av Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen miljö- och vattenenhet och enheten för samhälle och kulturmiljö
 - **Kulturmiljöinkludering i biotopvårdsprojekteringar**
- Och så vidare.*

*Mer om detta i länens utställningar!
 Passa på att ställ frågor!*

Vattengrupp

- Kulturmiljövård
- Vattenvård
- Vid behov, jurist, fiske, natur...

Vattendragsvandringar

- Under 2014 hade vi 5 stycken
- Representanter från Skogsstyrelsen, Miljö- och vattenenheten och enheten för samhälle och kulturmiljö på LST

Exempel Emån
Förprojektering av åtgärdsförslag

Varje åtgärd har en antikvarisk bedömning

Figur 1. Biotopvård i Emån vid E-fälten, Skogsstyrelsen, Foto: T. Eriksson.
 Antikvarisk bedömning och åtgärdsförslag
 Före varje åtgärdsförslag har en antikvarisk bedömning gjorts för att säkerställa att åtgärden inte leder till förlust av kulturmiljöer.
 Kulturmiljöer som skyddas i Emån Emån - Kulturmiljöer skyddas genom att de klassas som kulturmiljöer i Emån. Skyddet är begränsat till de åtgärder som påverkar kulturmiljöerna.
 Figur 2. Exempel på åtgärdsförslag för åtgärdsförslag i Emån. Skogsstyrelsen, Foto: T. Eriksson.

Åtgärdsförslag	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag	Antikvarisk bedömning
Åtgärdsförslag 1	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag 2	Antikvarisk bedömning
Åtgärdsförslag 3	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag 4	Antikvarisk bedömning

An abstract painting with vibrant colors (red, orange, yellow, green, blue, purple) depicting stylized human figures in various poses, suggesting a group of people or a community. The background is a mix of warm tones like orange and yellow.

Vi har träffat och samtalat med
tusentals personer under
projektens gång!

Nätverk, många kontakter med olika aktörer även utanför länsstyrelserna

Paraplyprojektet

- Riksantikvarieämbetet
- Havs- och vattenmyndigheten
- Vattenråden
- Svensk vattenkraftförening
- ArbetsSam
- Arbetets museum
- SIM
- Kammarkollegiet
- SLU

Och så vidare!

Ute i länen även t.ex.,

- Fastighetsägare
- Hembygdsföreningar
- Kommuner
- Vattenråd

Och så vidare!

*Mer om detta i
länens
utställningar!*

Uppföljning och utvärdering

Läs mer!:

- Rapporter 2012 och 2015 (SÖVD)
- Rapporter 2015 till HaV och RAÄ (SÖVD och VHVD)
- I stort sett alla gemensamma aktiviteter har utvärderats; varit mycket uppskattade!
- Intervjuer 2012

Halvvägs in i projektet hände
något som delvis ändrar
förutsättningarna

Vattenverksamhetsutredningen – hur påverkas kulturmiljöer av förslagen?

Ex. Riksantikvarieämbetets debattartikel och yttrande

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet avstyrker utredningens förslag till ny- och omprövning för vattenverksamhet.

Utredningens förslag innebär mycket stora negativa konsekvenser för bevarandet av värdefulla kulturhistoriska vattenanläggningar. Kostnader för ansökan, tvingande åtgärder såsom fiskvägar, kommer att bli höga. Ägarna till de många små anläggningarna saknar medel för detta. Utredningens förslag bör ses över så att dessa negativa konsekvenser inte realiserats.

Utredningens förslag kan riskera att miljömålet Levande sjöar och vattendrag inte uppnås vad gäller bevarande av kulturmiljöer och kulturhistoriskt värdefulla anläggningar.

Ny lag-förordande för kulturmiljöer vid vatten | SvD Side 1 av 2

SvD OPINION

Ny lag förordande för kulturmiljöer vid vatten

Tusentals vandringshinder för fisken i våra vattendrag ska tas bort för att uppfylla EU:s direktiv för vatten. Avsikterna är goda men riskerar att värdefulla kulturmiljöer vid vatten utradas. I strävan att förbättra vattenkvaliteten är våra kulturmiljöer vid vatten lågt prioriterade, skriver riksantikvarie Lars Amréus.

26 januari 2014 kl 03:46. Uppdaterad: 7 februari 2014 kl 14:02

BRÄNNPUNKT | KULTURARV

Historiska miljöer som förloras i samband med vattenverksamhet. Lars Amréus

Människans bosättningar och verksamheter har starkt band till vatten och vattendrag. En stor del av vårt industriella kulturarv från medeltiden och framåt, är knutet till rinnande vatten och vattenkraft. Här finns lämningar och anläggningar som fortfarande fungerar, som kvarnar, sägar, hamnar och hyttor, trösklagar, flottningsanläggningar, damm- och översläningstingar.

I synnerhet under 1900-talets storskaliga utbyggnad av vattenkraft för elproduktion, skapades vandringshinder för fisk. Med EU:s rändirektiv för vatten och vattenmiljöernas åtgärdsprogram ska många vandringshinder åtgärdas med bland annat minitrapponing och fiskvägar. Många andra vattenförhållande åtgärder ska också genomföras, till exempel tas no flottningssläminingar bort för att få tillbaka turbulenta flöden. Stora delar av kulturarvet vid vatten kommer därmed mer eller mindre utradas.

De åtgärder som planeras att genomföras i vattendragen behövs för att öka vattens flöde och anpassas till kulturmiljövärden. De bör också vägas mot den ekologiska nyttan som åtgärderna kan ha.

Vattenverksamhetsutredningen (SOU 2013:59) har kommit med ett delbeträffande för att underlätta och påskynda åtgärder i vattendragen för att förbättra vattenkvaliteten. De som har verksamhet vid vattendrag ska, enligt utredningen, ansöka om nytt tillstånd för sina anläggningar. Det gäller också de anläggningar som nyttjas med stöd av utredningens hävd. Visserligen ska kulturmiljövärden beaktas enligt miljöbalken, men möjligheterna att tillgodose dessa värden kan bli

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/ny-lag-fordande-for-kulturmiljoer-vid-vatten... 2015-04-22

Men nu 2016 vi är redan där...?

- Med rådande tillämpning av miljöbalken krävs moderna tillstånd.
- Länsstyrelsen uppdrag att bedriva tillsyn vattenverksamhet.
- Föreläggs man söka tillstånd, och inte söker, föreläggande om utrivning.

Bevarandet av kulturmiljön avgörs då inte genom avvägningar mellan olika intressen, utan handlar mer om huruvida enskilda personer kan/har råd gå in i juridiska processer och genomföra åtgärder som krävs för tillstånd.

Om går in i tillståndsprocess: i vilken utsträckning tar Mark- och miljödomstolen hänsyn till verksamhetens betydelse för bevarande av kulturmiljön?

Inblick

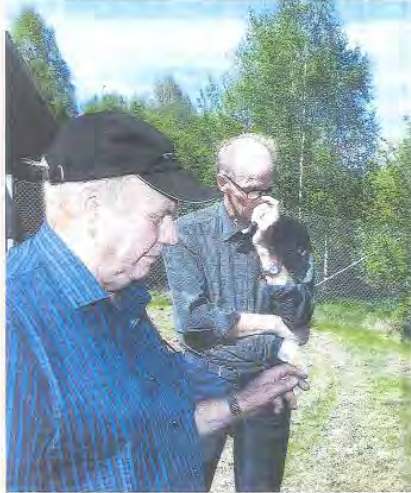
KONVERSION

Vattenkraft vilket förnybar energi

Vattenkraften spelar en viktig roll i Sveriges skogs- och energipolitik. Det finns många politiska beslut som rör vattenkraften. Samtidigt pågår politiska beslut om en utvärdering av vattenkraftens roll i energisystemet och om vilka typer av vattenkraft som är tillåtna i framtiden. Enligt EU-lagstiftning ska vattenkraften vara tillåtna i hela landet, men det finns vissa begränsningar. Vattenkraften ska vara tillåtna i hela landet, men det finns vissa begränsningar. Vattenkraften ska vara tillåtna i hela landet, men det finns vissa begränsningar.

VATTENKRAFT DEL 2: EN BRANSCH UNDER PRESS

Bakom många vattenkraftsanläggningar i länet finns entusiaster och ideella krafter. Lönsamheten är inte stor. Men produktionen av el kan ändå vara värdefull i en liten bygd.

Mjölnings Berbero är vacker. Synbar försöks med rutsbana vid 151,7, besöker Johan Allareds och Lars Lundström.

Små kraftverksägare får det allt svårare

Bakom Barbro Kraftverk i Skaraborg finns ett gäng entreprenörer. De lilla vattenkraftverken som de äger finns över hela Sverige. Vattenkraftverket i Barbro tillkom 1917. Kraftverket ägs av Barbro Kraftverk AB. Barbro Kraftverk AB är ett företag som ägs av Barbro Kraftverk AB. Barbro Kraftverk AB är ett företag som ägs av Barbro Kraftverk AB.

Skarb

Skaraborgsbygden – din fredagstidning

16 Västsvenska - Västerbygden

Småskalig vattenkraft

Majoritet för enklare processer

Tillståndsprövning måste anpassas till småskalig verksamhet

AV GÖRAN ÅHRÉN
Det måste bli enklare tillståndsprövning. Det konstaterar en majoritet i riksdagen som i

Riksdagen gick alltså på allianspartiernas förslag, och godkände regeringens förslag att ta fram ett förslag till lag om tillståndsprövning av småskaliga vattenkraftverken. Detta innebär samhälleligt enligt tillståndsprövning av småskaliga vattenkraftverken. Detta innebär samhälleligt enligt tillståndsprövning av småskaliga vattenkraftverken.

Prästen Åke kom ut som Ann-Christine

Mindre dioxin i fisk fångad i Vättorn

Svår sommar för Skaras vårdcentraler

Katarina forskar med flugor

Sebastien förstärker Team Hansen

Fibrer förvar

Kulturmiljöer hotas i Tiveden

VI HJÄLPER DIG ATT FÖRVERKLIGA DIN DRÖM

Olika krav på kraftverken i ån

Facket reagerar mot orättvisa ungdomslöner

Förbättra och från 10-12 timmarna till 15 timmarna i månaden. Detta innebär att ungdomslöner ska vara högre än tidigare. Detta innebär att ungdomslöner ska vara högre än tidigare.

Kulturmiljöer hotas i Tiveden

Kulturmiljöer hotas i Tiveden. Detta innebär att kulturmiljöer ska vara skyddade. Detta innebär att kulturmiljöer ska vara skyddade.

Majoritet för enklare processer

Tillståndsprövning måste anpassas till småskalig verksamhet

Riksdagen gick alltså på allianspartiernas förslag, och godkände regeringens förslag att ta fram ett förslag till lag om tillståndsprövning av småskaliga vattenkraftverken. Detta innebär samhälleligt enligt tillståndsprövning av småskaliga vattenkraftverken.

Det blir inte lätt att hitta vattenkraftverken i Vramsån. Bilderna är tagna av Göran Åhrén.

NYHETEN / A6

Vramsån

Vramsån är ett av de mest spektakulära vattendragen i Västergötland. Detta innebär att Vramsån ska vara skyddad. Detta innebär att Vramsån ska vara skyddad.

En grupp vandringsklubbar längs Vramsån på onsdagen.

Länsstyrelsen överklagar domen

Svea hovrätt avgör ödet för Allareds

AV GÖRAN ÅHRÉN
Allareds Möllas öde avgörs nu av Svea hovrätt. Länsstyrelsen i Halland har överklagat miljödomstolens beslut att upphäva föreläggandet att söka tillstånd, menar myndigheten, och måste därför söka.

VI HJÄLPER DIG ATT FÖRVERKLIGA DIN DRÖM

... (text about business assistance) ...

HI KONSOLETT

106

VI HJÄLPER DIG ATT FÖRVERKLIGA DIN DRÖM

... (text about business assistance) ...

Olika krav på kraftverken i ån

Framtiden för kraftverken i Vramsån är fortfarande en öppen fråga. Detta innebär att Vramsån ska vara skyddad. Detta innebär att Vramsån ska vara skyddad.

... (text about water power and environmental concerns) ...

”Värnar vi om ett miljömålssystem i grunden så värnar det också om att vi ska ta särskild hänsyn till de olika intressena som ligger i detta”

Debatt i riksdagen 2015-10-22

Interpellation 2015/16:57 **På vilket sätt tas hänsyn till kulturmiljövärden i de åtgärder som planeras med anledning av genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten?** / Den småskaliga vattenkraftens betydelse för kulturmiljöer. (Richard Nordin, C)

Miljöminister Åsa Romsson svarar (frågan ställdes till kulturministern men besvarades av miljöministern)

Nationell konferens Industrisamhällets kulturarv – Vattenverksamheter Hösten 2015 Kristianstad

arr Svenska industriminnesföreningen, ArbetsSam,
Länsmuseet Kristianstad, (Länsstyrelsen Skåne)

Analysera samverkansmöjligheter och
intressekonflikter i mötet mellan kulturmiljövård
och naturmiljöintressen. Vägar till konstruktiva
lösningar.

Besök i Vramsån, fastighetsägare och
pågående ärenden tillstånd vattenverksamhet.

er ▾ [Google](#) [websitce-galleri](#) ▾

[Startsida](#) | [Djur & natur](#) | [Miljö & klimat](#) | [Lantbruk & landsbygd](#) | [Näringsliv & föreningar](#) | [Människa & samhälle](#) | [Samhällsplanering & kulturmiljö](#) | **Om Länsstyrelsen**

[Startsida](#) > [Om Länsstyrelsen](#) > [Landshövding och länsledning](#) > [Strategiska samtal](#) > Olika perspektiv på vatten och kulturmiljö

[Skriv ut](#) [Dela informationen](#)

Diarium
 EU och internationellt
 Författningar
 Jobba hos oss
 Karttjänster
 Kontakta oss
 Kungörelser och delgivningar
 Landshövding och länsledning
 Strategiska samtal

2016

- Unga för Landsbygden
- Regional skogsstrategi
- Vilka är vinsterna med förprovning?
- Referensgruppsmöte Projekt Åsnens nationalpark
- Ungskogen efter Gudrun - foder och vilt i balans
- Olika perspektiv på vatten och kulturmiljö
- På tvären för dem vi är till för
- Om skötsel av hävdberoende marker i skyddad natur

2015

2014

2013

2012

2011

2010

Olika perspektiv på vatten och kulturmiljö

Onsdagen den 1 juni genomfördes ett strategiskt samtal med rubriken "Olika perspektiv på vatten & kulturmiljö." Ett drygt 70-tal personer, 20 kvinnor och 51 män, hade hörsammat inbjudan och fick under seneftermiddagen information och inspiration från Länsstyrelsen, Riksantikvarieämbete, Havs- och vattenmyndigheten samt från olika representanter för ägarna av småskalig vattenverksamhet i länet. Under samtalet skapades också utrymme för dialog kring sakfrågor och diskussionerna var många.

Som rättsgarant och samhällsbyggare är en av Länsstyrelsens viktigaste uppgifter att göra avvägningar där målkonflikter uppstår. I dialogen med de vi är till för blir vår roll som kunskapsförmedlare både tydlig och viktig. Vi arbetar ständigt med att utveckla länet och en viktig parameter i detta arbete är de strategiska samtalen.

Inom det aktuella området vattendirektivet, småskalig vattenverksamhet och bevarande av kulturmiljöer finns det många potentiella konfliktytor och en del låsta lägen. Landshövding Kristina Alsér avrundade dock samtalet med förhoppningen att det strategiska samtalet öppnat upp för en ny typ av dialog som kommer att kräva att Länsstyrelsen internt samordnar sig bättre och undviker stuprör och tunnelseende för att underlätta för markägare. Kristina Alsér bjöd också in till ett utförligt möte där informationen ska nå från Länsstyrelsen

Intresset för samtalet om vatten och kulturmiljö var stort.

Strategiskt samtal om
hantering av målkonflikter på
Residenset Länsstyrelsen
Kronobergs län
juni 2016

Många fastighetsägare

Åter till våra projekt.

Sju år senare...

Sammanfattningsvis

Sammanfattningsvis: Var står vi nu? Vad har vi uppnått?

- Utvecklad samverkan, samordning och samarbeten över läns-, vatten- och distriktsgränser, och mellan sektorer = ett framgångskoncept.
- Resurseffektivisering
- Värdefull dialog med många parter i omvärlden.

Forts.

- Frågor rörande kulturmiljö och vattenförvaltning har fått ökad uppmärksamhet.
- Mycket bättre förutsättningar att nå målen tack vare nya underlag och förbättrat tvärasektoriellt arbetssätt;
men
 - ✓ den juridiska-ekonomiska frågan måste få en lösning. Det behöver skapas förutsättningar för att kunna bevara och bruka kulturmiljöer.
 - ✓ arbete med underlag kvarstår och i några län behövs bättre intern samverkan.

Slutrapport för paraplyprojekten kommer i april 2017. Flera län kommer fortsätta arbete med kulturmiljö-underlagen 2017.

Tack för oss! Nu är det dags att besöka utställningarna och prata med våra medarbetare och med varandra.

Lunch serveras kl. 12.15. Återsamling här i Hörsalen 13.15

Kontaktuppgifter

Coco Dederling, projektledare "Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt"

Länsstyrelsen Kalmar

Coco.dederling@lansstyrelsen.se

Telefon 010-223 85 22

[www.vattenmyndigheterna.se/SödraÖstersjön/Projekt/Kulturmiljö och vattenförvaltning](http://www.vattenmyndigheterna.se/SödraÖstersjön/Projekt/Kulturmiljö_och_vattenförvaltning)

Ann-Katrin Larsson, projektledare "VaKul" i Västerhavets vattendistrikt

Länsstyrelsen Västra Götaland

Ann-katrin.larsson@lansstyrelsen.se

Telefon 010-224 51 06

Vägen framåt? Slutsatser och frågeställningar från projekten

13.15 – 13.25

Vägen framåt?

Slutsatser – För att klara målen behövs

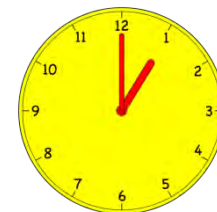
Samverkan och tvärasektoriella arbetssätt på alla nivåer, från departement, ner till det lokalsamhället.

Samråd och tidig dialog med Kulturmiljövården.

Kompromissvilja.

Arbetet med kunskapsunderlag behöver slutföras och resurser även till kulturmiljön.

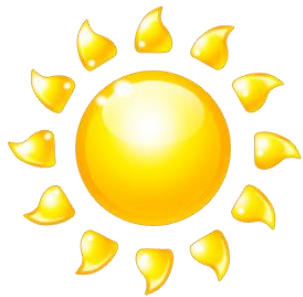
Vägen framåt?

Slutsatser – forts...

Småskalig vattenverksamhet – tillstånd – ekonomi (kulturmiljöer). En lösning behövs.

Ta tillvara det lokala engagemanget för miljön, stötta, stödja och ge förutsättningar för enskilda att bruka, vårda, bevara osv.

Samverkan vid vattendragen

- Inget "fritt valt arbete", ett måste!
- Ger mer gehör för åtgärdsarbetet ute i bygderna.

Vägen framåt?

Förslag i RAÄ:s rapport juni 2016

1. **Nationell vägledning** till Ist (HaV, NV, RAÄ)
2. **Kunskapsunderlag** för kulturmiljöer behöver fortsätta, klargöra förutsättningar för samfinansiering.
3. Utreda utveckling av befintliga **finansiella stödformer eller** inrätta/finansiera **statlig fond** till ideella organisationer och enskilda som bedriver vattenverksamheter i prioriterade kulturmiljöer.
4. Ist utveckla gemensam förståelse **kulturmiljö i miljöbalksprövningar** och hitta sätt att förena vattenvård med andra miljöaspekter däribland kulturmiljöer.
5. Utreda problem och **följder som krav på tillstånd för äldre vattenverksamhet får**. Undersöka möjligheter se över tillämpningen av bestämmelserna om kraftigt modifierade vatten för vattendrag med värdefulla kulturmiljöer.

Frågeställningar från projekten till eftermiddagens diskussioner Vägen framåt!?

Hur ska samhället klara målen om bättre vattenkvalitet, en rikare biologisk mångfald och bevarade och levande kulturmiljöer vid vattendragen?

- Hur kan olika aktörer *tillsammans* arbeta för att nå ökad biologisk mångfald, bättre vattenkvalitet och samtidigt bevarade kulturmiljöer? (tidig dialog, kompromissvilja, förståelse...)
- Hur kan vi förbättra det tvärsektoriella arbetet *på olika nivåer* från det nationella, till det lokala så att *alla* intressen tas tillvara? (ojämn resurstilldelning m.m.)
- Hur kan ekonomiska och juridiska verktyg m.m. förbättras så att kulturmiljöer fortsatt kan brukas och bevaras? (Statlig fond?, Förenklad lagstiftning? Tolkningsföreträde? Osv)
- Hur får vi fortsatt finansiering till kunskapsunderlagen? Samfinansiering behövs!

Arbetslivsmuseer och vattenverksamhet

Industrisamhällets kulturarv

- 2 000 vattenkraftverk
- 11 000 dammar

Arbetslivsmuseer

200 ideella arbetslivsmuseer:
kvarnar, stampar och sågar

Gemensamt är:

- De drivs av ideella krafter
- Lång historia av vattenreglering på dessa platser
- Museerna har en *liten* ekonomi

Prisbelönta och välbesökta

- Ebbamåla bruk
- Hillefors grynkvärn
- Hamra vadmalstamp
- Nya Lapphyttan
- Olofsfors bruksmuseum
- M.fl.

Ebbamåla bruk

Hillefors grynkvavn

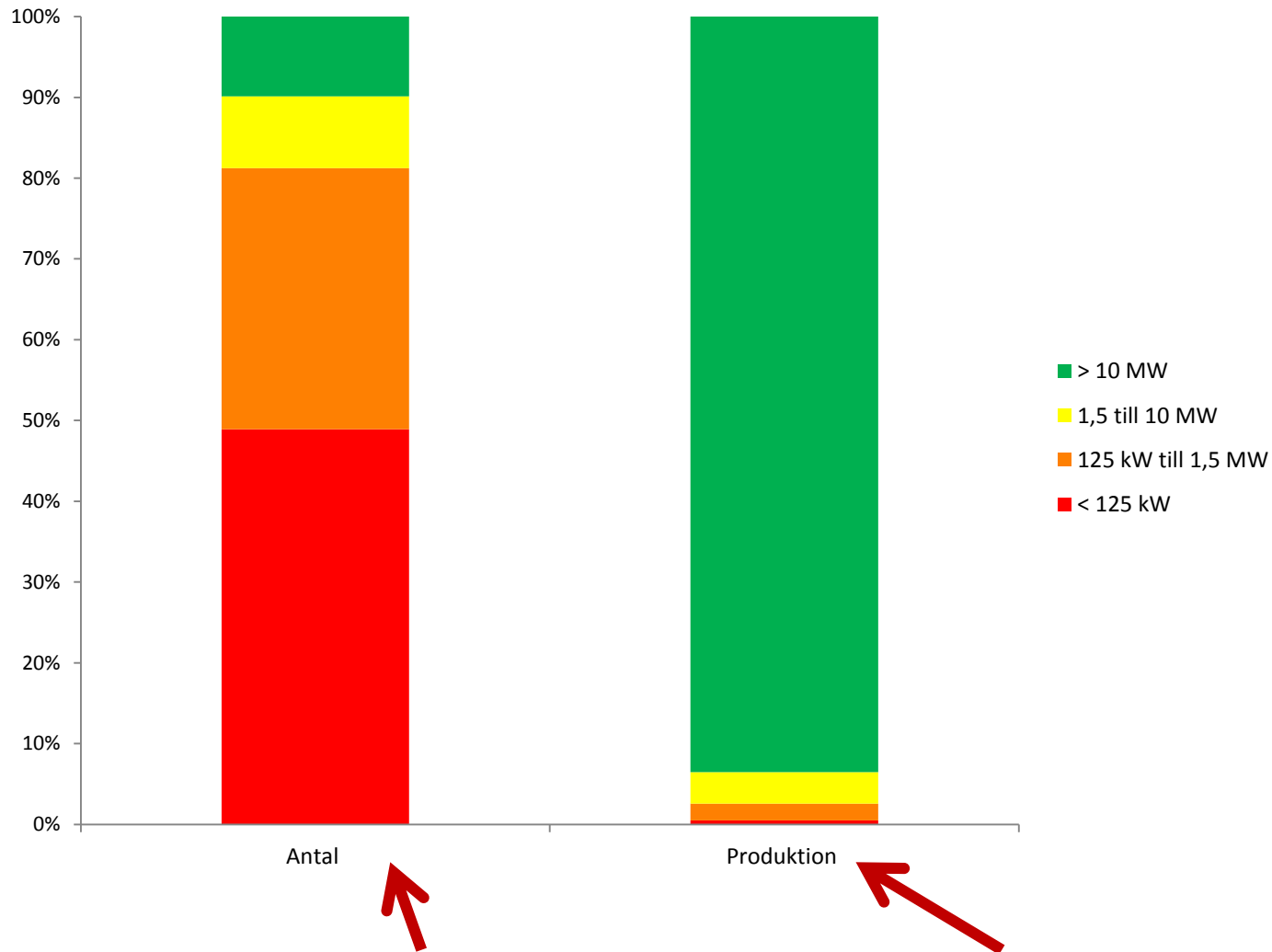

1 500 Arbetlivsmuseer i Sverige

Först...

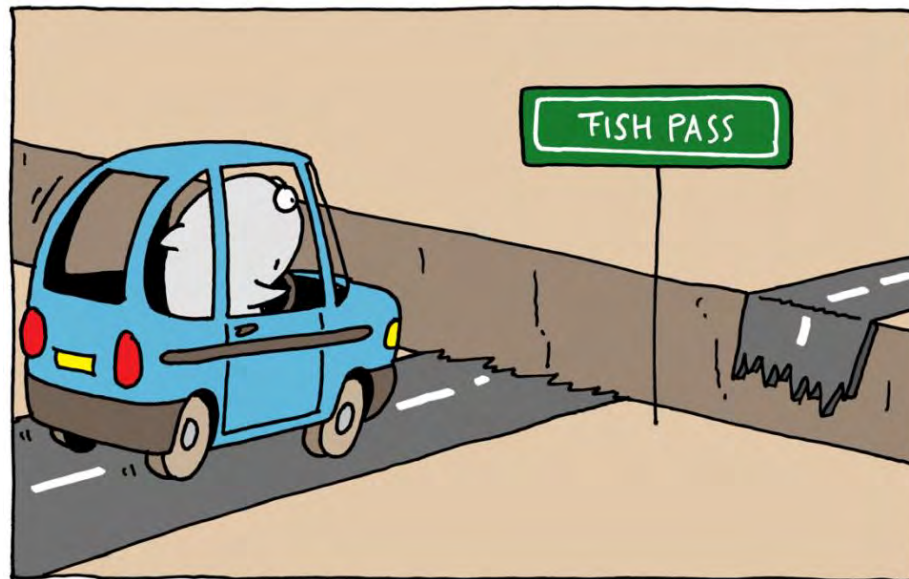
Antal kraftverkkontra produktion

De småskaliga under 125 kW effekt står för **49 %** av antalet kraftverk men endast **0,5 %** av produktionen ¹²⁸

Vägen framåt

- Fiskvägar är kompromiss som bara ska användas i dammar/kraftverk som är särskilt viktiga ur samhällsperspektiv. Storskaliga kraftverk av betydelse för elsystemet (effekt och reglerförmåga) & småskaliga med högakulturmiljövärden
- 7 kraftverk i rad, 70 % effektivitet:
Av 2000 fiskar kommer 165 förbi det sista vandringshindret

Vägen framåt

- RVD bygger på EU-fördraget, vilket både EU-kommissionen och EU-domstolen menar rättsligt står över både svensk grundlag och regeringsform.
- För att rättsligt hantera kulturmiljövärden i förhållande till RVD måste Sverige kunna hänvisa till skyddsparagrafer i relevant lagstiftning.
- Om sådant skydd finns måste finansiering lösas. Statligt stöd till skyddsåtgärder inte möjligt med hänvisning till konkurrenslagstiftning och statsstödsregler om fortsatt kommersiell produktion. Produktionen för liten för att kunna betala själv.

Vägen framåt

- Lösning?
RAÄ byggnadsminnesförklarar, tar över driften med motiveringen att driften endast är av kulturmiljöskäl. Produktionsvinsten används uteslutande till kulturmiljövård.
- Kvarstående frågor:
Är detta intressant för privata ägare av kulturmiljöminnen?
Hur komma runt 11 kap. 6 § MB om samhällsekonomisk tillåtlighet?
Hur ställer sig RAÄ till detta?

Sportfiskarna och restaurering av vattendrag i kulturmiljö

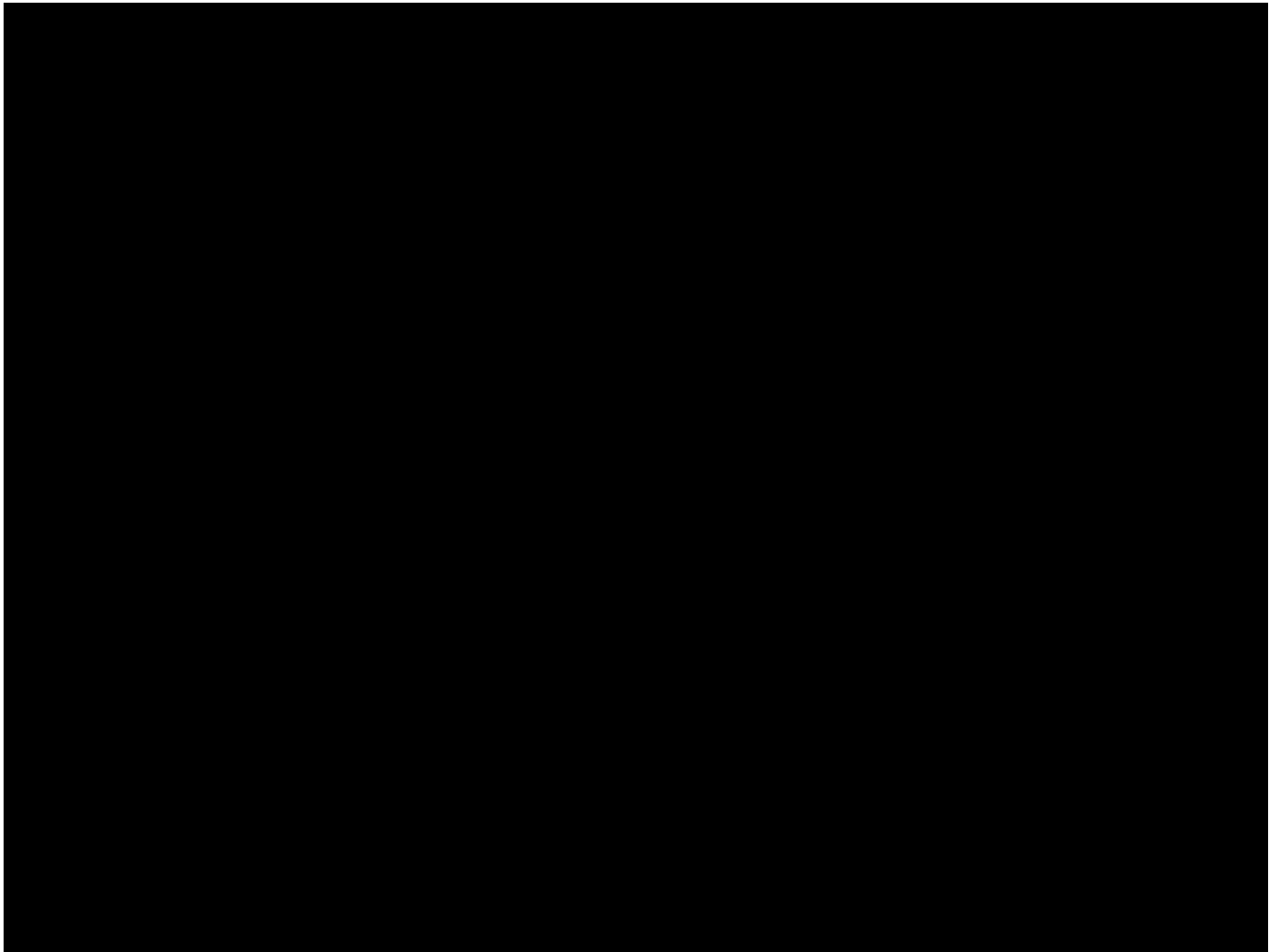
Vitsån, Stockholm

Exempel på åtgärder

- Fiskvägar/faunapassager
- Utrivning av dammar
- Biotopvård, t ex stenuläggning
- Restaurering av våtmarker (gäddfabriker)

Ramp för flodnejonöga, Lummelundaån

Kvarn och kvarndamm i Anerån, byggnadsminne

Sportfiskarnas erfarenheter

- Kontakta kulturmiljöintressena tidigt i processen
- Gemensamt besök vid vattnet
- Kompromissvilja från båda sidor, lösningsinriktade
- Möjlighet för att i ansökan söka pengar till kulturmiljökonsult
- Önskas: tydliga riktlinjer om vilka kulturmiljöer som är prioriterade och hur de ska hanteras inom vattenförvaltningen

Positiva effekter för kulturmiljön

- Fler kulturvärden blir kända
- Chans att göra kulturmiljöerna levande för allmänheten, i samspel med naturen (t ex genom skyltar)
- Ursprungliga kulturminnesmärken kan lyftas fram då t ex påbyggda betongfundament rivs ut

Dagens naturvård – morgondagens kultur

- Restaureringsåtgärder en nutida kulturyttring
- I början på 2000-talet fick vi svart på vitt att vi måste ta hand om våra vattenmiljöer!
- Mer än 95 % av Sveriges dammar saknar fiskväg (Naturvårdsverket)
- 69 % av vattenförekomsterna i vattendrag når inte god ekologisk status (Naturvårdsverket)

Kulturmiljö och vattenförvaltning, vägen framåt ur
vårt perspektiv

Svensk Vattenkraftförening

1 kap. MB: mål och tillämpningsområde

1 §: Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken skall bl.a. tillämpas så att:

- värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
- den biologiska mångfalden bevaras,
- mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas...

Situationen idag

- Årlig genomsnittsprod. 5 TWh av ca 165 totalt
- Relevant produktion/effekt t.ex. avseende effekttoppar i S. Sverige
- Majoriteten är värdefulla kulturmiljöer där ett aktivt brukande är nyckeln för bevarande
- Nationella och internationella åtaganden kräver miljöförbättringar
- Fysisk påverkan (till stor del vattenkraft) betraktas som en stark påverkanskälla
- Trycket på miljöanpassning ökar generellt
- Historiska anläggningars existensrätt ifrågasätts – förelägganden från myndigheter
- Tillståndsprocessen kostsam och oförutsägbar – betydande risker för ägaren
- BMT krävs, oavsett underlag och faktisk nytta
- Miljöåtgärder lokaliseras baserat på rättslig status – inte på åtgärders nytta
- Motiv främst genomförande av EU:s ramvattendirektiv

Vägen framåt

SVAF positiv till miljöförbättrande åtgärder men under rätt förutsättningar:

- Tydlig prioritering på nationell nivå
- Bredare tillämpning av KMV-vatten. Vi kan inte göra allt överallt!
- Bredare perspektiv – biologisk mångfald, kulturmiljö, landsbygdsutveckling, översvämningsrisker...
- Finansiering: fondförslag god väg, men tydlig prioritering kommer vara nödvändig trots denna.
- Fokuserad och förenklad tillståndsprocess. Dagens förhållanden belastar både ägare, myndigheter och domstolar alltför kraftigt och framförallt – tar för lång tid...

Konkreta förändringar i tillståndsprocessen:

- Behandla villkor, ej hela verksamhetens existens, och utgå från befintliga förhållanden (ej hypotetiskt naturtillstånd)
- Mindre fokus på samhällsekonomisk tillåtlighet och rådighet – mer fokus på relevanta villkor.
- Begreppet *betydande miljöpåverkan* bör differentieras.
- Ta bättre hänsyn till lokala förutsättningar och behov än nationella vägledningar gör.
- Tillståndsprocessen bör differentieras

Exempel

Tack!

Kulturmiljö och småskalig vattenkraft

Jan Olof Sundby 2016-11-18

Kulturmiljö

LRFs medlemmar skapare, bevarare och utvecklare av kulturlandskapet.

Beroende av ett levande landskap med möjlighet till utveckling.

Saknar resurser att ta "allmänt" ansvar för kulturmiljön i stort.

Småskalig vattenkraften - problemområden

- Äldre rättigheter återupprättas
- Rimlig, relevant och effektiv prövning
- Rimlig bördefördelning

Äldre rättigheter återupprättas

Verksamheter grundade på urminnes hävd och privilegiebrev måste återfå sin tidigare ställning.

Förbiseende utan politisk avsikt och vilja 1998.

Även så idag att döma av riskdagens tillkännagivande 2016 och kontakter med ledamöter.

Lagstiftarens misstag möjliggjort tolkning att äldre rättigheters verkan upphört.

Innebär godtyckligt omfattande rättsförluster och i vissa fall personliga tragedier.

Modern prövning

Rimlig bördefördelning

Dagens prövningssystem utgår från prövning av storskaliga projekt.

Behöver anpassas till att avse miljörelevant prövning:
enklare samråd/MKB, begränsade åtgärder och villkor.

Rimlig bördefördelning.

- mycket gamla verksamheter,
- inget akut hot hälsa/miljö,
- samhällets uppmuntran och stöd,
- mångårig nytta samhälle och bygd.

Delvis förändrad syn skälet till nya krav.

Kulturmiljöer hotas

Prövning av äldre verksamhet kan medföra att tillstånd inte ges: utrivning.

Även om tillstånd ges: små verksamheter saknar andra resurser än sina egna.

Om den egna verksamheten inte kan bära krav eller kraven upplevs alltför betungande är alternativet utrivning.

Villkorlös rätt till utrivning.

Kulturmiljö som försvinner är ingen förmån som är tillförsäkrad i tillståndsdom = kulturmiljön ingen rätt till anspråk på åtgärder (eller ersättning).

Lösning: Win-Win

När Kulturmiljö motiverar mer eller mindre bevarade vattenförhållanden;

Medfinansiera eventuella miljöåtgärder för nya villkor, tex anläggning och drift av faunapassage.

- Kulturmiljön bevaras.
- Förnyelsebar, klimateffektiv och ren energiproduktion säkras.

Tidigt engagemang: verksamhetsutövaren små resurser.

Biologisk återställning och socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

Länsstyrelsernas konferens
Kulturmiljö och vattenförvaltning i södra Sverige

Micke Lehorst
kulturmiljöstrateg,
SHF:s kansli

Sveriges Hembygdsförbund

- Sveriges största miljöskyddsorganisation
- 440000 medlemskap,
- 2000 hembygdsföreningar,
- 26 länsförbund,
- SHF kansli i Stockholm

- Natur- och kulturarv och gemenskap! Sociala värden
- 100 år i år – grundat i en tid av mycket stor samhällsförändring
- Över hela landet, i de flesta miljöer

Grundfrågan för konferensen

- Hur ska samhället klara målen om bättre vattenkvalitet, en rikare biologisk mångfald och bevarade och levande kulturmiljöer vid vattendragen?

Strategiska ingångsvärden för socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

- Målen för kulturmiljöarbetet
- Kulturarvspropositionen för "ett Sverige som håller ihop"
- Riksantikvarieämbetets vision för kulturmiljöarbetet
- Syftet med Europeiska landskapskonventionen
- Syftet med miljöbalken
- Ansvaret för kulturmiljön enligt kulturmiljölagen
- Vår egen ingång:

Nationella perspektiv – SHF fokus

- Positiv lokal utveckling
- Ökat lokalt inflytande
- Uppmärksamma och ta tillvara lokala värden och verksamheter
- Göra natur- och kulturarvet mer tillgängligt
- Berätta de senaste 150 årens historia
- Vara mötesplatser
- Jobba för hållbar social utveckling

ELC

Ideellt

Nationella perspektiv – SHF fokus

- Vi är ett socialt värde som arbetar med och för landskapets ekologiska och sociala/kulturella värden
- Sociala värden är de värden som skapas av människors upplevelser. (resurs för människors välbefinnande, hälsa, boende/livsmiljö, regional utveckling och turism)
- 5 miljoner besökare per år
- 20 000 aktiviteter
- 4 miljoner ideella arbetstimmar

ELC

Ideellt

Strategiska ingångsvärden för SHF om vattenförvaltningen

”Föreslagna åtgärder medför **onödiga eller orimliga konsekvenser för kulturmiljöer vid vatten** – i form av äldre dammar, dammvallar, byggnader och andra vattenanläggningar. Det kan inte vara politikens eller lagstiftarens mening att **tillvaratagandet av ett miljövärde ska ske på bekostnad av andra värden.**

SHF anser självklart att naturvärden ska tas tillvara, men att det behöver ske utifrån en **helhetssyn på landskapets många värden**. Helhetssynen behövs om vi ska uppmärksamma och **ta tillvara vattenmiljöernas olika värden samtidigt**, och uppnå det flertal politiska mål som möts i landskapet, inklusive de om en hållbar utveckling.

SHF menar att **dialogen om vattenförvaltning därför behöver breddas**. **Lokala intressen och kunskaper** behöver beaktas i högre grad än tidigare, och användas som en resurs för helhetssyn, dialog, åtgärder och hållbar utveckling...”

Uttalande vid SHF:s riksstämma 2015

Läget för socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

Styrmedlen:

- Miljöbalken:
 - ekologiska värden går före sociala/kulturella värden
 - ekologiska värden går före svaga ekonomiska värden
- Kulturmiljölagen:
 - skapande av naturvärden går före hänsyn till kulturmiljön och kulturmiljöns sociala värden
- Landskapskonventionen:
 - naturvårdens landskapsperspektiv för biologisk mångfald i strömmande vatten går före ett helhetsperspektiv på landskapet, och lokalt inflytande över återställningens planering, värdering och genomförande är blygsamt

Divergerande landskapsbegrepp och -perspektiv?

- Naturvårdens landskapsperspektiv

” Att **anlägga ett landskapsperspektiv innebär i denna handledning att ta hänsyn till de sammanhang där arter, naturtyper och ekosystem förekommer**, i stället för att se dem som oberoende enheter. Landskapsperspektivet omfattar alla miljöer, på land såväl som i vatten.”

”Landskapsperspektivet för biologisk mångfald innebär alltså att man höjer sig över objektsnivån och vidgar synsättet från delarna till en större helhet. På det sättet täcker man in fler ekologiska aspekter och sammanhang. **Där det behövs kan man också ta med historiska och socioekonomiska aspekter.**”

Naturvårdsverket rapport 6342 • mars 2010. Arbetssätt för biologisk mångfald och andra värden i ett landskapsperspektiv - En handledning.

- Kulturmiljöarbetets landskapsperspektiv

”Landskapskonventionen innehåller en tydlig demokratisk aspekt. Dels därför att den lyfter fram landskapets sociala betydelse, dels därför att den understryker vikten av att människor kan delta aktivt i värdering och förvaltning av landskapet. Den demokratiska aspekten märks också tydligt i den definition av landskap som finns i konventionen: **landskap är ”ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.”**

<http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>

Läget för socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

Politik och visioner:

- Kulturarvspolitiken:
 - De "minst värdefulla" kulturmiljöerna, dvs. de yngre vardagsmiljöerna, drabbas hårdast, särskilt de som berättar om de senaste 150 årens enorma samhällsförändring, i dagens landsbygd och avfolkningsområden, som också ska hållas ihop i samhället
- Riksantikvarieämbetets vision för kulturmiljöarbetet:
 - Det blir svårare att göra anspråk på det kulturarv som format Sverige – oavsett bakgrund
- Kulturmiljömålen:
 - Klart utvecklingsbar helhetssyn på förvaltningen av landskapet, innebär att de sociala värdena tas dåligt till vara i samhällsutvecklingen
- Sociala värden och social hållbarhet allt viktigare även i andra politikområden än kulturens:
 - bl.a. miljö, skog och landsbygd

Strategiska utgångsvärden för socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

Vattenförvaltandet behöver i högre grad

- uppmärksamma och ta tillvara "hela" miljön, i enlighet med miljöbalkens syften
- tänka helhet i landskap, inklusive människan i landskap, enligt ELC:s perspektiv
- bli mer dialog och "samhällsplanering" – istället för fullbordade faktum för lokalsamhället
- uppmärksamma och ta tillvara sociala värden utöver sportfiske

Taktiska utgångsvärden för socialt/kulturellt hållbar lokal utveckling

Våra förslag till snabba förbättringar:

Social mångfald

- den omtalade vattenfonden behöver omfatta återställningsplanering och -åtgärder som också tar tillvara vattendragens sociala/kulturella värden vid vattendragen

Byråkratisk mångfald

- länsstyrelsen resursförstärker sitt arbete med kulturmiljön för jämställdhet mellan naturvård och kulturmiljövård/sociala värden för bra planering och åtgärder

Lokal mångfald

- öppna för lokal dialog om förändring av miljön baserad på en helhetssyn på landskapet och dess värden, med utrymme för lokal värdering

Tack!

michael.lehorst@hembygdsforbundet.se

